

Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ

Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ»

**«Η Επίδραση της Σύνθεσης του Διοικητικού Συμβουλίου και της
Επιτροπής Ελέγχου στον Καθορισμό της Αμοιβής του Εξωτερικού
Ελέγχου»**

Διπλωματική Εργασία
που υποβλήθηκε στο Τμήμα Λογιστικής του Τ.Ε.Ι ΚΡΗΤΗΣ
ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Λογιστική και Ελεγκτική
από την

Κατσουλάκη Μαρίνα

Ηράκλειο
Αύγουστος 2012

Τσακλάγκανος, 1987.

*«μόνο ένας λεπτομερής και εμπειριστατωμένος έλεγχος μπορεί να
σταθεί εμπόδιο στην βουλιμία και στην απληστία πιθανών
καταχραστών».*

·

« Η μεταπτυχιακή φοιτήτρια που εκπόνησε την παρούσα διπλωματική εργασία φέρει ολόκληρη την ευθύνη προσδιορισμού της δίκαιης χρήσης του υλικού, η οποία ορίζεται στη βάση των εξής παραγόντων: του σκοπού και χαρακτήρα της χρήσης (μη-εμπορικός, μη-κερδοσκοπικός, αλλά εκπαιδευτικό- ερευνητικός), της φύσης του υλικού που χρησιμοποιεί (τμήμα του κειμένου, πίνακες, σχήματα, εικόνες κ.λ.π.), του ποσοστού και της σημαντικότητας του τμήματος που χρησιμοποιεί σε σχέση με το όλο κείμενο υπό copyright, και των πιθανών συνεπειών της χρήσης αυτής στην αγορά ή την γενικότερη αξία του υπό copyright κειμένου».

« Η παρούσα διπλωματική εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την τριμελή εξεταστική επιτροπή η οποία ορίστηκε από την ΓΣΕΣ του τμήματος Λογιστικής του Τ.Ε.Ι. Κρήτης, σύμφωνα με το νόμο και τον εγκεκριμένο Οδηγό Σπουδών του ΠΜΣ «Λογιστική και Ελεγκτική». Τα μέλη της Επιτροπής ήταν :

- Τερζάκης Δ. (Επιβλέπων)*
- Σταματόπουλος Θ. (Μέλος)*
- Αρβανίτης Σ. (Μέλος)*

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Λογιστικής του Τ.Ε.Ι. Κρήτης δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα».

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια της ολοκλήρωσης του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Λογιστική και Ελεγκτική» στο ΤΕΙ Κρήτης στο τμήμα Λογιστικής. Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Δημήτριο Τερζάκη για την αμέριστη υποστήριξη που μου παρείχε και την επιστημονική του καθοδήγηση σε όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας εργασίας. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω ξεχωριστά τα μέλη της Επιτροπής Σταύρο Αρβανίτη και Θεόδωρο Σταματόπουλο για την υποστήριξη και την εμπιστοσύνη που μου έδειξαν. Η διπλωματική αυτή εργασία είναι το τελευταίο στάδιο των μεταπτυχιακών μας σπουδών και θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους τους καθηγητές μας για τις πολύτιμες γνώσεις και τα εφόδια που μας προσέφεραν κατά την περίοδο του μεταπτυχιακού προγράμματος.

Τελειώνοντας, πολλά ευχαριστώ απευθύνω στην οικογένεια και στα παιδιά μου, για τον χρόνο που τους στέρησα, την υποστήριξη που μου πρόσφεραν και την κατανόηση που έδειξαν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κατάλογος πινάκων – σχημάτων.....	vi
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	vii
Abstract.....	viii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Κεφάλαιο 1 ^ο Ελεγκτική.....	4
1.1 Έλεγχος, ιστορική αναδρομή, αναγκαιότητα.....	4
1.2 Έννοια, ορισμός και περιεχόμενο της ελεγκτικής.....	7
1.3 Είδη ελέγχου.....	10
1.4 Το υποκείμενο και το αντικείμενο του ελέγχου.....	12
Κεφάλαιο 2 ^ο Εξωτερικός έλεγχος.....	14
2.1 Εισαγωγική προσέγγιση του εξωτερικού ελέγχου.....	14
2.2 Χρησιμότητα του εξωτερικού ελέγχου.....	16
2.3 Επαγγελματικές ικανότητες, υποχρεώσεις και ευθύνες του εξωτερικού ελεγκτή.....	18
2.4 Ανεξαρτησία και αξιοπιστία του εξωτερικού ελεγκτή.....	22
2.5 Επιτροπή Ελέγχου.....	27
2.6 Η αλληλεπίδραση Επιτροπής Ελέγχου και Εξωτερικού Ελεγκτή.....	30
2.7 Νόμος “Sarbanes Oxley”.....	32
2.8 Εταιρική Διακυβέρνηση.....	36
Κεφάλαιο 3 ^ο Βιβλιογραφική επισκόπηση.....	39
3.1 Εταιρική Διακυβέρνηση και Επιτροπή Ελέγχου.....	39
3.2 Παράγοντες που επηρεάζουν τις αμοιβές των εξωτερικών ελεγκτών.....	45
Κεφάλαιο 4ο Εμπειρική έρευνα.....	55
4.1 Μεθοδολογία έρευνας – ανάλυση.....	55
Βιβλιογραφία.....	64
Ελληνική βιβλιογραφία.....	64
Ξένη αρθρογραφία – βιβλιογραφία.....	65
Ηλεκτρονικές πηγές.....	69
ΠΙΝΑΚΕΣ.....	70

Κατάλογος πινάκων – σχημάτων.

Διάγραμμα 1: η διαχρονική εξέλιξη της ελεγκτικής μεθοδολογίας	Σελ.7
Διάγραμμα 2: ο ρόλος της ελεγκτικής	Σελ. 8
Διάγραμμα 3: εσωτερικός και εξωτερικός έλεγχος.....	Σελ. 12
Σχήμα 1: Παράδειγμα σχεδιασμού επιχείρησης	Σελ. 27
Πίνακας 1.....	Σελ. 70
Πίνακας 2.....	Σελ. 70
Πίνακας 3.....	Σελ. 71
Πίνακας 4.....	Σελ. 71

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει αν η ύπαρξη της επιτροπής ελέγχου και τα χαρακτηριστικά της παραπάνω επιτροπής συνδέονται με τις υψηλότερες αμοιβές του εξωτερικού ελέγχου. Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα μελέτη συλλέχθηκαν από τη βάση δεδομένων της Thomson Reuters (www.thomsonone.com) και των συνδεδεμένων εταιρειών που περιλαμβάνονται στο δείκτη FTSE 100. Για να ελέγξουμε τις υποθέσεις μας, χρησιμοποιούμε πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση. Σε συνδυασμό με προηγούμενες έρευνες άλλων μελετητών, η εξαρτημένη μεταβλητή μας είναι οι αμοιβές του εξωτερικού ελέγχου (Audit Fees) και ανεξάρτητες μεταβλητές μας τα χαρακτηριστικά της επιτροπής ελέγχου και της διοίκησης. Αποτέλεσμα της μελέτης μας είναι ότι οι επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν τις ελεγκτικές εταιρείες που ανήκουν στις big-4 και οι συχνότερες συνεδριάσεις της επιτροπής ελέγχου σχετίζονται με υψηλότερα τέλη ελέγχου. Τα ευρήματά μας υποδηλώνουν ότι η σύνθεση του διοικητικού συμβουλίου και τα χαρακτηριστικά της επιτροπής ελέγχου είναι συμπληρωματικοί μηχανισμοί στο πλαίσιο της διακυβέρνησης. Η μελέτη αυτή έχει κάποιους περιορισμούς που θα πρέπει να σημειωθούν και να χρησιμοποιηθούν ως ευκαιρίες για περαιτέρω έρευνα. Υπήρξαν περιορισμοί με τα δεδομένα μας για την αποτελεσματικότητα της επιτροπής ελέγχου και συγκεκριμένα ότι αφορά την εμπειρογνωμοσύνη και την επιμέλεια των μελών της επιτροπής ελέγχου. Η παρούσα εργασία εστιάζει αρχικά στην ανάλυση των θεωρητικών ορισμών για τον έλεγχο των επιχειρήσεων, με επίκεντρο τον εξωτερικό έλεγχο, την επιτροπή ελέγχου, την εταιρική διακυβέρνηση και γενικά τις σχέσεις μεταξύ αυτών. Επιπλέον, συνοψίζει τους νόμους και τους κανόνες σχετικά με την εταιρική διακυβέρνηση στην περίπτωση των διαφόρων χωρών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σχέση μεταξύ ελεγκτικής επιτροπής και εταιρικής διακυβέρνησης και τον τρόπο με τον οποίο αυτές επηρεάζουν την αμοιβή των εξωτερικών ελεγκτών. Αναφέρεται σε διάφορες μελέτες που έχουν δημοσιευθεί στο παρελθόν και εξετάζει τις μεταβλητές που επηρεάζουν την αμοιβή των εξωτερικών ελεγκτών. Τα σημεία της μελέτης που έχει δοθεί έμφαση είναι οι παράγοντες που συμβάλλουν με το ποσό αμοιβής των εξωτερικών ελεγκτών μιας εταιρείας.

Λέξεις – Κλειδιά: Εταιρική διακυβέρνηση, επιτροπή ελέγχου (audit committee), εξωτερικός έλεγχος, αμοιβές ελέγχου.

Abstract

The purpose of this paper is to examine whether the existence of an audit committee as well as its characteristics are associated with higher external audit fees. The data used in this study were collected from the database Thomson Reuters (thomsonone.com) and related companies which are included in FTSE 100. In order to test our hypotheses, we use a number of ordinary least squares (OLS) regression models, extending the traditional audit fee model to include the variables of interest to the present study. Following prior studies, our dependent variable is the audit fees. We find that the company which uses the big-4 audit company and the more frequent audit committee meetings are related to higher audit fees. Our findings imply that the board composition and the audit committee characteristics are complementary mechanisms within the governance framework. The present essay has some limitations that should be noted and also provides opportunities for further research. There are limitations with our measures of audit committee effectiveness and more specifically in measures of expertise and diligence of audit committee members could be developed and used in future studies. Present essay is breaking through initially in exposition of the theoretical definitions for the business auditing, focusing on external audit, the audit committee, corporate governance and generally the relations of these interactions. In addition, it summarizes laws and rules relating to corporate governance in case of various countries. Particular emphasis is given to the relationship between audit committee and corporate governance and how they affect the remuneration of external auditors. There are references to several studies published in the past as well as examinations of the variables affecting the fee of external auditors. The points of interest of this essay focus on studying the factors that contribute to the compensation amount of a firm's external auditors.

Keywords - Audit committee, External audit, Audit fees, Corporate governance

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συνεχής βελτίωση των οικονομικών συναλλαγών, ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων, καθώς και η ραγδαία πρόοδος της τεχνολογίας, μας οδηγούν συχνά στη διαπίστωση ότι η συσπείρωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε διευρυμένες οικονομικές οντότητες είναι μονόδρομος. Η πρόταση «συνεργάζεσθαι εταιρικά προς επίτευξη κέρδους» εγκλείει το πώς πρέπει να πράξουν οι επιχειρήσεις που θέλουν μεγιστοποίηση κέρδους και μερίδιο στην αγορά. Οι συγχωνεύσεις των εταιρειών, οφείλονται είτε λόγω οικονομικών σκοπιμοτήτων είτε λόγω οικονομικής έλλειψης του ιδιοκτήτη για επέκταση της επιχείρησής του με ίδια κεφάλαια. Οι παράγοντες που επιβάλλουν τη συσπείρωση των επιχειρήσεων είναι πολυάριθμοι και συνδέονται άμεσα με το περιβάλλον που λειτουργούν οι επιχειρήσεις τόσο από οικονομικής θέσης όσο και από κοινωνικής. Παράλληλα με την ανάπτυξη της εταιρικής συνεργασίας και τη νομική ρύθμιση των συνυφασμένων οικονομικών σχέσεων, διαμορφώθηκαν και οι κατάλληλοι κανόνες και οι τεχνικές για την ομαλή λειτουργία των εταιρειών τόσο σε οικονομικό όσο και σε νομικό επίπεδο. Είναι δεδομένο ότι το περιβάλλον δράσης των επιχειρήσεων βρίσκεται σε διαρκή μεταβολή. Αυτή η μεταβολή καθώς και η ύπαρξη της εξουσίας χωρίς κυριότητα στην επιχείρηση, οδηγεί και σε αναδιάρθρωση της οργάνωσης και της λειτουργίας των επιχειρήσεων. Ο Μουζούλας 2003, σελ.23 σημειώνει:

«Απαντήσεις για το ποιος ελέγχει τις επιχειρήσεις, πώς ασκείται ο έλεγχος καθώς και πώς κατανέμονται οι κίνδυνοι και οι αποδόσεις από τις δραστηριότητες των παραπάνω, επιδιώκει να μας δώσει ο ορισμός της εταιρικής διακυβέρνησης με ένα σύνολο διευθετήσεων, νομικών, παραδοσιακών και θεσμικών, οι οποίες οριοθετούν το πλαίσιο δράσης και τις επιμέρους ενέργειες των εταιρειών».

Παράλληλα αξίζει να αναφερθεί η άποψη του Τσακλάγκανου, 1987, σελ. 7, ότι:

«η ανάγκη για τον έλεγχο των οικονομικών μονάδων που συγκεντρώνουν πλούτο, ο οποίος είναι ιδιοκτησία ενός ευρύτερου φάσματος κοινωνικών τάξεων, καθίσταται σήμερα όλο και πιο επιτακτικός».

Η συνεχόμενη αυξητική πορεία των επιχειρήσεων καθώς και ξεχωριστά των εθνικών οικονομιών, καθιστά επιτακτική την ανάγκη να υπάρχει κλίμα τάξης και εμπιστοσύνης μεταξύ των συναλλαγών. Επιπρόσθετα οι συναλλαγές πρέπει να

γίνονται υπό το φως των εκάστοτε νομοθετικών κανόνων της κάθε χώρας. Σύμφωνα με τον Καζαντζή, 2006 σελ.39.

«Η ελεγκτική από αρχαιοτήτων χρόνων, είχε μια θετική παρουσία και συμβολή στην ανάπτυξη της οικονομίας.»

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει αν η ύπαρξη της επιτροπής ελέγχου και τα χαρακτηριστικά της παραπάνω επιτροπής συνδέονται με τις υψηλότερες αμοιβές του εξωτερικού ελέγχου. Αρχικά η έρευνα μας επικεντρώθηκε σε ελληνικές επιχειρήσεις, αλλά λόγω μη αναγραφής στα οικονομικά στοιχεία των επιχειρήσεων του ποσού αμοιβής του εξωτερικού ελεγκτή, η συλλογή των τελικών δεδομένων έγινε από ξένες επιχειρήσεις. Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα μελέτη συλλέχθηκαν από τη βάση δεδομένων της Thomson Reuters (www.thomsonone.com) και των συνδεδεμένων εταιρειών που περιλαμβάνονται στο δείκτη FTSE 100. Το τελικό δείγμα περιέχει εβδομήντα εννέα (79) επιχειρήσεις, αφού αποκλείστηκαν οι τράπεζες, οι ασφαλιστικές εταιρείες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Για να ελέγξουμε τις εξισώσεις μας, χρησιμοποιούμε πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση. Σε συνδυασμό με προηγούμενες έρευνες άλλων μελετητών, η εξαρτημένη μεταβλητή μας είναι οι αμοιβές του εξωτερικού ελέγχου (audit fees) και ανεξάρτητες μεταβλητές τα χαρακτηριστικά της επιτροπής ελέγχου, της διοίκησης και άλλα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησης. Ερμηνεύσαμε τρεις διαφορετικές υποθέσεις πάντα με εξαρτημένη μεταβλητή την αμοιβή του εξωτερικού ελεγκτή. Αρχική μας υπόθεση ήταν να δούμε εάν οι μεταβλητές ‘εμπειρία των μελών της επιτροπής ελέγχου’ και ‘αριθμός των συναντήσεων των μελών της επιτροπής ελέγχου’, επηρεάζουν το ποσό της αμοιβής των εξωτερικών ελεγκτών. Το δεύτερο υπόδειγμα μας έγινε χωρίς τις δυο παραπάνω μεταβλητές. Η τελευταία υπόθεση μας έγινε μετά το Wald test, οπότε αφαιρέθηκαν οι τρεις μεταβλητές, γνώμη του εξωτερικού ελεγκτή, μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις προς σύνολο ενεργητικού και ποσοστό των μελών της επιτροπής ελέγχου της επιχείρησης που έχουν λογιστικές ή χρηματοοικονομικές γνώσεις, (Audit opinion, Dept και Ac expertise) που δεν ήταν στατιστικά σημαντικές για το υπόδειγμα μας. Αποτέλεσμα της εμπειρικής μας έρευνας είναι ότι οι επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν τις ελεγκτικές εταιρείες που ανήκουν στις big-4 και οι συχνότερες συνεδριάσεις της επιτροπής ελέγχου σχετίζονται με υψηλότερα τέλη ελέγχου.

Η δομή της εργασίας παρουσιάζεται παρακάτω: Η πρώτη ενότητα παρουσιάζει το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας, όπου αναπτύσσεται η ιστορική εξέλιξη της ελεγκτικής, αναφέρονται οι διάφοροι ορισμοί και τα είδη του ελέγχου. Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει τους σημαντικότερους ορισμούς για τον εξωτερικό έλεγχο, αναλύει το αντικείμενο και το υποκείμενο του ελέγχου, γίνεται αναφορά στις αρμοδιότητες του εξωτερικού ελεγκτή, καθώς επίσης ανάλυση της επιτροπής ελέγχου και σύντομη αναφορά του νόμου “Sarbanes Oxley”. Η τρίτη ενότητα αναλύει την εταιρική διακυβέρνηση, παρουσιάζει παλιότερες μελέτες που είχαν γίνει και σχολιάζει πως εφαρμόζεται στις ελληνικές επιχειρήσεις. Η τέταρτη ενότητα περιλαμβάνει τη βιβλιογραφική επισκόπηση της έρευνας και προβαίνει σε μια εκτενή ανάλυση παλιότερων εργασιών, παραθέτοντας πλήρεις συμπεράσματα που προέρχονται από σύγχρονες, αλλά και παλαιότερες πηγές. Τέλος, η πέμπτη ενότητα περιλαμβάνει τη μεθοδολογία, την ανάλυση των αποτελεσμάτων και τα συμπεράσματα της έρευνας.

Κεφάλαιο 1^ο Ελεγκτική

1.1 Έλεγχος, ιστορική αναδρομή, αναγκαιότητα.

Ο όρος «Έλεγχος», προέρχεται από τα λατινικά και σημαίνει «ακρόαση». Η ελεγκτική, ως διαδικασία, σύμφωνα με τους Brenda Porter, Jon Simon και David Hatherly, 2003, ξεκίνησε πριν από περίπου πέντε χιλιετίες, όταν αρχικά στους πολιτισμούς της Μεσοποταμίας, στην Αίγυπτο και στη συνέχεια στην Ελλάδα, τη Ρώμη και αλλού, οι πολίτες (ή μερικές φορές οι σκλάβοι) που ήταν επιφορτισμένοι με τη συλλογή και την εκταμίευση των δημόσιων κεφαλαίων ήταν υποχρεωμένοι να υποβάλλουν οι ίδιοι δημοσίως, πριν από τον αρμόδιο υπάλληλο (έναν ελεγκτή), έναν προφορικό λογαριασμό για τη χρήση των κεφαλαίων που έλαβαν από τα ταμεία. Ο έλεγχος ως ευρύτερη έννοια έχει εφαρμογή σε όλες τις δραστηριότητες των οργανωμένων κοινωνιών, ιδιαίτερα όμως αφορά τις οικονομικές συναλλαγές και επιδιώκει τη διασφάλιση της διαφάνειας και της χρηστής διαχείρισης είτε αυτό αφορά στο εσωτερικό των επιχειρήσεων είτε στη διαχείριση του δημόσιου χρήματος.

Δημόσιοι λειτουργοί που ασχολούνταν με τη λογιστική, ελεγκτές αλλά και εμπορικοί νόμοι υπήρχαν ήδη από την αρχαιότητα σε πολλούς πολιτισμούς. Έχουν βρεθεί λογιστικές εκθέσεις και στοιχεία ελεγκτικών μαρτυριών από το 3000 π.Χ. στους Βαβυλώνιους. Στην αρχαία Αίγυπτο υπήρχε το αξίωμα των «Επιστατών» για τη συγκομιδή των σιτηρών, στην αρχαία πόλη της Αθήνα το συνέδριο των «Λογιστών» για την επιτήρηση των οικονομικών συναλλαγών του κράτους και τον έλεγχο της περιουσίας αυτών που ασκούσαν δημόσια αξιώματα. Ανάλογοι θεσμοί υπήρχαν σε όλες τις πόλεις κράτη της αρχαίας Ελλάδας («Εξεταστές», «Συνήγοροι», «Δοκιμαστήριο»), όπως επίσης και στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία («Υπατοι», «Κήνσορες», «Τιμητές»), όπου η ελεγκτική ήταν ιδιαίτερα αναπτυγμένη από τις επαρχίες μέχρι την πρωτεύουσα με διαρκείς ελέγχους και εκθέσεις. Αυτό συνεχίζεται και στο Βυζάντιο με τον κρατικό μηχανισμό να δεσπόζει στην οικονομική ζωή και ο θεσμός των ελεγκτών να ισχυροποιείται με κύρια ευθύνη τον έλεγχο στη διαχείριση των δημόσιων οικονομικών. Κατά την περίοδο της Αναγέννησης και κυρίως στην Ιταλία (Πίζα 16^{ος} αιώνας) είχαμε τα πρώτα δείγματα σύγχρονης λογιστικής και την πρώτη «Ένωση Επαγγελματιών Ελεγκτών» (Βενετία 1581).

Στο βιβλίο του ο Τσακλάγκανος 1987, σελ. 9, σημειώνει ότι:

«Ο όρος Ελεγκτές (Auditors) πρωτοεμφανίστηκε στη Μεγάλη Βρετανία (τέλη του 13^{ου} αιώνα) σε μια χώρα που έχει μεγάλη παράδοση στην ελεγκτική. Η

πρώτη επίσημη «Ένωση Επαγγελματιών Ελεγκτών» εμφανίστηκε στη Βενετία το 1581 και ονομαζόταν «Colegio dei Raxonati»».

Ο Μπαλής, 1998, αναφέρει ότι από την αρχή της περιόδου που εμφανίστηκαν γραπτά μνημεία και εμπορικά κείμενα άρχισαν να υπάρχουν και οι εκάστοτε έλεγχοι. Ξεκινώντας από το Μεσαίωνα και μέχρι την βιομηχανική επανάσταση, οι έλεγχοι είχαν σκοπό τη διαπίστωση εάν οι υπεύθυνοι που διαχειρίζονταν δημόσιο χρήμα ή δημόσια έργα ενεργούσαν έντιμα. Συνοψίζοντας, ο σκοπός της Ελεγκτικής μέχρι το 1900 ήταν όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Καζαντζής, 2006, σελ. 50 «η ανίχνευση των δόλιων πράξεων». Σήμερα στην πρωτοπορία των εξελίξεων της Ελεγκτικής βρίσκονται οι Η.Π.Α. (ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα) όπως και χώρες της δυτικής Ευρώπης και γενικά οι πολύ αναπτυγμένες οικονομικά χώρες. Στον εικοστό πλέον αιώνα, κύριος στόχος της ελεγκτικής είναι η αναζήτηση της ειλικρίνειας σε ότι αφορά τα στοιχεία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων (ανακάλυψη και πρόληψη λαθών).

Στην Ελλάδα η πρώτη σωστά μελετημένη προσπάθεια με σκοπό την έναρξη ενός οργανωμένου σώματος ελεγκτών, έγινε με το νόμο 5076/1931. Μετά από πολλές παλινωδίες ψηφίστηκε τελικά το 1955 ο νόμος 3329/1955 με τον οποίο δημιουργήθηκε το ελεγκτικό επάγγελμα και το σώμα ορκωτών λογιστών (Σ.Ο.Λ), έχοντας το κράτος πάντα τον έλεγχο και την επίβλεψη.

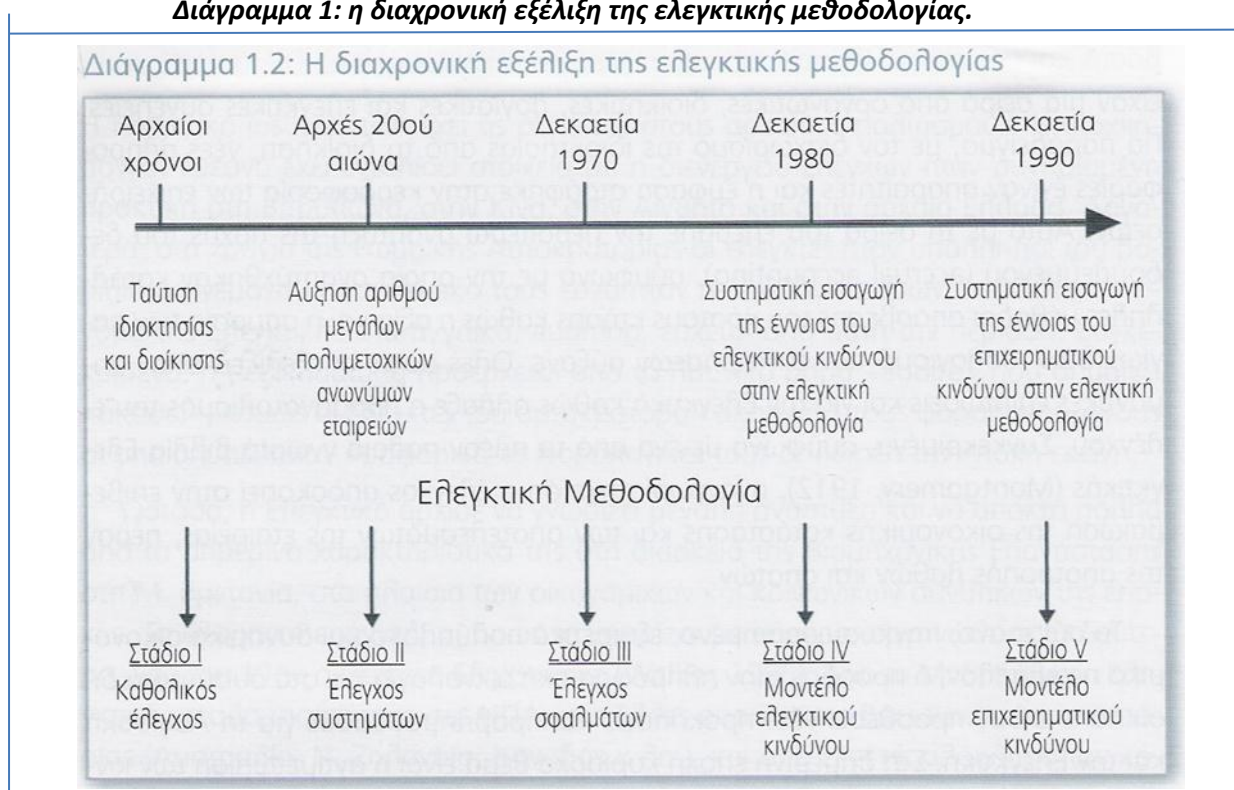
Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι ενώ ο έλεγχος που αφορά κρατικές δαπάνες, διαχείριση δημόσιου χρήματος, φόρους και λοιπά, υπάρχει από πολύ παλιά, ο έλεγχος στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας ξεκίνησε πολύ αργότερα, μετά την βιομηχανική επανάσταση και την εμφάνιση της δημιουργίας των ανώνυμων εταιρειών. Ο θεσμός των ανώνυμων εταιρειών σύμφωνα με τον Παναγιωτόπουλο, 1980, άρα και η ανάγκη για έλεγχο στον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα ουσιαστικά καθυστέρησε κατά ένα αιώνα από τη σύσταση του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος κατά τον 19^ο αιώνα, υπήρξαν πολύ λίγες ανώνυμες εταιρείες κυρίως τραπεζικές και ασφαλιστικές που λειτουργούσαν σύμφωνα με τον ελληνικό εμπορικό κώδικα (Ε.Ε.Κ.), που ήταν αντιγραφή του Ναπολέοντειου εμπορικού κώδικα. Ο Γρηγοράκος, 1964, αναφέρει ότι η κύρια αιτία για την απουσία ρυθμίσεων και ελέγχων από το κράτος τον 19^ο αιώνα ήταν ότι ο αριθμός των ανωνύμων εταιρειών που υπήρχαν εκείνη την εποχή ήταν αρκετά μικρός.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η σημαντική αύξηση συστάσεων ανωνύμων εταιρειών λόγω της εκβιομηχάνισης και του εκσυγχρονισμού του κράτους από τον Ελευθέριο Βενιζέλο είχαν ως συνέπεια τη -με μέτρο- κρατική παρέμβαση στη λογιστική και ελεγκτική. Αρχικά, θεσπίστηκε ο νόμος 1348/1918 που όρισε τους πρώτους κρατικούς λειτουργούς που επόπτευαν ανώνυμες εταιρείες και στη συνέχεια ο νόμος 2190/1920, που κάποιες διατάξεις του ισχύουν ως και σήμερα. Ο νόμος 2190/1920 ήταν ο πρώτος που έκανε αναφορά στην ανάθεση εργασιών σε εξωτερικούς ελεγκτές από τις ανώνυμες εταιρείες. Καθόριζε δύο ελεγκτές και ρύθμιζε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Οι άσχημες οικονομικές συνθήκες όμως των χρόνων που ακολούθησαν τη Μικρασιατική καταστροφή και η κατάρρευση τραπεζών και επιχειρήσεων κατέδειξαν την αδυναμία του συστήματος ελέγχου (διορισμένοι χωρίς λογιστική εκπαίδευση ελεγκτές) και έκαναν επιτακτική την ανάγκη εισαγωγής ενός σώματος ελεγκτών αποτελούμενο από εξειδικευμένους επαγγελματίες. Η ψήφιση από την κυβέρνηση Βενιζέλου του νόμου 5076/1931, εκτός από τις σημαντικές βελτιώσεις σε θέματα που αφορούσαν την εποπτεία από το κράτος των ανωνύμων εταιρειών έκανε πρόβλεψη και τη δημιουργία του σώματος ορκωτών λογιστών, ένα κλειστό επάγγελμα με κρατική επίβλεψη. Το 1932 όμως ο Βενιζέλος ηττήθηκε στην εκλογική αναμέτρηση και το σώμα αυτό δε λειτούργησε ποτέ. Έτσι ουσιαστικά δεν υπήρχε έλεγχος μέχρι και το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου.

Σήμερα η διαδικασία ελέγχου στις μεγάλες οικονομικές οντότητες είναι πιο επιτακτική από ποτέ καθώς οι μέτοχοι - ιδιοκτήτες είναι πολυάριθμοι και ανήκουν σε ένα ευρύτερο φάσμα κοινωνικών τάξεων ή ακόμα και διαφορετικών χωρών. Επίσης με τον εσωτερικό έλεγχο μπορεί να χαραχθεί ασφαλέστερα η στρατηγική ανάπτυξης και επέκτασης μιας εταιρείας, μπορούν να προβλεφθούν ή και να διορθωθούν διαχειριστικά λάθη ή ατασθαλίες, κάποιες φορές ακόμα και πριν γίνουν γνωστές στο ευρύ κοινό και προκαλέσουν ανεπανόρθωτη ζημιά στην φήμη μιας επιχείρησης. Με τον εσωτερικό έλεγχο μπορούν να καταλογισθούν οι ευθύνες και οι παραλείψεις και να γίνουν στοχευόμενες βελτιωτικές κινήσεις και μεταβολές. Έτσι σύμφωνα με τα παραπάνω ο βασικός σκοπός του ελέγχου είναι αρχικά η πρόληψη και μετά ο εντοπισμός και η παρεμπόδιση ακούσιων ή εκούσιων λογιστικών λαθών και ατασθαλιών όπως και αντιδεοντολογικών λογιστικών ενεργειών. Στόχος του ελέγχου δεν είναι μόνο αυτός, επιφορτίζεται επίσης με την ευθύνη της ανάλυσης, της

ακρίβειας και της πιστότητας διαφόρων οικονομικών καταστάσεων (όπως οι ισολογισμοί), καθώς και την αξιολόγηση των οικονομικών στοιχείων που παρατίθενται για την πορεία μιας επιχείρησης και αφορούν στον κύκλο εργασιών της, την πιστοληπτική της ικανότητα, τα κοστολόγια και τα λοιπά. Επίσης με τον έλεγχο διαπιστώνεται η σωστή ή μη απεικόνιση των αριθμοδεικτών της επιχείρησης για την σωστή διεξαγωγή πληροφοριών από τρίτους. Τέλος σταθμίζονται όλες οι πιθανές επισφάλειες για να μπορέσει να υπάρξει δυνατότητα προβλέψεων.

Διάγραμμα 1: η διαχρονική εξέλιξη της ελεγκτικής μεθοδολογίας.

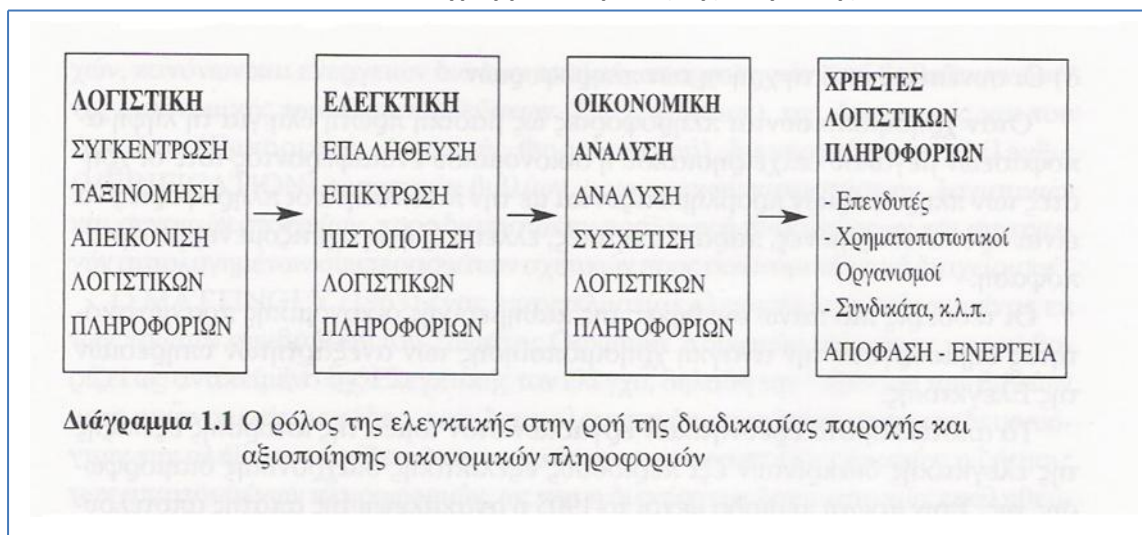
Πηγή: Καραμάνης, 2008, σελ.52.

1.2 Έννοια, ορισμός και περιεχόμενο της ελεγκτικής

Η ελεγκτική παρόλο που είναι ένα μικρό τμήμα της λογιστικής επιστήμης, αποδεδειγμένα κατέχει τη θέση ενός από τους πιο σημαντικούς κλάδους της παραπάνω. Κύρια εργασία της, είναι η διαμόρφωση των αρχών και των κανόνων με απώτερο σκοπό τη σωστή διεξαγωγή των ελέγχων στις οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων. Οι έλεγχοι των οικονομικών καταστάσεων στις επιχειρήσεις, έχουν ως στόχο την ορθή εξακρίβωση των στοιχείων τους όσο αφορά την ειλικρίνεια των ισχυρισμών τους και τις διαβεβαιώσεις που απευθύνονται προς το ευρύ κοινό δηλαδή κάθε ενδιαφερόμενο. Οι παραπάνω αναφορές απευθύνονται κυρίως σε οικονομικές συναλλαγές. Σύμφωνα με τον Παπά, 1999 σελ. 25:

«η ελεγκτική ως επιστημονικός κλάδος, παράγει καινούρια γνώση μέσα από τη διεξαγωγή ορθολογικής και μεθοδικής έρευνας και εξασφαλίζει την έγκυρη παρουσίαση των νέων γνώσεων».

Διάγραμμα 2: ο ρόλος της ελεγκτικής

Πηγη: Καζαντζής, 2006, σελ.49.

Ο Anderson, 1977, αντιλήφθηκε την ουσία του ελέγχου όταν δήλωσε ότι η πρακτική του ελέγχου άρχισε την ημέρα που ένα άτομο θεωρείται διαχειριστής στην ιδιοκτησία ενός άλλου ατόμου. Στην υποβολή εκθέσεων σχετικά με διαχείριση του πρώτου, η ακρίβεια και η αξιοπιστία των εν λόγω πληροφοριών θα υποβληθούν σε κάποιου είδους κριτική ανασκόπηση (δηλαδή σε έλεγχο). Η παρουσία του ελέγχου ήταν σημαντική στις δεκαετίες που πέρασαν, αλλά ακόμα και στην τωρινή ραγδαίως μεταβαλλόμενη οικονομική κατάσταση, στο διαρκώς εξελισσόμενο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, που επικρατεί η παγκοσμιοποίηση των αγορών και των κεφαλαίων και ο έντονος ανταγωνισμός, θεωρείται επιτακτική ανάγκη να υπάρχει έλεγχος σε κάθε οικονομική μονάδα. Ο Stradling, ορίζει την ελεγκτική σύμφωνα με τον Λουμιώτη, 2010:

«ως την συστηματική εξέταση των βιβλίων και δικαιολογητικών μιας επιχείρησης με σκοπό την εξακρίβωση των γεγονότων, που σχετίζονται με την κατάσταση της περιουσίας της επιχείρησης, ως και των συναλλαγών της και τη σύνταξη της σχετικής έκθεσης».

Στις μεγάλες οικονομικές μονάδες, όπου ιδιοκτήτες - μέτοχοι είναι πλέον διαφορετικά άτομα, ξένα μεταξύ τους και όχι μέλη της ίδιας οικογένειας, ο έλεγχος θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι της λειτουργίας τους. Η διαδικασία του ελέγχου που διενεργείται στις επιχειρήσεις, διασφαλίζει την επαρκή και πλήρη αξιοποίηση των κεφαλαίων των μετόχων και όχι την εσφαλμένη κατασπατάληση ή ακόμα και κατάχρησή τους, επίσης έχει μια θετική παρουσία και συμβολή στην ανάπτυξή τους.

Ο Τσακλάγκανος, 1987, σελ 7, σημείωσε ότι:

«Μεγάλη σημασία πρέπει να δοθεί στον ακριβή καθορισμό των κριτηρίων μέσα από τα οποία ασκείται ο έλεγχος, ανάλογα βέβαια με το συγκεκριμένο περιβάλλον της κάθε επιχείρησης και τη φιλοσοφία που οριοθετεί την έκταση και το βάθος του κάθε συγκεκριμένου ελέγχου. Δε θα πρέπει επίσης να αγνοηθεί και η νομική ευθύνη που απορρέει από την υπογραφή των εκθέσεων ελέγχου».

Ο Θ. Γρηγοράκος, 1989, σελ. 18, επισημαίνει ότι:

«η αναγκαιότητα του ελέγχου οποιασδήποτε οικονομικής μονάδας, πηγάζει από τις ατέλειες της ανθρώπινης φύσεως. Τα λάθη και οι ατασθαλίες είναι έμφυτα στον άνθρωπο».

Ο καθηγητής Μ. Τσιμάρας, 1958, σελ. 682, ορίζει την Ελεγκτική:

«ως το σύνολο των αρχών, κανόνων και ενεργειών δια των οποίων, απορρυσών από βαθείαν γνώσιν της οικονομικής των Εκμεταλλεύσεων, της λογιστικής και του δικαίου, διενεργείται η εξέλεγκτις εμπορικών βιβλίων, οικονομικών καταστάσεων, λογιστικών και συναφών στοιχείων, προς διαπίστωσιν πράξεων ή παραλείψεων και συναγωγήν αιτιολογημένων συμπερασμάτων σχετικών προς οικονομικήν τινά διαχείρισιν».

Σύμφωνα με τον Τερζάκη, 2001, σελ. 13:

«Ελεγκτική των επιχειρήσεων είναι το σύνολο λογιστικών και οικονομοτεχνικών ενεργειών, που έχουν ως σκοπό την εξακρίβωση θεμάτων αναγόμενων στη συναλλακτική και λειτουργική δράση των επιχειρήσεων».

Η συγγραφέας Παπαδάτου Θεοδώρα, 2005, σελ. 6 ορίζει ως ελεγκτική:

«ένα σύνολο αξιολογήσεων, προκειμένου να εκφρασθεί μία αντικειμενική κρίση, σύμφωνα με συγκεκριμένες αρχές, για την αποτελεσματικότητα των ενεργειών της επιχείρησης σε σχέση με τους επιδιωκόμενους στόχους».

Τα λάθη, οι απάτες και οι δόλιοι χειρισμοί, είτε αυτά είναι τυχαία είτε εις γνώση των υπαλλήλων, οφείλονται στην έλλειψη των γνώσεων ή ακόμα και στην έλλειψη της

ανθρώπινης ηθικής. Η πρόληψη λοιπόν για την αποφυγή λαθών στο εσωτερικό μιας επιχείρησης, πρέπει να προέχει της θεραπείας. Η ανακάλυψη των λαθών και των παρατυπιών στο εσωτερικό μιας επιχείρησης, πρέπει να προλαμβάνεται από τους ελέγχους. Σύμφωνα με τον Καζαντζή, 2006, σελ. 45:

«με την οργάνωση, σε κάθε οικονομική διαχείριση ξένης περιουσίας, ουσιαστικού και ανεξάρτητου εξωτερικού ελέγχου, ο οποίος πρέπει να συμπληρώνεται και με οργάνωση πλήρους συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Ο έλεγχος, συνεπώς είναι απαραίτητο συμπλήρωμα οποιασδήποτε οικονομικής διαχειρίσεως ξένης περιουσίας, είναι ένα είδος ασφάλισης κατά των λαθών, της ανειλικρίνειας, της κλοπής και της απάτης, η δε αμοιβή του ελεγκτή, αντιστοιχεί στο ασφάλιστρο».

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί η άποψη του J. Baude που σχετίζεται με τον έλεγχο των επιχειρήσεων:

«ελεγκτική είναι η συστηματική έρευνα των βιβλίων και δικαιολογητικών μιας επιχείρησης που μας επιτρέπει να επαληθεύουμε αν οι λογαριασμοί εκφράζουν την πραγματική κατάσταση της επιχείρησης σε δεδομένη στιγμή. Επίσης να ελέγχουμε την ακρίβεια των λογιστικών εγγράφων, τόσο από αριθμητική άποψη, όσο και από την άποψη του λογιστικού περιεχομένου. Τέλος να πειθόμαστε ότι η τηρούμενη λογιστική είναι σαφής, κατανοητή και καλά οργανωμένη καθώς και ότι οι εσωτερικοί έλεγχοι λειτουργούν κανονικά καθώς και να κρίνουμε μια οικονομική διαχείριση».(Λουμιώτης, 2010, σελ.6)

1.3 Είδη ελέγχου

Στον τομέα της ιδιωτικής ελεγκτικής υπάγονται διάφοροι έλεγχοι που μπορούν να διακριθούν σύμφωνα με τον Παπά, 1999, σε διοικητικούς, λειτουργικούς ή διαχειριστικούς και τέλος σε λογιστικούς. Οι παραπάνω έλεγχοι, μπορούν να διαχωριστούν σε εσωτερικούς και εξωτερικούς ανάλογα με το ποιος διενεργεί τον έλεγχο. Σύμφωνα με τον Τσακλάγκανο, 1987, σελ. 12, ως εσωτερικός έλεγχος ορίζεται:

«ο έλεγχος που οργανώνεται από την ίδια την οικονομική μονάδα και διενεργείται από πρόσωπα εξαρτημένα από αυτήν, ενώ ως εξωτερικός, ο έλεγχος που διενεργείται από ειδικούς επαγγελματίες ελεγκτές, οι οποίοι δεν πρέπει να έχουν καμία σχέση ή εξάρτηση από την ελεγχόμενη οικονομική μονάδα».

Σύμφωνα με το Institute of Internal Auditors, ως εσωτερικός έλεγχος ορίζεται «μία ανεξάρτητη, αντικειμενική, ασφαλής και συμβουλευτική δραστηριότητα σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες του οργανισμού. Βοηθά έναν οργανισμό να επιτύχει τους αντικειμενικούς σκοπούς του προσφέροντας μία συστηματική επιστημονική προσέγγιση για την αποτίμηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διαχείρισης κινδύνων, των εσωτερικών ελέγχων και των διαδικασιών διοίκησης»¹. Ενώ ως εξωτερικός έλεγχος ορίζεται ο έλεγχος στις οικονομικές μονάδες, που βάσει νόμου είναι υποχρεωτικός και εστιάζεται κυρίως στον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων του οργανισμού. Βασικός σκοπός του εξωτερικού ελέγχου είναι η διατύπωση γνώμης, τόσο προς τους μετόχους του οργανισμού όσο και προς κάθε ενδιαφερόμενο, για το αν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις εμφανίζουν αληθινή και ακριβοδίκαιη εικόνα της οικονομικής θέσης και των αποτελεσμάτων του οργανισμού, καθώς και αν εφαρμόζουν σωστά τη νομοθεσία που τις αφορά και τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης. Ο εξωτερικός και ο εσωτερικός έλεγχος είναι υπηρεσίες που αλληλοσυμπληρώνονται και συνεισφέρουν στην καλή διακυβέρνηση της εκάστοτε οικονομικής μονάδας. Προωθούν τις οικονομικές μονάδες προς τη συμμόρφωση με τους ισχύοντες νόμους και τη βελτίωση της διαφάνειας, της λογοδοσίας και των διαδικασιών διαχείρισης και ελέγχου. Η διαφορά ανάμεσα στους εξωτερικούς και στους εσωτερικούς ελεγκτές, εστιάζεται στο ότι οι εσωτερικοί, δεν εκφράζουν την άποψή τους σχετικά με τις οικονομικές δηλώσεις της οικονομικής οντότητας και αυτό κατά κύριο λόγο, γιατί ο εσωτερικός ελεγκτής αξιολογεί τις πρακτικές κινδύνου της μονάδας, τη διοικητική στρατηγική, τα πλαίσια διοικητικού ελέγχου καθώς επίσης τις διαδικασίες διακυβέρνησης. Σε αντίθεση με το βασικό στόχο του εσωτερικού ελέγχου, ο σκοπός των εξωτερικών ελεγκτών είναι η έκφραση της γνώμης τους, για το κατά πόσο οι οικονομικές καταστάσεις είναι λανθασμένες διατυπώσεις. Επιπρόσθετα, μέρος της εργασίας τους είναι να ερευνούν όλα τα υλικά ζητήματα και τις ρυθμιστικές αρχές. Ο Δρ. Ανδρέας Γ. Κουτούπης² σε άρθρο του σημειώνει ότι:

«Η θέση του Εσωτερικού Ελεγκτή είναι πολύ σημαντική σε κάθε οργανισμό, καθώς είναι εκείνος που επισκοπεί, αξιολογεί και συμβουλεύει ως προς το υφιστάμενο σύστημα εσωτερικού ελέγχου, δηλαδή τις πολιτικές, τις διαδικασίες και τα σημεία ελέγχου που έχουν εγκαθιδρύσει οι διοικήσεις των οργανισμών

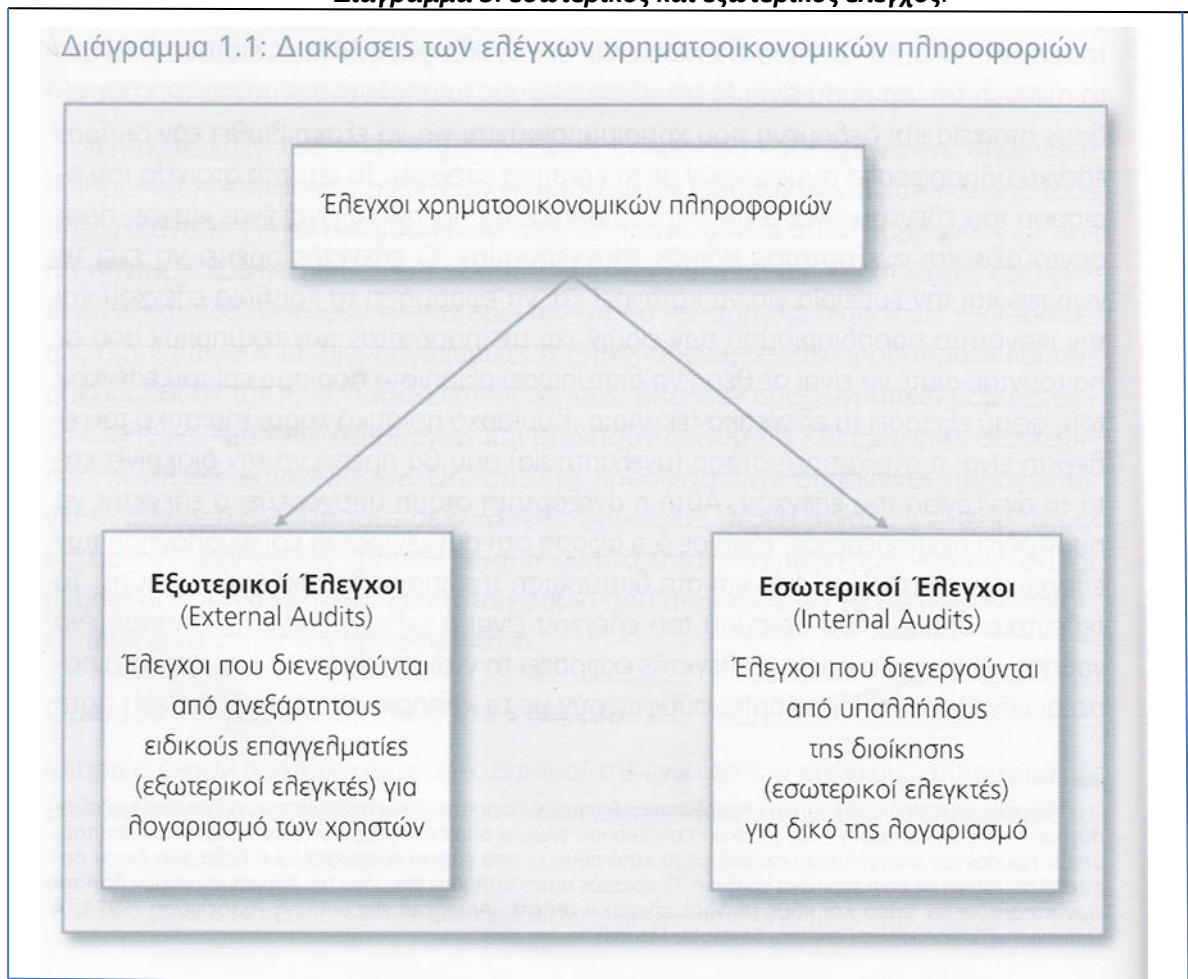
¹ http://www.hiia.gr/internal_audit_orismos.htm».

² <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=12476&subid=2&pubid=35115148>

προκειμένου να επιτυγχάνουν τους στόχους τους με οικονομικότητα, αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα και να αντιμετωπίζουν επαρκώς και αποτελεσματικά τους κινδύνους που τις χαρακτηρίζουν. Κάθε οργανισμός έχει το δικό του σύστημα εσωτερικού ελέγχου».

Ο εξωτερικός και ο εσωτερικός έλεγχος είναι υπηρεσίες απαραίτητες στην οργάνωση των οικονομικών μονάδων, που αλληλοσυμπληρώνονται και συνεισφέρουν στην καλή διακυβέρνηση. Προωθούν τις οικονομικές μονάδες τόσο προς τη συμμόρφωση με τους ισχύοντες νόμους της κάθε χώρας που τις φιλοξενεί όσο και στη βελτίωση της διαφάνειας, της λογοδοσίας και των διαδικασιών διαχείρισης και ελέγχου.

Διάγραμμα 3: εσωτερικός και εξωτερικός έλεγχος.

Πηγή: Καραμάνης, 2008, σελ.50.

1.4 Το υποκείμενο και το αντικείμενο του ελέγχου

Το υποκείμενο του ελέγχου μπορεί να θεωρηθεί ο ελεγκτής. Αναλυτικότερα ως υποκείμενο ελέγχου ορίζεται το άτομο αυτό που οργανώνει, προγραμματίζει,

ελέγχει τις εργασίες και στο τέλος διενεργεί το σύνολο της ελεγκτικής διαδικασίας. Ο διαχωρισμός των ελεγκτών σε δύο κατηγορίες, στους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς είναι αναγκαίος, γιατί οριοθετούνται σαφώς τα ουσιαστικά και τα τυπικά προσόντα που πρέπει να διαθέτει η κάθε κατηγορία. Επίσης αξιοσημείωτο είναι ότι άλλη εγκυρότητα και αξιοπιστία προσδίδουν οι πράξεις πιστοποίησης που εκδίδει και υπογράφει ο εσωτερικός ελεγκτής και άλλη οι πράξεις του εξωτερικού ελεγκτή.

Ως αντικείμενο του ελέγχου σύμφωνα με τον Τσακλάγκανο, 1987, σελ. 14 θεωρείται:

«η ενασχόληση του ελέγχου με τις κατευθυντήριες γραμμές της διαχειριστικής διαδικασίας κάθε μορφής ξένης περιουσίας».

Ως ξένη περιουσία, ορίζεται η περιουσία οποιουδήποτε φυσικού ή νομικού προσώπου. Οι επιχειρήσεις πλέον έχουν διαμορφωθεί έτσι, ώστε τα όρια που διαχωρίζουν την κυριότητα των περιουσιακών τους στοιχείων να μην είναι μονόπλευρα αλλά να απαιτείται η εξέτασή τους από δύο πλευρές. Αναφερόμενοι στην περιουσία μιας ανώνυμης εταιρείας, εισηγμένης στο χρηματιστήριο, η περιουσία της αρχικά, αποτελεί κοινό σημείο για όλους τους κατόχους των μετοχών της παράλληλα όμως με αυτούς που τη διαχειρίζονται. Τα υπογεγραμμένα έγγραφα από τους εξωτερικούς ελεγκτές που πιστοποιούν τον έλεγχο, θεωρούνται η νόμιμη εξασφάλιση για την ορθή διαχείριση και επιπρόσθετα, χαρακτηρίζονται ως η ασφαλιστική μέθοδος που προλαμβάνει ή ακόμα και διορθώνει τυχαία ή όχι λάθη και ατασθαλίες που έχουν δημιουργηθεί είτε από αμέλεια είτε εσκεμμένα.

Κεφάλαιο 2^ο Εξωτερικός έλεγχος

2.1 Εισαγωγική προσέγγιση του εξωτερικού ελέγχου

Κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες, οι μικρομεσαίες επιχειρηματικές οργανώσεις έχουν αλλάξει οργάνωση, μορφή και στόχους. Από την αρχική οικογενειακή μορφή που είχαν, όπου ο ιδιοκτήτης ήταν και βασικός μέτοχος και απασχολούσαν ένα μικρό αριθμό εργαζομένων, (πολλοί από τους οποίους ήταν μέλη της οικογένειας), σταδιακά εξελίχθηκαν σε τεράστιες πολυεθνικές εταιρείες, που στελεχώνονται από πάρα πολλές χιλιάδες εργαζόμενους. Η ανάπτυξη αυτή των οικονομικών μονάδων, έχει γίνει τις περισσότερες φορές με διοχέτευση οικονομικών πόρων από πολυάριθμους επενδυτές, μέσω των χρηματοπιστωτικών αγορών καθώς και τη χορήγηση δανείων από πιστωτικά ιδρύματα. Καθώς οι εταιρείες αυτές έχουν αυξηθεί σε μέγεθος, η διαχείρισή τους έχει περάσει από το μέτοχο - ιδιοκτήτη σε στελέχη με επαγγελματική κατάρτιση, εμπειρία και γνώση. Έτσι, η ανάπτυξη της εταιρείας έχει συνοδευτεί από το διαχωρισμό των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και τις λειτουργίες της διαχείρισης. Κατά συνέπεια, έχει προκύψει η ανάγκη από τους ιδιοκτήτες της οικονομικής οντότητας, καθώς και από τους λοιπούς χορηγούς, οι τράπεζες και οι άλλοι δανειστές να λαμβάνουν οικονομικές εκθέσεις και αναφορές από τους διαχειριστές της εταιρείας όσον αφορά στις πτυχές των δραστηριοτήτων τους. Όλοι οι εξωτερικοί χρήστες που λαμβάνουν αυτές τις εκθέσεις (των εξωτερικών οικονομικών καταστάσεων), χρειάζονται και τη διαβεβαίωση ότι είναι και αξιόπιστες. Την αξιοπιστία αυτών των οικονομικών καταστάσεων την εξασφαλίζουν οι εξωτερικοί ελεγκτές. Οι εξωτερικοί ελεγκτές ή «ανεξάρτητοι ελεγκτές», δεν ανήκουν στο ανθρώπινο δυναμικό της επιχείρησης, αλλά ορίζονται από την διεύθυνσή της για καθορισμένο έργο και χρόνο όπως ρητά αναφέρεται στη σύμβαση που έχουν υπογράψει οι δυο εμπλεκόμενοι. Έργο των εξωτερικών ελεγκτών, είναι ο έλεγχος των χρηματοοικονομικών καταστάσεων της επιχείρησης. Ο Παπάς, 1999, σελ. 30 ορίζει ως εξωτερικό έλεγχο:

«μια συστηματική εργασία που διενεργεί ένας ανεξάρτητος, ικανός και επαγγελματικά καταρτισμένος ελεγκτής. Με την εργασία αυτή, ο ελεγκτής προσπαθεί να συλλέξει και να αξιολογήσει αντικειμενικά εκείνα τα αποδεικτικά στοιχεία που θα του επιτρέψουν να διαμορφώσει την κρίση του και να θεμελιώσει την επαγγελματική του γνώμη για την αξιοπιστία των λογιστικών καταστάσεων».

Σύμφωνα με τους Brenda Porter, Jon Simon, David Hatherly, 2003, ως εξωτερικός έλεγχος, ορίζεται:

«ο έλεγχος εκείνος που πραγματοποιείται από πρόσωπα τα οποία δεν έχουν καμία σχέση με τον ελεγχόμενο οργανισμό. Ειδικά καταρτισμένα άτομα, με εξειδικευμένες γνώσεις, ανεξάρτητα από τον ελεγχόμενο οργανισμό και το εργατικό δυναμικό που απασχολεί, καθοδηγούν τον έλεγχο σύμφωνα με τις απαιτήσεις που έχουν προσδιοριστεί από ή για λογαριασμό των προσώπων για τα οποία γίνεται ο έλεγχος».

Τον εξωτερικό έλεγχο των επιχειρήσεων, τον αναλαμβάνουν οι ορκωτοί ελεγκτές λογιστές, οι οποίοι είναι αναγνωρισμένοι από το κράτος ή την εκάστοτε αναγνωρισμένη λογιστική οργάνωση της χώρας που ανήκουν. Κύριο καθήκον των παραπάνω, είναι ο έλεγχος των δημοσιευμένων χρηματοοικονομικών καταστάσεων κάθε είδους επιχειρήσεων, δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με πλήρη αντικειμενικότητα, υπευθυνότητα και ανεπηρέαστες αποφάσεις. Ο De Angelo, 1981, συνδυάζει την ποιότητα του ελέγχου, αρχικά με τον εντοπισμό και κατόπιν με την αναφορά των επουσιωδών λαθών που γίνονται αντιληπτά στις εξεταζόμενες χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Οι πιθανότητες αυτές για τον εντοπισμό των λαθών, είναι συνάρτηση των γνώσεων και των ικανοτήτων των ελεγκτών όσο και του βαθμού ανεξαρτησίας τους.

Ο εξωτερικός ελεγκτής ξεκινώντας την ελεγκτική του διαδικασία, αρχικά κανονίζει συνάντηση με την επιτροπή ελέγχου όπου ορίζεται ο σκοπός και η έκταση του ελέγχου. Επίσης θέματα στη συζήτηση είναι και η έκφραση γνώμης του ελεγκτή, σχόλια για το σύστημα εσωτερικού ελέγχου καθώς και για τις κατευθυντήριες γραμμές και τις διαδικασίες που ακολουθούνται από το 'management'. Η επιτροπή ελέγχου καθοδηγεί και βοηθά τον εσωτερικό έλεγχο, σε περίπτωση που οι εργαζόμενοι του τμήματος εσωτερικού ελέγχου έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνούν και να συνεργάζονται με τα μέλη της επιτροπής ελέγχου. Η παραπάνω διαδικασία εξυπηρετεί και τον εξωτερικό ανεξάρτητο ελεγκτή στις περιπτώσεις όπου υπάρχουν ασυνήθιστες συναλλαγές, έκτακτες και όχι συχνά επαναλαμβανόμενες όπως οι συνηθισμένες λειτουργικές δραστηριότητες της επιχείρησης. Επιπρόσθετα, *«η ύπαρξη της επιτροπής αυτής η οποία αποτελείται από ικανά και ενήμερα μέλη, ενδυναμώνει το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της εταιρίας»* όπως αναφέρει ο Τσακλάγκανος, 2008, σελ. 64.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα έρευνας που διενεργήθηκε από τους F. Todd De Zoort, Richard W. Houston και Michael F. Peters το 2001, μπορούμε να αναφέρουμε ότι ο σχεδιασμός και η καθοδήγηση του εξωτερικού ελέγχου επηρεάζεται αρχικά από τον εσωτερικό έλεγχο. Υπάρχουν δηλαδή περιπτώσεις επιχειρήσεων, που οι εσωτερικοί ελεγκτές έχουν τα κίνητρα καθώς και το κατάλληλο περιβάλλον, ώστε να καθοδηγήσουν την ελεγκτική διαδικασία σύμφωνα με τα στοιχεία της επιχείρησης. Τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας μάς δείχνουν ότι το ύψος της αμοιβής όσο και η αποτελεσματική καθώς και η επαρκής εργασία των εσωτερικών ελεγκτών επηρεάζουν τις συστάσεις για το σχεδιασμό του εξωτερικού ελέγχου με διαφορετικό τρόπο.

Συμπληρώνοντας τα παραπάνω, το άρθρο των Jenny Stewart και Lois Munro, 2010, εξετάζει τη σχέση του εξωτερικού ελεγκτή με την ύπαρξη της ελεγκτικής επιτροπής, τη συχνότητα των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου και τη συμμετοχή του ελεγκτή στις συνεδριάσεις της επιχείρησης σχετικά με τα θέματα που αφορούν στον εξωτερικό έλεγχο. Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο του πειραματικού σχεδιασμού, διαπιστώθηκε ότι η σύσταση της επιτροπής του λογιστικού ελέγχου, η συχνότητα των συνεδριάσεων των επιτροπών και η συμμετοχή του ορκωτού ελεγκτή λογιστή στις συνεδριάσεις της επιχείρησης, συνδέονται σημαντικά με τη μείωση του ποσοστού των κινδύνων για λάθη που εμπεριέχει η ελεγκτική διαδικασία. Συνοψίζοντας τα παραπάνω, είναι σαφές ότι ο εξωτερικός έλεγχος καθώς και ο σχεδιασμός του συνδέεται άμεσα τόσο με τον εξωτερικό έλεγχο, όσο και με την επιτροπή έλεγχου της εκάστοτε επιχείρησης.

2.2 Χρησιμότητα του εξωτερικού ελέγχου

Ο Αλέξης Αστρίτης, αναφέρει ότι για να κατανοήσουμε την χρησιμότητα του ελέγχου, πρέπει *«πρώτα να διερευνήσουμε ποιους ενδιαφέρει ο εξωτερικός έλεγχος, τόσο από ιδιωτικό –οικονομική όσο και από κοινωνική άποψη»*. Από την πρώτη οπτική γωνία, την ιδιωτικό – οικονομική, θα σχολιάσουμε τους πέντε πιο σημαντικούς ενδιαφερόμενους που αποσκοπούν σε οφέλη από τον εξωτερικό έλεγχο. Οι πρώτοι είναι αυτοί που διοικούν και διευθύνουν την εκάστοτε οικονομική μονάδα. Οι παραπάνω μέσω του εξωτερικού ελέγχου, διασφαλίζονται από ηθική και από νομική πλευρά, ώστε μελλοντικά να αποφύγουν τον κίνδυνο να λογοδοτήσουν για οποιοδήποτε λάθος ή παράλειψη, ακόμα και διαχειριστικές ανωμαλίες που έχουν γίνει από τους υφισταμένους τους εσκεμμένα ή μη. Επίσης οι μέτοχοι και όλοι αυτοί

που προτίθενται μελλοντικά να επενδύσουν κεφάλαια στην επιχείρηση, ενδιαφέρονται άμεσα για έναν επαρκή εξωτερικό έλεγχο. Αναλυτικότερα, ο έλεγχος διασφαλίζει τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια τα συμφέροντά τους, γιατί αποδεικνύει εάν η εκάστοτε επιχείρηση εξελίσσεται ανοδικά ή εάν υπάρχουν προβλήματα στη λειτουργία της, προμηνύοντας απώλεια των κεφαλαίων τους. Επιπλέον ο εξωτερικός έλεγχος υποδεικνύει έμμεσα εάν είναι αποτελεσματική η υπάρχουσα διοίκηση της επιχείρησης ή εάν υφίσταται ανάγκη κάποιας αλλαγής. Η τρίτη ομάδα ενδιαφερόμενων για το πόρισμα του εξωτερικού ελεγκτή είναι οι τράπεζες, οι πιστωτές και οι πάσης φύσης δανειστές της οικονομικής μονάδας. Αυτό είναι εύκολα κατανοητό, καθώς με τον έλεγχο είναι δυνατό να διαπιστώσουν εάν τα κεφάλαια που χορήγησαν, αντλήθηκαν για σωστές χρήσεις και δεν κατασπαταλήθηκαν άσκοπα, και επιπρόσθετα εάν θα πρέπει να συνεχιστεί η παροχή κεφαλαίων προς την επιχείρηση ή εάν θα διακοπεί. Σημαντικό είναι επίσης να γνωρίζουν εάν είναι εγγυημένη η επιστροφή των χρημάτων ή εάν υπάρχει δυσκολία. Οι επόμενοι ενδιαφερόμενοι είναι οι πάσης φύσεως συναλλασσόμενοι με την επιχείρηση, όπως οι πελάτες ή οι προμηθευτές και λοιποί. Οι παραπάνω απαιτείται να γνωρίζουν την πορεία της επιχείρησης που συνεργάζονται για να εξασφαλίσουν τη σωστή συνέχιση των δοσοληψιών τους, εάν περατωθούν οι εκκρεμείς υποθέσεις τους καθώς και εάν είναι ασφαλές να δώσουν πίστωση στην επιχείρηση αυτή. Οι τελευταίοι ενδιαφερόμενοι για τον εξωτερικό έλεγχο μιας επιχείρησης είναι το εργατικό της δυναμικό. Μελετώντας το πόρισμα του εξωτερικού ελέγχου της επιχείρησης, μπορούν να κρίνουν για τη μελλοντική τους πορεία στην επιχείρηση, την επαγγελματική τους εξέλιξη, καθώς και για τις αποδοχές που μπορούν να προσδοκούν.

Από την άλλη πλευρά, την κοινωνικό – οικονομική, η οικονομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων, σύμφωνα με τον Τσακλάγκανο, 2008, σελ. 64, αποτελεί «τον πυρήνα παραγωγής πλούτου» που προσδιορίζει ένα μικρό ή μεγάλο τμήμα της κοινωνίας μας. Οι συνεχείς εξαγορές και συνενώσεις των επιχειρήσεων, έχουν ως αποτέλεσμα μεγάλο μέρος των κεφαλαίων να βρίσκεται σε χέρια λίγων μεγαλομετόχων οι οποίοι αρκετές φορές διοικούν και τις επιχειρήσεις αυτές. Ο εξωτερικός έλεγχος είναι το μέσον για την προστασία των μικρομετόχων από τον πειρασμό των διευθύνων για καταχρήσεις ή παράνομη ιδιοποίηση των κεφαλαίων τους. Ο Τσακλάγκανος, 1987, σελ. 12 σημειώνει:

«μόνο ένας λεπτομερής και εμπειριστατωμένος έλεγχος μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην βουλιμία και στην απληστία πιθανών καταχραστών».

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να αναφέρουμε, ότι το κόστος για την πραγματοποίηση του εξωτερικού ελέγχου είναι σημαντικά υψηλό για την ελεγχόμενη επιχείρηση. Μαζί με την αμοιβή του ελεγκτή, πρέπει να συνυπολογιστούν και τα έξοδα που βαρύνουν την επιχείρηση για τους υπαλλήλους της που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον εξωτερικό ελεγκτή. Τα οφέλη όμως που προσδοκά η ίδια η επιχείρηση από τον έλεγχο αυτό δικαιολογούν το παραπάνω κόστος. Αρχικά υπάρχει μια συνεχής βελτίωση στο λογιστικό σύστημα της επιχείρησης. Επίσης η αξιολόγηση που κάνει ο εξωτερικός ελεγκτής για τον εσωτερικό έλεγχο της επιχείρησης αποσκοπεί στη βελτίωση αυτού και στην κάλυψη τυχόν κενών που εντοπίστηκαν. Σημαντικό είναι ότι με τον έλεγχο οι οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης, αποκτούν νομιμότητα, ενώ ταυτόχρονα όταν δημοσιεύονται συνοδευόμενες με το πιστοποιητικό ελέγχου αυξάνεται η εγκυρότητά τους και αντιμετωπίζονται με περισσότερο κύρος. Επιπρόσθετα η εύρεση κεφαλαίων για τις επιχειρήσεις με άριστα πιστοποιητικά από τους εξωτερικούς ελεγκτές είναι πολύ πιο εύκολη, γιατί οι επενδυτές δείχνουν εμπιστοσύνη προς αυτές. Ο Παπάς, 1999, σελ. 34 σημειώνει ότι:

«πρέπει να επισημανθεί ότι ακόμα και ο πιο εκτενής και σχολαστικός έλεγχος δεν μπορεί να οδηγήσει στην εκ μέρους του ελεγκτή εγγύηση της αξιοπιστίας των οικονομικών καταστάσεων».

Συνοπτικά θα γίνει αναφορά στους λόγους που οφείλεται αυτό. Αρχικά ο έλεγχος δεν είναι εκτενής, λόγω έλλειψης χρόνου και πολυάριθμων εγγράφων κι έτσι τελικά ο έλεγχος πραγματοποιείται βάσει δείγματος. Επίσης ο ελεγκτής βασίζεται αρκετές φορές σε εκτιμήσεις και προβλέψεις στελεχών της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας που είναι προφανές ότι δεν είναι πάντα αντικειμενικές. Αναφορά πρέπει να γίνει και στους παράγοντες κούραση και απροσεξία από την πλευρά του ελεγκτή που εύκολα οδηγούν σε λανθασμένα συμπεράσματα. Τέλος, ο ελεγκτής εκφράζει γνώμη για το σύνολο των λογαριασμών και όχι για κάθε ένα λογαριασμό ξεχωριστά.

2.3 Επαγγελματικές ικανότητες, υποχρεώσεις και ευθύνες του εξωτερικού ελεγκτή

Ο ορκωτός ελεγκτής λογιστής σύμφωνα με τον Λουμιώτη, 2010, σελ.19,

«για να μπορεί να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις σημαντικές απαιτήσεις του λειτουργήματός του, πρέπει να έχει τις ανάλογες επαγγελματικές ικανότητες, που αναφέρονται κυρίως στην προσωπικότητά του, στην επιστημονική του κατάρτιση και στην επαγγελματική του συγκρότηση».

Θα αναφερθούν παρακάτω περιληπτικά οι κυριότερες ικανότητες που πρέπει να κατέχουν οι εξωτερικοί ελεγκτές. Αρχικά πρέπει να τονιστεί ότι τα άτομα που ορίζονται ως εξωτερικοί ελεγκτές και διενεργούν τους ελέγχους, πρέπει να διακρίνονται αποδεδειγμένα για το ανεπίληπτο ήθος, τον ακέραιο χαρακτήρα καθώς και αυξημένα επαγγελματικά προσόντα τους. Ταυτόχρονα είναι απαραίτητο να διακατέχονται από την ικανότητα της άμεσης αντίληψης, την επινοητικότητα και φυσικά την αυτοπεποίθηση. Η επαγγελματική τους κατάρτιση πρέπει να είναι πλήρης και να υπάρχει συνεχής εκπαίδευση και ενημέρωση τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Ακόμη, οφείλουν να διαθέτουν άριστη γνώση καθώς και πολυετή εμπειρία σε θέματα λογιστικής και ελεγκτικής, ικανότητα για σωστή έκφραση και ευχέρεια στο λόγο τόσο σε προφορικό όσο και σε γραπτό επίπεδο. Απαραίτητο προσόν είναι και η σωστή επαγγελματική κρίση ταυτόχρονα με τις οργανωτικές και διοικητικές ικανότητες. Εκτός των παραπάνω προσόντων, ο ορκωτός ελεγκτής πρέπει να έχει και όλα τα απαραίτητα προσόντα που ορίζονται στο Προεδρικό Διάταγμα Π.Δ. 226/1992 και το νόμο Ν.3693/2008, όπως η ελληνική ιθαγένεια, το επίπεδο γνώσεων και τα λοιπά.

Το τρίτο γενικό πρότυπο, αναφέρεται στις υποχρεώσεις του ελεγκτή. Ο ορκωτός ελεγκτής, οφείλει σύμφωνα με τον Λουμιώτη, 2010, σελ. 20, *«να εκφέρει αμερόληπτη και ειλικρινή γνώμη»*. Αναλυτικότερα, ο ορκωτός ελεγκτής πρέπει να πράττει αμερόληπτα, δηλαδή να μην επηρεάζεται από τα γεγονότα, από τη διοίκηση ή από τους ιδιοκτήτες της ελεγχόμενης μονάδας. Δεν πρέπει να αναπτύσσει «υπερβολική» οικειότητα με τους ελεγχόμενους, ώστε να μη δοθεί αφορμή σε κανέναν να αμφισβητήσει το κύρος και την αμεροληψία του. Δεν θα πρέπει να υπάρχει περαιτέρω οικονομική σύνδεση με τους ελεγχόμενους, να μην δέχεται δώρα ή διευκολύνσεις από τους ελεγχόμενους, πέραν των τυπικών σχέσεων και της εθιμικής φιλοξενίας. Οτιδήποτε μπορεί να επηρεάσει ή να καταστήσει διαβλητή την κρίση του ελεγκτή απαιτείται να αποφεύγεται. Επίσης σημαντικό είναι ο ελεγκτής να προσέχει την εμφάνισή του και τη συμπεριφορά του και να επιδεικνύει την πρέπουσα επιμέλεια και εργατικότητα που απαιτεί το κάθε ελεγκτικό έργο.

Σημαντικό επίσης είναι ο ορκωτός ελεγκτής να χαρακτηρίζεται από την ανάλογη επαγγελματική επιμέλεια την χρονική περίοδο που διεκπεραιώνει τον έλεγχο που έχει αναλάβει. Η κάθε οικονομική μονάδα, πρέπει να αντιμετωπίζεται με διαφορετικό τρόπο από τον εκάστοτε ελεγκτή, διότι υπάρχουν ειδικές περιπτώσεις επιχειρήσεων με ιδιαιτερότητες και ελλείψεις.

Επιπρόσθετα, η ελεγκτική διαδικασία πρέπει να εκτελείται με καλή πίστη και προπάντων υπευθυνότητα από την πλευρά του ελεγκτή. Αρχικά όλα τα στοιχεία που του διατίθενται από την ελεγχόμενη μονάδα πρέπει να γίνονται δεκτά και ταυτόχρονα να είναι προσεκτικός και επιφυλακτικός για αυτά. Ο εξωτερικός ελεγκτής έχει τη δυνατότητα να συμβουλέψει τους υπευθύνους της επιχείρησης σε θέματα που αφορούν τη σωστή κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων της, οφείλει όμως να αρνηθεί την ανάμειξή του στην ενημέρωση των βιβλίων της επιχείρησης ή τη σύνταξη των οικονομικών της καταστάσεων.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 16, παράγραφος 4 του Προεδρικού Διατάγματος 226/1992 *«ο ορκωτός ελεγκτής λογιστής υποχρεούται να τηρεί απόλυτη εχεμύθεια περί των όσων λαμβάνει γνώση κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Την υποχρέωση αυτή έχουν επίσης, τόσο το ελεγκτικό όσο και το λοιπό προσωπικό που απασχολεί ο ορκωτός ελεγκτής λογιστής»*.

Είναι λοιπόν αυτονόητο ότι πρέπει να τηρείται πλήρης εχεμύθεια σε πληροφορίες που θεωρούνται απόρρητες από την επιχείρηση.

Οι ευθύνες του ελεγκτή, παρουσιάζουν κάποιες αλλαγές ανάλογα με τους νόμους της εκάστοτε χώρας που εκτελεί τις δραστηριότητές του. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η ευθύνη του ορκωτού ελεγκτή λογιστή ως προς τις δημοσιευμένες λογιστικές καταστάσεις της οικονομικής μονάδας, περιορίζεται στη διατύπωσή του ως προς τις παραπάνω *«εάν παρουσιάζουν ακριβοδίκαια την οικονομική θέση και τα αποτελέσματα χρήσεως της ελεγχόμενης μονάδας»* (Προεδρικό Διάταγμα 226/92, άρθρο 16, παράγραφος 1). Ο ορκωτός ελεγκτής μετά την ολοκλήρωση της ελεγκτικής διαδικασίας, στην αναφορά του μπορεί να εκφέρει ή ανεπιφύλακτη γνώμη ή με κάποιες επιφυλάξεις ή αρνητική ή τέλος αδυναμία έκφρασης γνώμης (στην περίπτωση που τα στοιχεία είναι ανεπαρκή ή συντρέχει κάποιος άλλος σοβαρός λόγος). Ο ορκωτός ελεγκτής μπορεί, εάν του ζητηθεί από την ελεγχόμενη μονάδα, να βοηθήσει ή ακόμα και να συμβουλέψει τη διοίκησή της για τη σωστή σύνταξη των

δημοσιευμένων χρηματοοικονομικών καταστάσεων της, αλλά μόνο τη γνώμη του θα εκφέρει ως προς αυτές και γι' αυτήν μόνο είναι υπεύθυνος.

Ως γενική αστική ευθύνη του ελεγκτή, μπορεί να οριστεί η υποχρέωση που πρέπει να απορρέει από τον ελεγκτή ώστε να επιδεικνύει την απαραίτητη προσοχή και την απαιτούμενη επιμέλεια που αναμένεται από αυτόν ως επαγγελματία. Επίσης, η αστική ευθύνη περιλαμβάνει και την προσφορά των υπηρεσιών του προς το κοινό. Αναλυτικότερα, είναι ο άμεσα υπεύθυνος που μπορεί να διαπιστώσει και να δημοσιοποιήσει εάν οι λογιστικές καταστάσεις της ελεγχόμενης επιχείρησης παρουσιάζουν ακριβοδίκαια την οικονομική θέση και τα αποτελέσματα χρήσεώς της. *«Ο τακτικός έλεγχος των οικονομικών καταστάσεων, συνίσταται στην εξέταση από Ορκωτό Ελεγκτή Λογιστή των τηρούμενων βιβλίων και των αναγκαίων νομίμων δικαιολογητικών και παραστατικών στοιχείων και αποβλέπει στη διακρίβωση του κατά πόσον οι ελεγχθείσες οικονομικές καταστάσεις εμφανίζουν ακριβοδίκαια την οικονομική θέση της ελεγχόμενης μονάδας κατά την ημερομηνία συντάξεως του ισολογισμού της και τα αποτελέσματα των εργασιών της κατά την ελεγχόμενη περίοδο»* (Προεδρικό Διάταγμα 226/92, άρθρο 16 παράγραφος 1). Σύμφωνα με τις γενικά παραδεκτές λογιστικές αρχές, η ευθύνη του ελεγκτή μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητή στο Προεδρικό Διάταγμα 226/92 στο άρθρο 19, όπου αναφέρει *«ο ορκωτός ελεγκτής ευθύνεται για κάθε ζημία εκ θετικής ενέργειας ή παραλείψεως κατά τον έλεγχο και την έκδοση του πιστοποιητικού ελέγχου εφόσον αυτή οφείλεται σε δόλο ή βαριά αμέλεια του ασκούντος τον έλεγχο και αποδεδειγμένα προκλήθηκε από την χρήση του πιστοποιητικού ελέγχου»*. Από το παραπάνω απόσπασμα, διακρίνουμε τους πιθανούς λόγους που μπορεί να κατηγορηθεί ο ελεγκτής, οι οποίοι είναι δυνατόν να προκαλέσουν τη δικαστική δίωξή του και την επίρριψη ευθύνης για χρηματικό πρόστιμο ή αποζημίωση από τον εκάστοτε ελεγκτή.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί και σε προηγούμενο σημείο, ο ελεγκτής έχει ευθύνη και απέναντι στην ελεγχόμενη μονάδα, στη διοίκησή της, άλλα και ως προς τρίτους, δηλαδή ως προς τους μελλοντικούς επενδυτές της επιχείρησης, τους προμηθευτές της, τους πιστωτές και το κράτος. Αναλυτικότερα, ο ελεγκτής είναι υπεύθυνος απέναντι στον οποιονδήποτε που είναι χρήστης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων της ελεγχόμενης εταιρείας. Μπορεί να κατηγορηθεί για απόκρυψη απάτης, στην περίπτωση που ο παραπάνω, εν γνώση του και με πρόθεση, δεν αποκάλυψε την οποιαδήποτε «μικρή» ή «μεγάλη» απάτη την οποία είχε διαπιστώσει κατά τον έλεγχο

του, ή ακόμα και στην περίπτωση που ο ελεγκτής είχε λάβει μέρος σε σκόπιμη απάτη εις βάρος της επιχείρησης ή εις βάρος κάποιου τρίτου. *«Ο ορκωτός ευθύνεται για κάθε ζημία..... εφόσον αυτή οφείλεται σε δόλο...»* (Προεδρικό Διάταγμα 226/92 άρθρο 19). Επιπρόσθετα, μπορεί να του απαγγελθεί κατηγορία για απάτη ακόμα και στην περίπτωση που γίνει λάθος από άγνοια ή αν ψευδώς παρουσιάστηκε ότι κατέχει την επαγγελματική ιδιότητα του ορκωτού (Νόμος 2190, άρθρο 57). Ο ελεγκτής κατά την περίοδο που διενεργεί τον έλεγχο, είναι υποχρεωμένος να επιδεικνύει την πρέπουσα επιμέλεια και προσοχή. Σε αντίθετη περίπτωση είναι πιθανόν να του απαγγελθούν κατηγορίες για μη τήρηση των καθηκόντων του ή ακόμα και αδιαφορία. Νόμος 2190 άρθρο 63β, *«ελεγκτές ανωνύμων εταιριών ...αν από αμέλεια θεώρησαν ως νομίμως έχοντα ισολογισμό που καταρτίστηκε παρά τις διατάξεις του νόμου και του καταστατικού .. τιμωρούνται με φυλάκιση τριών μηνών και με χρηματική ποινή ... στην περίπτωση όμως δόλου τιμωρούνται και με τις ποινές του άρθρου 57»*. Ο ορκωτός ελεγκτής υποχρεούται στην απόλυτη τήρηση της εχεμύθειας σχετικά με οποιοσδήποτε φύσεως πληροφορίες συνέλεξε αυτός και η ελεγκτική ομάδα κατά τη διάρκεια της ελεγκτικής διαδικασίας. Εάν διαρρεύσουν οι παραπάνω πληροφορίες ηθελημένα ή και μη από την διενέργεια ελέγχου στην επιχείρηση, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ζημιολογώνων γεγονότων, ισχύει το άρθρο 19 του Προεδρικό Διατάγματος 226/92 για την εχεμύθεια καθώς και το άρθρο 63 του Νόμου 2190: *«τιμωρείται δια φυλακίσεως μέχρι τριών μηνών πας ελεγκτής ανωνύμων εταιρειών, όστις δεν ήθελε τηρήσει απόλυτον εχεμύθειαν, περί των παρ' αυτού παρατηρηθέντων εν τη λειτουργία της εταιρείας»*.

2.4 Ανεξαρτησία και αξιοπιστία του εξωτερικού ελεγκτή

Στην ελεγκτική θεωρία και πρακτική, όταν αναφερόμαστε στην ανεξαρτησία του εξωτερικού ελεγκτή, εννοούμε την ικανότητά του να πράττει με ακεραιότητα και αντικειμενικότητα. Το κοινωνικό σύνολο ευελπιστεί από τους ορκωτούς λογιστές, να προσθέτουν κύρος και αξιοπιστία στις πληροφορίες που λαμβάνουν οι ενδιαφερόμενοι από τις οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων ή οργανισμών. Οποιαδήποτε ενέργεια που προέρχεται από προσωπικό συμφέρον και αποσκοπεί στην απόκρυψη ή την παραποίηση των αποτελεσμάτων της έκθεσης ελέγχου του εξωτερικού ελεγκτή, θεωρείται ως απειλή για την ανεξαρτησία του. Ο Simunic, 1984 σημειώνει ότι ως παρεμπόδιση της ανεξαρτησίας του εξωτερικού ελεγκτή θεωρείται ακόμα και η περίπτωση που ο εξωτερικός ελεγκτής θεωρεί ότι το όφελος από την

απόκρυψη των ευρημάτων του είναι μεγαλύτερο από το κόστος που θα υπήρχε εάν δημοσιοποιούσε τα αποτελέσματα από την έρευνα που έκανε. Παράγοντες, όπως η παροχή προς την εταιρεία περαιτέρω συμβουλευτικών γνώσεων από τον ελεγκτή εκτός δηλαδή από τις ελεγκτικές, η μη συχνή εναλλαγή ελεγκτικών εταιρειών καθώς και η προϋπηρεσία του ελεγκτή στον ελεγχόμενο φορέα ως πρώην υπάλληλος επηρεάζουν σε καταλυτικό βαθμό την ανεξαρτησία του ελεγκτή. Επίσης, καθοριστικός παράγοντας που επηρεάζει την ποιότητα του έργου του εκάστοτε εξωτερικού ελεγκτή είναι και το νομικό πλαίσιο που διέπει κάθε επιχείρηση που γίνεται ο έλεγχος. Τα αποτελέσματα της μελέτης του Francis, 2004, έδειξαν ότι οι ελεγκτικές εταιρείες συμπεριφέρονται στις ελεγχόμενες επιχειρήσεις περισσότερο «αυστηρά» στις χώρες όπου το νομικό πλαίσιο για την προστασία των επενδυτών – μετόχων διέπεται από πιο απαιτητικούς κανονισμούς.

Το κύρος που προσδίδει ο εξωτερικός έλεγχος στον ελεγχόμενο φορέα παίζει καθοριστικό ρόλο καθώς επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την εξέλιξη της μετοχής του φορέα στο χρηματιστήριο. Οι μελλοντικοί επενδυτές εξετάζουν αν υπάρχει ένα αξιόπιστο σύστημα ελέγχου στην εταιρεία που έχουν σκοπό να επενδύσουν, ώστε να είναι βέβαιοι για τη μελλοντική ασφαλή και επικερδή τοποθέτηση των χρημάτων τους. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Titman και Trueman, 1986, αποδεικνύεται ότι η επιλογή της επιχείρησης να ελεγχθεί από μια αξιόπιστη ελεγκτική εταιρεία, επηρεάζει θετικά την τιμή της μετοχής της, ενώ ταυτόχρονα προσδίδει αξία και κύρος στην επιχείρηση.

Οι εξωτερικοί ελεγκτές έχουν ευθύνη όχι μόνο απέναντι στην επιχείρηση για τη γνώμη που εκφέρουν στην έκθεση που συντάσσουν, αλλά και απέναντι σε οποιοδήποτε που ενδιαφέρεται να χρησιμοποιήσει τις πληροφορίες που απορρέουν από την έκθεση αυτή. Συνοπτικά μπορούμε να αναφέρουμε ως ενδιαφερόμενους τους μέτοχους, τους πελάτες, τους προμηθευτές, τους εργαζόμενους, την κυβέρνηση και τέλος τους πιστωτές. Η ανεξαρτησία που πρέπει να διέπει τον κάθε ορκωτό ελεγκτή είναι άκρως απαραίτητη και αναγκαία, αφενός γιατί διασφαλίζει την ποιότητα του ελέγχου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων της ελεγχόμενης επιχείρησης και αφετέρου γιατί αυξάνεται σε μεγάλο βαθμό η εμπιστοσύνη προς την επιχείρηση από τους χρήστες αυτών των εκθέσεων. Η ανεξαρτησία του εξωτερικού ελέγχου είναι το κύριο συστατικό για την εξασφάλιση της αξιοπιστίας της εργασίας των ορκωτών ελεγκτών. Η έννοια της ανεξαρτησίας έχει ορισθεί από αρκετούς μελετητές ως ο

«ακρογωνιαίος λίθος του εξωτερικού ελέγχου», σύμφωνα με τον Levitt, 2000, «χωρίς την πλήρη ανεξαρτησία του ελεγκτή, ο εξωτερικός έλεγχος των λογιστικών καταστάσεων είναι ουσιαστικά χωρίς αξία».

Χωρίς καμία αμφιβολία, μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τους ελεγκτές ως τον βασικό κρίκο που συνδέει τη διοίκηση της επιχείρησης (διοικητικό συμβούλιο), μαζί με όλους τους εξωτερικά ενδιαφερόμενους όπως πιστωτές, πελάτες, προμηθευτές, δανειστές και λοιπούς. Η υποχρέωση των ορκωτών ελεγκτών απέναντι στο κοινό συμφέρον, είναι να ελέγχουν τα στοιχεία της ελεγχόμενης οντότητας και να εκφέρουν γνώμη για το εάν οι οικονομικές καταστάσεις της, δεν περιέχουν λάθη ή παραλείψεις καθώς και αν απεικονίζουν την ακριβή οικονομική θέση της οντότητας.

Συμπεραίνουμε ότι η ανεξαρτησία του ορκωτού ελεγκτή είναι καθοριστικός παράγοντας για τους ενδιαφερόμενους χρήστες που βασίζονται στις πληροφορίες από την έκθεσή του για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την ελεγχόμενη επιχείρηση. Κρίνεται απαραίτητο να γίνει αναφορά στην θεμελιώδη αρχή της Ελεγκτικής όπου στο σημείο που αφορά την ανεξαρτησία του ελεγκτή αναφέρει: *«Οι ελεγκτές είναι αντικειμενικοί, εκφράζουν τις απόψεις τους ανεξάρτητα από την ελεγχόμενη επιχειρηματική οντότητα και τη διοίκηση αυτής»*. Όταν η διοίκηση της ελεγχόμενης μονάδας προσπαθεί να επηρεάσει την γνώμη του εξωτερικού ελεγκτή, με αποτέλεσμα να χαθεί η ανεξαρτησία του, η έκθεση που θα δημοσιοποιηθεί ίσως να μην ανταποκρίνεται στην πραγματική οικονομική κατάσταση της επιχείρησης, με αποτέλεσμα να χαθεί η αξιοπιστία των χρηστών προς τις υποτιθέμενες «ελεγμένες» καταστάσεις και ο εξωτερικός έλεγχος να μην ανταποκρίνεται στον πραγματικό σκοπό του. Κοιτάζοντας από μια διαφορετική οπτική γωνία την έννοια του εξωτερικού ελέγχου, σύμφωνα με τον Turner, 2001, ο εξωτερικός έλεγχος προσφέρει μόνο οφέλη στο κοινωνικό σύνολο, καθώς έμμεσα ελέγχει το διοικητικό συμβούλιο της επιχείρησης, ώστε να αποφευχθούν ατασθαλίες και συγχρόνως ρυθμίζει τη ροή των αγορών, ώστε να λειτουργούν εύρυθμα. Στο σημείο αυτό, όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι Porter, Simon και Hatherly, αξίζει να σημειώσουμε και πρόσθετα θετικά στοιχεία που απορρέουν από τον εξωτερικό έλεγχο. Από τη στιγμή που ένας ελεγκτής, αναλαμβάνει τον εξωτερικό έλεγχο μιας επιχείρησης, για να εκφέρει γνώμη, πρέπει να είναι στη διάθεσή του όλα τα οικονομικά ή και λοιπά στοιχεία που αφορούν την συγκεκριμένη επιχείρηση. Συνεπώς είναι ένα αντικειμενικό και αμερόληπτο άτομο, εξωτερικό από την επιχείρηση με πλήρη γνώση της κατάστασής

της. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να έχει την ευχέρεια να κρίνει το εκάστοτε διοικητικό συμβούλιο αλλά και να το συμβουλέψει με σκοπό τη βελτίωση της επιχείρησης σε λογιστικά, διαχειριστικά και άλλα θέματα που θεωρεί σημαντικά.

Σύμφωνα με τους Swanger και Chewing Jr., 2001, η πρακτική που επικρατεί σε μερικές επιχειρήσεις για την ανάθεση των λειτουργιών του εσωτερικού ελέγχου τους στην εξωτερική ελεγκτική εταιρεία που έχει αναλάβει και τον εξωτερικό έλεγχο, έχει εγείρει φόβους σε αρκετά θέματα. Αρχικά, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ήταν αρνητική στον ταυτόχρονο έλεγχο από την ίδια εταιρεία, για το λόγο της πιθανής μείωσης της ανεξαρτησίας. Ο φόβος αυτός πηγάζει από τον αυξημένο οικονομικό δεσμό που θα δημιουργηθεί από τη στιγμή που αναλαμβάνουν την παροχή πρόσθετων υπηρεσιών στους ήδη υπάρχοντες πελάτες τους οι ορκωτοί ελεγκτές. Επίσης, η ήδη μακροχρόνια άποψη που θέλει τον εσωτερικό έλεγχο να είναι μια λειτουργία διαχείρισης και, ως εκ τούτου, είναι ασυμβίβαστη με την εξωτερική ελεγκτική λειτουργία. Η εργασία αυτή, αναφέρει τα αποτελέσματα της έρευνας που δείχνουν ότι η ανεξαρτησία του εξωτερικού ελεγκτή, σε αντίθεση με τη θεωρία, δεν επηρεάζεται ακόμα και αν ο εσωτερικός έλεγχος πραγματοποιείται από την ίδια ελεγκτική εταιρεία.

Σε μελέτη τους οι Gray, Iain και Manson, 2000, σημειώνουν ότι η ανεξαρτησία του ελεγκτή καθορίζεται από την ικανότητα καθώς και την αντικειμενικότητα του παραπάνω κατά τη διάρκεια που ασκεί τα καθήκοντά του. Η ανεξαρτησία αυτή μπορεί να διαχωριστεί σε δυο έννοιες: «ανεξαρτησία της σκέψης» (Independence of mind) και «ανεξαρτησία στην παρουσίαση» (Independence in appearance).

- Ανεξαρτησία της σκέψης ορίζεται η ψυχική και η νοητική κατάσταση, στην οποία πρέπει να βρίσκεται ο ορκωτός ελεγκτής κατά τη διάρκεια του ελέγχου χωρίς να αντιδρά θετικά στους παράγοντες που προσπαθούν να εμποδίσουν την επαγγελματική του κρίση. Πρέπει να αντιμετωπίζει όλες τις περιπτώσεις με πλήρη ακεραιότητα, αντικειμενικότητα και επαγγελματικό σκεπτικισμό.
- Ανεξαρτησία στην παρουσίαση ορίζεται η μη συγκάλυψη των αρνητικών στοιχείων της επιχείρησης ή των οικονομικών καταστάσεων της, τα οποία είναι αρκετά σημαντικά για την ενημέρωση του κάθε ενδιαφερόμενου.

Μερικοί από τους παράγοντες που επηρεάζουν την ανεξαρτησία του εξωτερικού ελεγκτή είναι οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ του ελεγκτή και της διοίκησης

της ελεγχόμενης μονάδας. Όταν η διοίκηση προσλαμβάνει τον ίδιο δηλαδή ελεγκτή για την παράλληλη παροχή και άλλων υπηρεσιών εκτός του ελέγχου. Έρευνες έχουν δείξει ότι και το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας παίζει σημαντικό ρόλο στην ανεξαρτησία του ελεγκτή. Επίσης, ο ανταγωνισμός μεταξύ των ελεγκτικών ανταγωνιστών. Σημαντικό ρόλο για την ανεξαρτησία του ελεγκτή αποτελεί το προσωπικό συμφέρον του³, όπως επίσης και σε περιπτώσεις όπου υπάρχει περισσότερη εμπιστοσύνη και οικειότητα με τα ανώτερα στελέχη των διοικήσεων υπάρχει ενδεχόμενο να κλονιστεί η ανεξαρτησία του ορκωτού ελεγκτή.

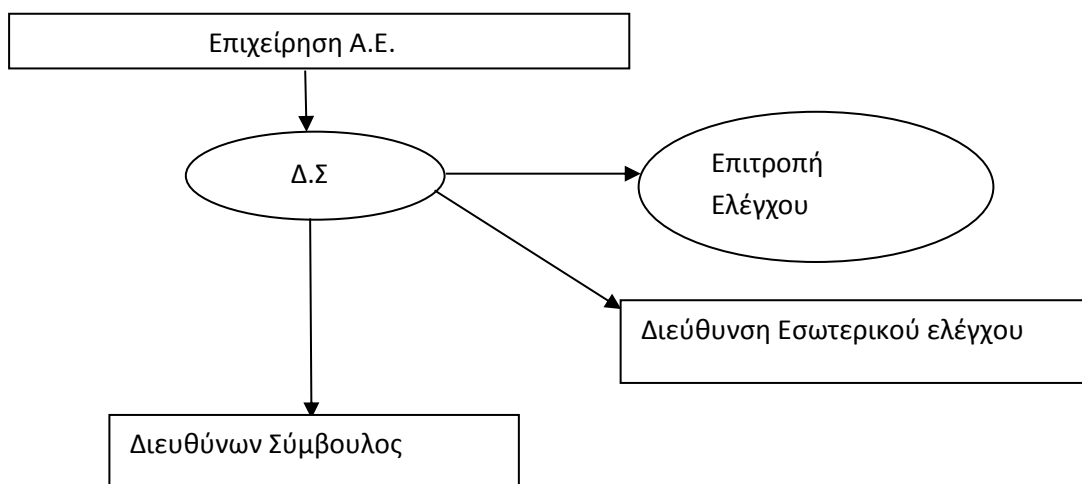
Μπορούμε να διακρίνουμε την ευθύνη των ελεγκτών σε δυο υποκατηγορίες, τη νομική ευθύνη και την ηθική. Στη συνέχεια, όπως αναφέρει ο Καραμάνης, 2008, σελ 137, η νομική ευθύνη διαχωρίζεται σε αστική, η οποία αναφέρεται σε καταβολή αποζημίωσης από τον ελεγκτή προς τα άτομα που έχουν ζημιωθεί σε κάθε περίπτωση που αποδειχθεί ότι τα έβλαψε οικονομικά ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, σε ποινική όταν παραβαίνει τους νόμους και τέλος σε πειθαρχική. Στην περίπτωση της πειθαρχικής ευθύνης, υπάρχουν και οι ανάλογες κυρώσεις όπως η οριστική παύση, η προσωρινή, το πρόστιμο ή η επίπληξη ανάλογα με το εκάστοτε συμβάν. Σε έρευνα τους οι F. Todd De Zoort και Thomas A. Lee, 1998, απέδειξαν ότι η αντίληψη των εξωτερικών ελεγκτών σε περιπτώσεις που υφίσταται απάτη, έχει αυξηθεί πολύ περισσότερο σε σχέση με την αντίληψη των εσωτερικών ελεγκτών σε παρόμοιες καταστάσεις. Στην ίδια επίσης έρευνα, αποδείχτηκε ότι ενώ όλες οι συμμετέχουσες ομάδες ήταν «ευαίσθητες» στο θέμα που αφορούσε τη σημαντικότητα της απάτης, μόνο οι εξωτερικοί ελεγκτές δεν ήταν «ευαίσθητοι» στον τύπο της απάτης, αλλά στην ίδια την ύπαρξη της απάτης.

Σύμφωνα με τους Marshall A. Geiger και Kurt Pany, 1999, οι εταιρείες που παρέχουν λογιστικές υπηρεσίες, επιχειρούν να επαναπροσδιορίσουν το ρόλο τους και να επεκτείνουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους. Έτσι οι ελεγκτικές εταιρείες προσπαθούν να «πουλήσουν» και περαιτέρω υπηρεσίες στις επιχειρήσεις εκτός από τον εξωτερικό έλεγχο. Με αυτή την επέκταση όμως, έρχεται στο προσκήνιο μια ανησυχία σχετικά με την πιθανή έλλειψη ανεξαρτησίας του ελεγκτή όσον αφορά στον πελάτη που επιθυμεί παραπάνω υπηρεσίες. Η διερευνητική αυτή μελέτη εξετάζει κατά πόσο επηρεάζει η ανάθεση των καθηκόντων του εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας σε εξωτερικούς ελεγκτές τις αντιλήψεις των χρηστών των οικονομικών

³ Guide to Professional Ethics Statement (GPES) 1: Integrity, Objectivity and Independence (ICAEW, 1997)

καταστάσεων και τις αποφάσεις των επενδυτών για χορήγηση δανείων. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν σημαντικές διαφορές στις αντιδράσεις των χρηστών, ανάλογα με την ομάδα που ανήκουν, όσον αφορά στην παροχή επιπλέον υπηρεσιών της επιχείρησης από τους εξωτερικούς ελεγκτές. Συγκεκριμένα, η απόδοση του ελεγκτή σε λειτουργίες που αφορούν στη διαχείριση της επιχείρησης, είχε σημαντικά αρνητικό αντίκτυπο στις αντιλήψεις των χρηστών στο θέμα της ανεξαρτησίας του ελεγκτή και της οικονομικής αξιοπιστίας της επιχείρησης, με αποτέλεσμα χαμηλότερο ποσοστό εγκρίσεων δανείων. Αντίθετα, η ανάθεση του εξωτερικού έλεγχου και του εσωτερικού ελέγχου, όπως και οι λοιπές οικονομικές λειτουργίες της επιχείρησης, είχαν μια πολύ θετική επίδραση στις αντιλήψεις των χρηστών για τις οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης, καθώς και τις εγκρίσεις δανείων προς αυτήν. Τα ευρήματα αυτής της μελέτης υποστηρίζουν την τρέχουσα θέση του AICPA⁴ για τον εσωτερικό έλεγχο και δείχνουν επίσης την αναγκαιότητα να γίνει αποδεκτός από τις επιχειρήσεις, ο διαχωρισμός του προσωπικού μεταξύ των εσωτερικών και εξωτερικών ομάδων ελέγχου τους.

Σχήμα 1: Παράδειγμα σχεδιασμού επιχείρησης

2.5 Επιτροπή Ελέγχου

Η Επιτροπή Ελέγχου (audit committee) συγκροτείται κατ' εντολή και ευθύνη του Διοικητικού Συμβουλίου της επιχείρησης, από το οποίο αντλεί και την εξουσία

⁴ American Institute of Certified Public Accountants.

της. Απαρτίζεται από τρία τουλάχιστον ανεξάρτητα, μη εκτελεστικά μέλη, με καθορισμένα καθήκοντα. Σύμφωνα με τον Καραμάνη, 2008, σελ. 131:

«Η επιτροπή ελέγχου είναι επιτροπή του διοικητικού συμβουλίου, τα μέλη της ωστόσο πρέπει να απολαμβάνουν τη μέγιστη δυνατή ανεξαρτησία από σχέσεις και συμφέροντα που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν πρόβλημα στην άσκηση ελεύθερης και ανεπηρέαστης κρίσης».

Επίσης ο Τσακλάγκανος, 1987, σελ. 63 τονίζει ότι:

«η επιτροπή αυτή βρίσκεται κάτω από το διοικητικό συμβούλιο και αποτελείται από λίγα μέλη, σκοπό έχει να προτείνει τον ανεξάρτητο εξωτερικό ελεγκτή, να καθορίσει το σκοπό του ελέγχου και να εξετάσει τα αποτελέσματα αυτού».

Αρχικά, το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν η μόνη μεγάλη χώρα στην Ευρώπη όπου στην πλειοψηφία τους οι εισηγμένες εταιρείες χρησιμοποιούσαν στο εσωτερικό των επιχειρήσεών τους τις επιτροπές ελέγχου. Οι επιτροπές αυτές είχαν ως κύριο ρόλο την παρακολούθηση της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, του εσωτερικού ελέγχου και κυρίως οποιουδήποτε σχετίζεται με τους εξωτερικούς ελεγκτές. Στο ξεκίνημα τους οι επιτροπές ελέγχου ήταν κάτι το σχετικά άγνωστο στην ηπειρωτική Ευρώπη, μεμονωμένα όμως παραδείγματα παρατίθενται στην Ιταλία και τη Σουηδία. Ο Tricker, 1978, σχολίασε ότι: «το γεγονός ότι δεν υπάρχουν ελεγκτικές επιτροπές αλλού στην Ευρώπη, σημαίνει ότι ίσως δεν είναι απαραίτητη η διακυβέρνηση με εναλλακτικές μορφές». Σύμφωνα με τον Παπαστάθη, 2003, σελ.81,

«η επιτροπή ελέγχου συγκροτείται από ανώτατα στελέχη με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου απ' όπου και αντλεί την εξουσία της. Ο δε λόγος ύπαρξής της είναι συμβουλευτικού χαρακτήρα. Η επιτροπή ελέγχου είναι προέκταση της Διοίκησης, όπως και ο εσωτερικός έλεγχος και ως εκ τούτου οι αρμοδιότητες, οι ευθύνες και το κύρος της είναι αυξημένα».

Ο Parker, 1992, ορίζει ως ελεγκτική επιτροπή «μια επιτροπή που λειτουργεί ως σύνδεσμος μεταξύ του διοικητικού συμβουλίου και των εξωτερικών ελεγκτών». Η επιτροπή ελέγχου είναι υποχρεωμένη βάση νόμων καθώς και κανόνων ηθικής να είναι ανεξάρτητη του Διοικητικού Συμβουλίου. Σύμφωνα με το νόμο 3693/2008 «κάθε οντότητα δημοσίου ενδιαφέροντος είναι υποχρεωμένη να συστήσει και να διατηρεί Επιτροπή Ελέγχου, η οποία θα αποτελείται από δύο τουλάχιστον μη εκτελεστικά μέλη κι ένα ανεξάρτητο μη εκτελεστικό μέλος του οργάνου διοίκησής της». Αναλυτικότερα, αναφερόμενοι στο νόμο 3693/2008, το ανεξάρτητο μη εκτελεστικό

μέλος της Επιτροπής Ελέγχου οφείλει να διαθέτει επαρκή γνώση σε τομείς της λογιστικής και της ελεγκτικής. Επίσης, παρακάτω θα αναφερθούν συνοπτικά τα προσόντα που πρέπει να διαθέτει το ανεξάρτητο μέλος της επιτροπής:

- Να είναι σε θέση να κατανοεί τις λογιστικές αρχές καθώς και την χρήση των οικονομικών καταστάσεων. Αυτό επιτυγχάνεται με την εμπειρία και τη γνώση.
- Να έχει την ικανότητα να εκτιμά την εφαρμογή των λογιστικών αρχών σε συνδυασμό με τη λογιστική.
- Να μπορεί να χρησιμοποιεί την εμπειρία του, ώστε να κατανοεί τους εσωτερικούς ελέγχους.
- Να μπορεί με ευκολία να κατανοεί τις λειτουργίες της Επιτροπής Ελέγχου.

Η έννοια της Επιτροπής Ελέγχου εισήχθηκε το 1939 από το Χρηματιστήριο Αξιών της Νέας Υόρκης⁵. Το 1940 η Αμερικανική Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (SEC) αναγνωρίζει τη σημαντικότητα της ύπαρξης της Επιτροπής Ελέγχου, καθώς και την αναγκαιότητά της. Η παραπάνω επιτροπή έχει επιπλέον συμβουλευτικό ρόλο. Μεταξύ των καθηκόντων και των αρμοδιοτήτων της, θα μπορούσαν να αναφερθούν τα εξής: η παρακολούθηση της ακεραιότητας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων της επιχείρησης, η κατάθεση φύλλου με προτάσεις για την εκλογή, καθώς και την επανεκλογή ή την αλλαγή του υπάρχοντος ελεγκτή, η έγκριση αμοιβής και οι όροι της συμφωνίας με αυτόν. Παράλληλα αρμοδιότητα της είναι να παρακολουθεί και να αξιολογεί την αντικειμενικότητα και την ανεξαρτησία του ελεγκτή και να υποβάλει την εισήγηση για θέματα παροχής μη ελεγκτικών υπηρεσιών από τον ελεγκτή. Έργο της είναι και η αξιολόγηση του προγράμματος ελέγχου του ελεγκτή και της επάρκειας των διατιθέμενων ελεγκτικών πόρων. Ακόμη, οφείλει να συζητάει με τον ελεγκτή επί σημαντικών θεμάτων που προέκυψαν από τον έλεγχο, να προχωρά σε επισκόπηση λογιστικών και ελεγκτικών θεμάτων που απαιτήσαν την άσκηση επαγγελματικής κρίσης, καθώς και να εξετάζει τυχόν σφάλματα που εντόπισε ο έλεγχος. Επίσης όπως αναφέρει ο Καραμάνης, 2008, η επιτροπή ελέγχου είναι αρμόδια για την τελική επισκόπηση της αναλυτικής έκθεσης του ελεγκτή προς τη διοίκηση της εταιρείας (management letter) καθώς και της επιστολής παράστασης της διοίκησης προς τους ελεγκτές (representation letter).

⁵ www.Wikipedia.com

Οι Menon και Williams το 1994, διερεύνησαν το αν οι επιχειρήσεις βασίζονται ουσιαστικά στην επιτροπή ελέγχου που λειτουργεί στο εσωτερικό τους. Απέδειξαν ότι παρόλο που οι επιχειρήσεις συγκροτούν αυτοβούλως τις ελεγκτικές επιτροπές τους, δε βασίζονται ουσιαστικά σε αυτές, γεγονός που συνεπάγεται ότι η σύσταση των επιτροπών βασίζεται σε άλλους σκοπούς. Ωστόσο, οι επιτροπές ελέγχου φαίνεται να χρησιμοποιούνται περισσότερο στις μεγάλες επιχειρήσεις και σε εκείνες που υπάρχει υψηλότερο ποσοστό των μη εξειδικευμένων διευθυντών. Άλλοι ερευνητές έχουν αναφέρει, στα πορίσματά τους, τη θεωρία αντιπροσώπευσης ως εργαλείο για την επίλυση των διαφόρων προβλημάτων και τη βελτίωση της ποιότητας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Ο Knapp, 1987, διαπίστωσε ότι τα μέλη της επιτροπής ελέγχου στις διαφωνίες μεταξύ των ελεγκτών και των διοικούντων έτειναν προς την υποστήριξη των ελεγκτών και όχι της διοίκησης. Ο Haka και ο Chalos, 1990, απέδειξαν ότι υπάρχει σύγκρουση μεταξύ του διευθύνοντα της επιτροπής ελέγχου και της διοίκησης.

2.6 Η αλληλεπίδραση Επιτροπής Ελέγχου και Εξωτερικού Ελεγκτή.

Η επιτροπή ελέγχου (Audit Committee), κατέχει σημαντική θέση στη διαδικασία του ελέγχου των επιχειρήσεων από τους ορκωτούς ελεγκτές με σκοπό να πιστοποιηθεί η αντικειμενικότητα και η αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεών τους. Αρκετά είναι τα στοιχεία που μας αποδεικνύουν ότι η Επιτροπή Ελέγχου μπορεί να συνεισφέρει θετικά στην αποτελεσματικότερη λειτουργία της Εταιρικής Διακυβέρνησης. Επίσης, η επιτροπή ελέγχου παίζει καίριο ρόλο στην ανεξαρτησία του εξωτερικού ελεγκτή. Αναφέροντας τη μελέτη του Knapp, 1987, συμπεραίνουμε ότι σε μια υπάρχουσα διαφωνία μεταξύ της διοίκησης και του εξωτερικού ελεγκτή μιας επιχείρησης, υφίσταται με μεγαλύτερο ποσοστό η περίπτωση όπου η Επιτροπή Ελέγχου θα υποστηρίξει τον εξωτερικό ελεγκτή. Επιπρόσθετα, σε μελέτες τους ο Pearson, 1980, ο Dockweiler και άλλοι. 1986, υποστήριξαν ότι η εξαρτημένη σχέση του εξωτερικού ελεγκτή που βασίζεται στη διοίκηση της επιχείρησης, είναι αρκετά αποδυναμωμένη καθώς στην περίπτωση που ανακύψει κάποιο θέμα ο εξωτερικός ελεγκτής έρχεται σε επικοινωνία απευθείας με την Επιτροπή Ελέγχου. Αντίστοιχα, σε έρευνες που έγιναν από τους De Zoort, Salterio, 2001, Raghunandan και λοιποί 2001, σημείωσαν ότι οι Επιτροπές Ελέγχου που αποτελούνται από ανεξάρτητες οντότητες από την οικονομική μονάδα, με τα απαραίτητα επαγγελματικά και επιστημονικά προσόντα καθώς και την εμπειρία, είναι

σε θέση να συμβάλουν ακόμα περισσότερο στην ανεξαρτησία του εξωτερικού ελεγκτή.

Σε έρευνά τους οι Laura Mariani, Patrizia Tettamanzi και Fabio Corno, 2010, που διεξήγαν στην Ιταλία και αφορούσε στον εξωτερικό έλεγχο σε σχέση με την επιτροπή ελέγχου, σημειώθηκε ότι η νομοθεσία για την εταιρική διακυβέρνηση στην Ιταλία έκανε μεταρρυθμίσεις και εισήγαγε τον υποχρεωτικό έλεγχο των επιχειρήσεων από εξωτερικούς ανεξάρτητους ελεγκτές. Πριν από τη μεταρρύθμιση αυτή, μόνο οι εισηγμένες εταιρείες ήταν υποχρεωμένες, βάση νόμου, να ελέγχονται από εξωτερικούς ελεγκτές, ενώ οι μη εισηγμένες στο χρηματιστήριο εταιρείες είχαν εναλλακτική επιλογή, οι οικονομικές τους καταστάσεις να ελέγχονται από επιτροπές που διορίζει το Διοικητικό Συμβούλιο. Η εμπειρική έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε εταιρείες στην Ιταλία έδειξε ότι υπάρχει μια εκτίμηση, περίπου στο 90%, για την ύπαρξη μιας σημαντικής διαφοράς στην ποιότητα του ελέγχου μεταξύ των ελεγκτικών δραστηριοτήτων που εκτελούνται από τους εξωτερικούς ελεγκτές και των προβλεπόμενων επιτροπών. Επιπρόσθετα, οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις των εταιρειών που έχουν ελεγχθεί από τους εξωτερικούς ελεγκτές παρουσιάζονται να είναι πιο αξιόπιστες από εκείνες που έχουν ελεγχθεί από τις προβλεπόμενες επιτροπές. Σε μελέτη των Subrata Sarkar και Jayati Sarkar, 2011, εξετάζεται η σύνθεση της διακυβέρνησης και οι μεταρρυθμίσεις που έχουν διενεργηθεί σε επιχειρήσεις στην Ινδία. Εστιάζουν στη σχέση της διοίκησης με τους ελεγκτές καθώς και στην ανεξαρτησία των επιτροπών ελέγχων. Τονίζουν ότι υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ της διακυβέρνησης και της ανεξαρτησίας του εξωτερικού ελεγκτή, καθώς και της επιτροπής ελέγχου. Γίνεται μια προσπάθεια σύγκρισης των κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης της Ινδίας με τους κανονισμούς που υπάρχουν στην Αμερική. Το άρθρο καταλήγει προτείνοντας ορισμένες μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται στη διακυβέρνηση, έτσι ώστε να υπάρξει ακόμα περισσότερη ενίσχυση στην ανεξαρτησία των ορκωτών ελεγκτών και στην καλύτερη λειτουργία των επιτροπών ελέγχου στην Ινδία.

Τέλος, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας που έγινε στη Μαλαισία, από τους Zulkarmain Bin Muhamad Sori, Shamsheer Muhamad και Siti Shaharatulfazzah Muhamad Saad, 2008, συμπεραίνουμε ότι η πλειοψηφία των ανώτερων διοικητικών στελεχών που ανταποκρίθηκαν στα ερωτηματολόγια που δόθηκαν, συμφώνησαν στο γεγονός ότι η ανεξαρτησία του εξωτερικού ελεγκτή θα

προστατευόταν αρχικά με την ύπαρξη της Επιτροπής Ελέγχου καθώς και με την υποχρεωτική συμπερίληψη στις ετήσιες αναφορές της εταιρίας των αναφορών που ετοιμάζει η Επιτροπή Ελέγχου. Επίσης, ο εξωτερικός έλεγχος ενισχύεται, όταν η Επιτροπή Ελέγχου είναι υπεύθυνη σε θέματα όπως η έγκριση και η αναθεώρηση των ελεγκτικών αμοιβών και τέλος η σύνθεση της Επιτροπής Ελέγχου από περισσότερους ανεξάρτητους και μη εκτελεστικούς διοικητικούς. Έτσι, όσοι ανταποκρίθηκαν στην έρευνα, όντως πιστεύουν ότι μέσω της Επιτροπής Ελέγχου μπορεί να βελτιωθεί η Εταιρική Διακυβέρνηση (Corporate Governance).

2.7 Νόμος “Sarbanes Oxley”

Η ίδρυση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς των Ηνωμένων Πολιτειών (SEC), ξεκίνησε τη δεκαετία του 1930⁶, με βασικούς στόχους την προστασία των επενδυτών και τη διασφάλιση της πλήρους διαφάνειας των οικονομικών συναλλαγών που λαμβάνουν χώρα στην κεφαλαιαγορά. Η ίδρυσή της, ήταν πλέον μονόδρομος, ώστε να ενδυναμωθεί και να τονιστεί η αγορά μετά το κραχ του 1929 και η οικονομική κρίση που επακολούθησε. Η επώδυνη οικονομική κρίση είχε ως άμεση συνέπεια την έλλειψη εμπιστοσύνης από τους επενδυτές των κεφαλαιαγορών. Η δημιουργία ενός νέου κανονιστικού νομοθετικού πλαισίου καθώς και της επιτροπής που θα δεσμευόταν για την τήρηση των νέων νόμων, ήταν πλέον απαραίτητη ανάγκη για να δημιουργηθεί νέο κλίμα εμπιστοσύνης από τους επενδυτές στις κεφαλαιαγορές. «Οι νόμοι και οι κανόνες της κεφαλαιαγοράς στις Ηνωμένες Πολιτείες βασίζονται στην απλή αρχή ότι κάθε συναλλασσόμενος, είτε είναι φυσικό είτε νομικό πρόσωπο, θα πρέπει να έχει πρόσβαση σε κάποιες βασικές πληροφορίες σχετικά με την επένδυση, την οποία σχεδιάζει να πραγματοποιήσει»⁷.

⁶http://www.nbg.gr/wps/portal!/ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3jXIFNnSzcPIwN3fx8XAYMfVwtXXycfQwMfQ6B8JLK8qYsrUD7Q0M_cyM_AwNKIgG4_j_zcVP2C3IhyAJyVSNw!/dl2/d1/L0IDU0IKSWdrbUEhIS9JRFJBQUlpQ2dBek15cXchL11CSkoxTkExTkk1MC01RncvN19FUjVD OUZIMjBHT0xEMDJMRTThFTUJMMTBEMi9ZcFo3bzU5NTAwMDM1/?WCM_PORTLET=PC_7_ER5C9FH20GOLD02LE8EMBL10D2_WCM&WCM_GLOBAL_CONTEXT=/wps/wcm/connect/NBG-gr/nbg+site/group/investor+relations/corporate+information/sarbanes+oxley+act/171-sarbanes+oxley+act

⁷http://www.nbg.gr/wps/portal!/ut/p/c0/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3jXIFNnSzcPIwN3fx8XAYMfVwtXXycfQ4NQE_3g1Bz9gmxHRQD4O9ql/?WCM_PORTLET=PC_7_ER5C9FH20GOLD02LE8EMBL10U7_WCM&WCM_GLOBAL_CONTEXT=/wps/wcm/connect/NBG-gr/nbg+site/group/investor+relations/corporate+information/sarbanes+oxley+act/171-sarbanes+oxley+act

Ο Νόμος "Sarbanes - Oxley" (SOX) επίσης γνωστός και ως 'Public Company Accounting Reform and Investor Protection Act' ή 'Corporate and Auditing Accountability and Responsibility Act'⁸, επικυρώθηκε τέλος Ιουλίου του 2002 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Ο παραπάνω νόμος, θεωρείται μια από τις σημαντικότερες αλλαγές στη νομοθεσία των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής όσον αφορά τους χρηματιστηριακούς τίτλους από τη δεκαετία του 1930. Τα σημαντικότερα σημεία του νόμου, ασχολούνται κατά κύριο λόγο με το θέμα της εταιρικής διακυβέρνησης και της πληροφόρησης. Αυτό δεν ήταν τυχαίο, καθώς ο νόμος Sarbanes - Oxley είναι η αντίδραση στα αναπάντεχα πολλαπλά εταιρικά και λογιστικά σκάνδαλα που είχαν ως αποτέλεσμα την κατάρρευση κολοσσιαίων επιχειρήσεων όπως οι Enron, Tyco International, Adelphia, Peregrine Systems και WorldCom.

Στο ξεκίνημα του 21ου αιώνα, με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής να κρατούν το προβάδισμα και σε σύντομο χρονικό διάστημα σε όλο τον επιχειρηματικό κόσμο, έγινε η αποκάλυψη πολυάριθμων σκανδάλων είτε οικονομικής φύσεως είτε λογιστικής που αφορούσαν κολοσσιαίες επιχειρήσεις, οι οποίες είχαν κερδίσει την εμπιστοσύνη του επενδυτικού κοινού, με αποτέλεσμα τον κλονισμό της εμπιστοσύνης των επενδυτών και το πάγωμα στις αγορές του χρηματιστηρίου. Ως άμεσο μέτρο αντιμετώπισης των παραπάνω, θεωρήθηκε η επαναξιολόγηση των λογιστικών κανόνων καθώς και των μεθόδων του εξωτερικού ελέγχου των εταιριών όπως και της ολικής λειτουργίας των χρηματοοικονομικών αγορών.

Σε έρευνα που διενέργησε το 2009 ο Ball, αναφέρει μια ονομαστική λίστα των εταιριών που είχαν λάβει μέρος σε χρηματοοικονομικά ή λογιστικά σκάνδαλα την χρονική περίοδο 2001-2002, που είδαν το φως της δημοσιότητας στις ΗΠΑ: AOL, Bristol-Myers Squibb, Cendant, Computer Associates (CA), Consec, Dynegy, Enron, Federal Home Loan Mortgage Corporation ("Freddie Mac"), HealthSouth, Peregrine Systems, Qwest, Rite Aid, Sunbeam, Tyco, Waste Management, WorldCom και Xerox, με τις περιπτώσεις των Enron και WorldCom να είναι οι πιο πολυσυζητημένες. Επίσης και όσον αφορά στην Ευρώπη, αρκετές είναι οι περιπτώσεις εταιριών που είχαν αναμειχθεί εκείνη την χρονική περίοδο σε διάφορα σκάνδαλα λογιστικής. Θα αναφέρουμε κάποιες από αυτές: η ComROAD AG (Γερμανία), η Lernout & Hauspie Speech Products (Βέλγιο), η Parmalat (Ιταλία) και

⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Sarbanes%E2%80%93Oxley_Act

η Royal Ahold (Ολλανδία). Ανάμεσα στις παραπάνω περιπτώσεις που αναφέραμε, μεταξύ των εμπλεκόμενων υπήρχαν και ινστιτούτα γνωστά σε παγκόσμιο επίπεδο, οργανισμοί, γνωστές ελεγκτικές εταιρίες όπως η Arthur Andersen, τράπεζες, μάνατζερ εταιρειών, στελέχη που κατείχαν υψηλές θέσεις, αναλυτές χρηματιστηριακών αγορών καθώς και ελεγκτές.

Τα προαναφερθέντα σκάνδαλα λογιστικής δημιουργικής, ήταν η αφορμή για την ενεργοποίηση των αρχών ως προς την άμεση θέσπιση νέων ακόμα πιο αυστηρών νόμων τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Άμεσος στόχος των παραπάνω νόμων είναι ο ακόμα πιο αυστηρός έλεγχος στις εισηγμένες αλλά και στις ελεγκτικές εταιρείες. Πλέον όλες οι διαδικασίες που πραγματοποιούνται πρέπει να χαρακτηρίζονται από πλήρη διαφάνεια και αξιοπιστία.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθούμε περιληπτικά στα πιο σημαντικά σημεία του παραπάνω νόμου⁹. Αρχικά οι Επιτροπές Ελέγχου (Audit Committees) των επιχειρήσεων, θα απαρτίζονται πλέον βάση νόμου από ανεξάρτητα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, ο διορισμός των ελεγκτών, οι αμοιβές τους καθώς και η επίβλεψη αυτών, υπόκεινται σε νέες τροποποιήσεις. Οι οικονομικοί διευθυντές, καθώς επίσης και οι γενικοί διευθυντές των επιχειρήσεων, είναι υποχρεωμένοι πλέον να πιστοποιούν εγγράφως, σε όλα τα δελτία τα οποία περιλαμβάνουν οικονομικές καταστάσεις και υποβάλλονται στο SEC¹⁰ (εξαιρούνται κάποιες περιπτώσεις), τις οικονομικές πληροφορίες που περιέχονται στα δελτία με πλήρη αρτιότητα ταυτόχρονα με την επάρκεια της διαδικασίας που ακολουθήθηκε και των ελέγχων που αφορούν την διαφάνεια στον τομέα τους. Τα ετήσια δελτία που θα υποβάλλονται στο SEC και θα συμπεριλαμβάνουν οικονομικά αποτελέσματα της επιχείρησης, είναι απαραίτητο πλέον να περιέχουν και τις απαραίτητες γνωστοποιήσεις για όλες τις αλλαγές που χαρακτηρίζονται ως αυξημένης βαρύτητας και τροποποιούνται από τους ορκωτούς ελεγκτές. Στις επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο, βάση νόμου απαγορεύεται να χορηγούν πάσης φύσεως δάνειο σε στελέχη τους ή στα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου με εξαίρεση κάποιες ελάχιστες περιπτώσεις. Ταυτόχρονα, τα ήδη υπάρχοντα δάνεια που έχουν δοθεί σε μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου δεν επιτρέπεται να αυξηθούν, να τροποποιηθούν ή να ανανεωθούν.

Επιπρόσθετα, σημαντικό είναι και το σημείο του νόμου που αναφέρει ότι οι εργαζόμενοι της επιχείρησης, τα ανώτερα στελέχη της καθώς και όλοι αυτοί που

⁹ <http://www.nbg.gr>

¹⁰ Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς των Ηνωμένων Πολιτειών

γνωρίζουν πληροφορίες που σχετίζονται με την εξέλιξη της επιχείρησης είναι υποχρεωμένοι εντός δύο ημερών μετά την ημερομηνία εκτέλεσης της συναλλαγής, να δημοσιεύουν τις οποιασδήποτε συναλλαγές σε μετοχές των εταιρειών τους.

Θεωρείται πλέον απαραίτητο σύμφωνα με το νόμο, οι επιχειρήσεις να δημοσιοποιούν άμεσα και με συνεχή ροή όλες τις επιπρόσθετες πληροφορίες που αφορούν τα περιουσιακά στοιχεία καθώς και τα αποτελέσματα εκμετάλλευσης της επιχείρησης, στην περίπτωση που το SEC αξιολογεί ότι αυτή η επιπρόσθετη ενημέρωση είναι χρήσιμη είτε για το συμφέρον του ευρύ κοινού, είτε για τους επενδυτές.

Αρκετές είναι οι πράξεις που θα τίθενται πλέον ως κακουργήματα. Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε σε ορισμένες από αυτές. Η εκ προθέσεως παραποίηση καθώς και η κάθε τρόπο απόκρυψη των αρχείων με σκοπό τη μη διεξαγωγή της σωστής διενέργειας των ελέγχων ή των διαδικασιών της πτώχευσης. Η σκόπιμη απόκρυψη ή η έλλειψη του πλήρη φακέλου με όλα τα αρχεία του ελέγχου από τον ορκωτό Ελεγκτή για πέντε συνεχόμενα χρόνια. Και τέλος η ηθελημένη διαρροή λανθασμένων πληροφοριών για την εκτέλεση σχεδίου με απώτερο σκοπό την εσφαλμένη πληροφόρηση των επενδυτών.

2.8 Εταιρική Διακυβέρνηση

Ο όρος εταιρική διακυβέρνηση δεν έχει δημιουργηθεί πρόσφατα, αλλά στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, κυρίως στις αγγλοσαξονικές χώρες, καθώς υπήρξε συνεχής ανάπτυξη του καπιταλισμού. Ο Μουζούλας, 2003, κάνει αναφορά στην άποψη του Parat, 1999, σύμφωνα με την οποία η εταιρική διακυβέρνηση, συνδέεται άμεσα με την οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας, η οποία αποτελεί πρωτεύοντα στόχο από τα αρχαία χρόνια. Χαρακτηριστικά αναφέρει ως παράδειγμα: *«τη βασιλεία του Ναβουχοδονόσωρα (505 π.Χ.), όπου εφαρμόστηκαν διαδικασίες για τον έλεγχο της παραγωγής, με σκοπό αυτή να είναι περισσότερο αποτελεσματική».*

Η εταιρική διακυβέρνηση, εκφράζει τον τρόπο με τον οποίο ρυθμίζει τις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στους μετόχους, τους ιδιοκτήτες, τη διοίκηση και τους άμεσα εμπλεκόμενους μιας επιχείρησης, γενικότερα θέτοντας κανόνες. Κοινή επίτευξη σύμφωνα με τον Μουζούλα, 2003, σελ. 27, είναι *«η μεγιστοποίηση της αξίας της επιχείρησης, ως προς το όφελος όλων των εμπλεκόμενων φορέων».* Το 1932, οι Berle και Means, ακολουθώντας τις απόψεις του Adam Smith (1776), αναφέρθηκαν στο διαχωρισμό ανάμεσα στην ιδιοκτησία και τον έλεγχο της επιχείρησης. Ο «Πλούτος των Εθνών» του Adam Smith (1776), ίσως ήταν η σημαντικότερη κινητήρια δύναμη για αρκετούς σύγχρονους οικονομολόγους να αναπτύξουν νέες πτυχές για την οργανωτική θεωρία των επιχειρήσεων.

Ένας από τους αρχικούς ορισμούς για την εταιρική διακυβέρνηση, δόθηκε από τον οικονομολόγο Milton Friedman. Όπως αναφέρει ο παραπάνω, εταιρική διακυβέρνηση υπάρχει όταν η διοίκηση της επιχείρησης υλοποιεί τις προσδοκίες των μετόχων (μεγιστοποίηση των κερδών τους), στο γενικό πλαίσιο των αρχών που ορίζονται από την εκάστοτε κοινωνία. Η εταιρική διακυβέρνηση, όπως αναφέρουν οι Shleifer και Vishny, 1997, αναζητά μέσα, με τα οποία οι 'προμηθευτές' κεφαλαίων προς τις επιχειρήσεις (suppliers of finance), εξασφαλίζουν προς όφελος των ιδίων, μια κερδοφόρο απόδοση των επενδύσεων τους. Ένας άλλος ορισμός για την εταιρική διακυβέρνηση, που δόθηκε από τους Shleifer και Vishny, 1997, και Kane, 2000, είναι ότι η παραπάνω, αναφέρεται σε μέσα, με τα οποία οι παρέχοντες των χρηματοοικονομικών πόρων εξασφαλίζουν ότι θα αποκτήσουν κέρδη από την επένδυσή τους. Τα τελευταία χρόνια η έννοια της εταιρικής διακυβέρνησης, έχει συμπεριλάβει τα συμφέροντα όλων των ενδιαφερόμενων φορέων (stakeholders) και όχι μόνο των μετόχων (shareholders).

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούν λίγα στοιχεία για την εταιρική διακυβέρνηση στην Ελλάδα. Ο όρος εταιρική διακυβέρνηση στην Ελλάδα, πρωτοεμφανίστηκε το 1999, την περίοδο που ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης¹¹ (ένας διεθνής οργανισμός εκείνων των αναπτυγμένων χωρών που υποστηρίζουν τις αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς¹²) ανακοίνωσε τις Αρχές Εταιρικής Διακυβέρνησης σε όλα τα μέλη του. Στο ξεκίνημα αυτό οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα δεν έθεσαν αποτελεσματικούς μηχανισμούς εταιρικής διακυβέρνησης και αυτό οφείλεται κυρίως σε δύο λόγους. Ο πρώτος είναι ότι οι αρχές αυτές είχαν εθελοντική μορφή και ο δεύτερος και κυριότερος λόγος ήταν το υψηλό λειτουργικό κόστος που οι επιχειρήσεις θέλησαν να αποφύγουν. Το μεγάλο ‘μπαμ’ του χρηματιστηρίου Αθηνών το 2000 έθεσε τις βάσεις για την πλήρη εφαρμογή των αρχών εταιρικής διακυβέρνησης. Η επιτροπή κεφαλαιαγοράς και η κυβέρνηση προώθησαν νομοθετικά μέτρα για την υποχρεωτική τήρηση των αρχών με το νόμο 3016/2002. Υπήρξε άμεση ανάγκη για την αναθεώρηση καθώς και τη βελτίωση των ήδη υπαρχόντων πρακτικών. Ο Μερτζάνης, 2001, υποστήριξε ότι ο νέος νόμος αποσκοπεί στη βελτιστοποίηση της σύνθεσης του διοικητικού συμβουλίου, στον οποίο αναφέρεται ότι: *«το ένα τρίτο των μελών μιας εισηγμένης εταιρίας να είναι μη εκτελεστικά, ενώ δύο τρίτα τουλάχιστον πρέπει να είναι ανεξάρτητα από αυτούς που ελέγχουν την εταιρία»*. Στην Ελλάδα ένας μεγάλος αριθμός ντόπιων επιχειρήσεων θεωρούνται οικογενειακές, όπου οι ιδιοκτήτες καταλαμβάνουν και τις διοικητικές θέσεις. Ο Στίλπων Νέστωρ, 2005¹³, τονίζει ότι:

«οι έννοιες και οι πρακτικές αυτές ήταν πρωτόγνωρες για την Ελλάδα όπου ο οικογενειακός ή κρατικός έλεγχος των περισσότερων εισηγμένων επιχειρήσεων καθιστούσε την προστασία των εξωτερικών επενδυτών, μικρομετόχων, θεσμικών ή ομολογιούχων εξαιρετικά δύσκολη».

Ο Μέκος, 2003, συμπεραίνει ότι οι μικροί σε μέγεθος μέτοχοι καθώς και οι θεσμικοί επενδυτές δεν ασχολήθηκαν με την εταιρική διακυβέρνηση θεωρώντας την ως κάτι μη αναγκαίο, ειδικά την περίοδο που η χρηματιστηριακή αγορά κινιόταν με ανοδικό ρυθμό. Ο Σπανός, 2004, αναφέρεται στο διοικητικό συμβούλιο ως ένα *«παθητικό όργανο»* που απλώς η γνώμη του συμπίπτει αρκετές φορές με τη γνώμη

¹¹ Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD

¹² <http://el.wikipedia.org/wiki>

¹³ http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economyepix_2_20/03/2005_137824

του Διευθύνοντα Συμβούλου (που τυγχάνει να είναι είτε ο μέτοχος με την πλειοψηφία των μετοχών, είτε ο ιδιοκτήτης της εταιρίας). Επίσης, κάνει αναφορά στη μη επαρκή ύπαρξη των απαιτούμενων μηχανισμών για την εφαρμογή της επαρκούς διακυβέρνησης από τις ελληνικές εισηγμένες επιχειρήσεις. Οι Τσιπούρη και Ξανθάκης, 2004, σε έρευνα που διεξήγαν σε ελληνικές επιχειρήσεις αναφέρουν ότι εάν και υπάρχουν ακόμα προβληματικά σημεία σε ό,τι αφορά τα θέματα που σχετίζονται με την αποτελεσματικότητα των ανεξάρτητων μελών του διοικητικού συμβουλίου, οι παραπάνω επιχειρήσεις, βρίσκονται σε αρκετά καλό στάδιο ως προς τη συμμόρφωσή τους με τις αρχές της εταιρικής διακυβέρνησης.

Κεφάλαιο 3^ο Βιβλιογραφική επισκόπηση

3.1 Εταιρική Διακυβέρνηση και Επιτροπή Ελέγχου

Ο συγγραφέας, Σ. Μουζούλας, 2003, σελ. 21-22, τονίζει ότι η εταιρική διακυβέρνηση διακατέχεται από μια φιλοσοφία εκφράζοντας τις επικρατέστερες αντιλήψεις που αφορούν την εξουσία και τον τρόπο άσκησής της. Χωρίζει ανάλογα με την αξία τους διαφορετικούς φορείς που συμμετέχουν στην εξουσία και προσπαθεί να οριοθετήσει τις σχέσεις μεταξύ τους, με βασικό κριτήριο την καλύτερη λειτουργία της επιχείρησης προς την επίτευξη του στόχου. Ο στόχος ποικίλλει αναλόγως με το υιοθετημένο σύστημα, δηλαδή ανάλογα με τη φιλοσοφία που θα εκφράσει η εταιρική διακυβέρνηση σαν έννοια.

Η διαχωριστική γραμμή των ορίων ανάμεσα στην ιδιοκτησία και τη διοίκηση των επιχειρήσεων που δημιουργείται από την εξέταση της ιδιοκτησιακής βάσης των επιχειρήσεων καθιστά επείγουσα ανάγκη την εφαρμογή μιας σειράς από κανόνες που να εξασφαλίζουν την προστασία του συνόλου των μετόχων και συγκεκριμένα της μειοψηφίας από δόλιες και άδικες πράξεις των διοικούντων. Με απλά λόγια ο όρος εταιρική διακυβέρνηση αναφέρεται στο πλαίσιο που καθορίζει τις σχέσεις μεταξύ των τριών βασικών αξόνων της σύγχρονης επιχείρησης, δηλαδή των μετόχων, των διευθυντικών στελεχών και του διοικητικού συμβουλίου.

Οι κανόνες που θεσπίζονται από την εταιρική διακυβέρνηση είναι ιδιαίτερα χρήσιμοι, ειδικότερα στις περιπτώσεις όπου το δίκαιο της συγκεκριμένης χώρας δεν επαρκεί, ώστε να εξασφαλίσει την προστασία για τα δικαιώματα των μετόχων. Στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου, οι κανόνες στηρίζονται στο εθιμικό δίκαιο (commonlaw), προσφέροντας καλύτερη προστασία στους μετόχους σε αντίθεση με τις χώρες όπου επικρατεί το αστικό δίκαιο (civillaw), παραδείγματος χάριν, όπως στις περιπτώσεις της Γερμανίας, της Γαλλίας και των Σκανδιναβικών χωρών.

Τα όργανα θέσπισης των παραπάνω κανόνων ποικίλουν ανάλογα με την χώρα στην οποία λειτουργούν. Αναλυτικότερα, στις χώρες όπου υφίσταται το εθιμικό δίκαιο, οι κώδικες καλής διακυβέρνησης διατυπώθηκαν από τα κατά τόπους χρηματιστήρια, χρονικά γρηγορότερα σε σχέση με τις χώρες όπου υφίσταται το αστικό δίκαιο. Στις υπόλοιπες χώρες η κυβέρνηση είναι ο υπεύθυνος φορέας που θα εισάγει τον αρχικό κώδικα. Στην περίπτωση της Ελλάδας, το Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς) και η κυβέρνηση, μέσω Προεδρικού Διατάγματος, ανέλαβαν να θεσπίσουν επίσημο κώδικα εταιρικής διακυβέρνησης.

Οι κανόνες εταιρικής διακυβέρνησης δεν είναι αναγκαστικοί, ούτε όμως και εθελοντικοί, είναι μια κοινή ανάμιξη και των δύο. Η συνεχής επίβλεψη και επιβολή τους από υπεύθυνα θεσμοθετημένα όργανα καθώς και φορείς ενισχύει την θετική συνέχιση της επιχείρησης. Προς τα τέλη της περασμένης δεκαετίας, υπήρξε μια έντονη έξαρση όσον αφορά στα κανονιστικά πρότυπα από τις ανεπτυγμένες διεθνείς κεφαλαιαγορές και ως απόρροια αυτής ήταν μια σειρά από κανόνες που διέπουν τις σχέσεις μεταξύ των μετόχων, του διοικητικού συμβουλίου, του διευθύνοντος συμβούλου και των ελεγχόντων στις επιχειρήσεις που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο, σε αντίθεση όμως με το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ όπου το πρώτο νομικό πλαίσιο που αναφέρεται στους μηχανισμούς της εταιρικής διακυβέρνησης, ξεκίνησε αρκετά χρόνια πριν. Πρόσφατα, στις δεκαετίες του '70 και του '80 συναντάμε τις πρώτες κανονιστικές προσπάθειες στην Αγγλία και στις Η.Π.Α για μια πιο αποτελεσματική εταιρική διακυβέρνηση, ενώ στην Ευρώπη έντονες συζητήσεις σε θέματα που αφορούν στην εταιρική διακυβέρνηση γίνονται ιδιαίτερα διαδεδομένες, μετά τη σύσταση της επιτροπής Cadbury.

Η τροποποίηση των κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης προς το καλύτερο, θεωρείται πλέον αναγκαία όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Berghe, 2000, ιδιαίτερα λόγω της ανάπτυξης των ευρωπαϊκών χρηματιστηριακών αγορών, της ενδυνάμωσης του ρόλου των θεσμικών επενδυτών (κυρίως στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις), των πρακτικών δυσκολιών που προκύπτουν από την άσκηση των μετοχικών δικαιωμάτων, συγκρινόμενα με τις ανώνυμες μετοχές, των εμποδίων ως προς τις εξαγορές των επιχειρήσεων καθώς και της αύξησης της συμμετοχής των εργαζόμενων στα ευρωπαϊκά κράτη. Σύμφωνα με τους La Porta, Lopez-de-Silanes, Schleifer και Vishny, 1999, στις χώρες και στις επιχειρήσεις όπου τα δικαιώματα των μετόχων μειοψηφίας είναι προστατευμένα βάση των νόμων και των κανονισμών που επικρατούν σε κάθε περίπτωση, οι επενδυτές είναι περισσότερο πρόθυμοι να επενδύσουν στις επιχειρήσεις, με άμεσο αποτέλεσμα την ενεργή ανάπτυξη των αγορών κεφαλαίου. Όσον αφορά στη σχέση ανάμεσα στην αυστηρή νομοθεσία για την προστασία των επενδυτών και την επαρκή εταιρική διακυβέρνηση, αποτελέσματα ερευνών έχουν δείξει ότι είναι θετική ακόμα και εάν αναφερόμαστε σε διαφορετικές χώρες με διαφορετικό νομοθετικό πλαίσιο. Οι Franks J. R. και Mayer C., 1992, συμπεραίνουν ότι οι διαφορές που υπάρχουν στα συστήματα της εταιρικής διακυβέρνησης αντανακλούν τις διαφορετικές απόψεις σχετικά με τα δικαιώματα των

ενδιαφερόμενων μέρων, τα πλεονεκτήματα των αγορών για τον εταιρικό έλεγχο και τις διαφορές στο νομοθετικό πλαίσιο των χωρών. Ο Moizer, 1988, έχει υποστηρίξει ότι η ανεξαρτησία του ελέγχου και της ποιότητας του ελέγχου εξασφαλίζεται από την «αυτορρύθμιση», όπου ο ελεγκτής είναι υπεύθυνος για την ανάπτυξη και την παρακολούθηση των προτύπων συμπεριφοράς, σε μια προσπάθεια να διατηρήσουν τα πρότυπα σε επίπεδο που θα αποφύγει την άμεση κυβερνητική παρέμβαση. Η χρήση των ελεγκτικών επιτροπών δείχνει ότι υπάρχουν ελλείψεις στο περιβάλλον εργασίας μεταξύ της διοίκησης της εταιρείας και των εξωτερικών ελεγκτών.

Ακολουθώντας τις Αρχές Εταιρικής Διακυβέρνησης του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, η εταιρική διακυβέρνηση αρθρώνεται ως ένα σύστημα σχέσεων μέσω του οποίου οι εταιρείες ελέγχουν και ταυτόχρονα παρακολουθούν τις λειτουργίες τους. *«Το παραπάνω σύστημα εξειδικεύει την διάρθρωση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων μεταξύ των διαφορετικών συμμετεχόντων σε μια εταιρεία, όπως το Διοικητικό Συμβούλιο, τα ανώτατα διευθυντικά εκτελεστικά στελέχη, τους μετόχους (shareholders) και τους άλλους εταίρους (stakeholders), π.χ. εργαζόμενοι, προμηθευτές, κοινωνία και λοιποί»*.

Συνοψίζοντας, η έννοια εταιρική διακυβέρνηση, θα μπορούσε να αποδοθεί ως το σύνολο των δικαιωμάτων, των διαδικασιών και των ελέγχων που έχουν θεσπιστεί εσωτερικά και εξωτερικά και αναφέρονται στον τρόπο λειτουργίας της διοίκησης της επιχείρησης, ενώ ταυτόχρονα αποσκοπούν στην προστασία των συμφερόντων όλων των αναμειγμένων παραγόντων στην εταιρική δραστηριότητα.

Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με τον Μουζούλα, 2003, σελ.27:

«ο κύριος στόχος που πραγματεύεται η εταιρική διακυβέρνηση, δεν αρκείται στη διασφάλιση της ακεραιότητας και της εντιμότητας της επιχείρησης, αλλά εκτείνεται και στην προώθηση της αποτελεσματικότητας και της ανάπτυξης των εργασιών της επιχείρησης, οδηγώντας την στην κερδοφορία (profitability)».

Με τον θεσμό της εταιρικής διακυβέρνησης, επιτυγχάνεται ένα σχέδιο δράσης που έχει δημιουργηθεί από τα άτομα που βρίσκονται στην εξουσία. Στα θεμέλια όμως αυτού του σχεδίου υπάρχει ένα σύστημα νομικών κανόνων, με το οποίο προστατεύονται τα συμφέροντα των φορέων που εμπλέκονται στη λειτουργία της επιχείρησης. Η αύξηση των κεφαλαιαγορών και η συμμετοχή περισσότερων μετόχων-επενδυτών στη λήψη αποφάσεων της επιχείρησης, έδωσε ώθηση στο

ενδιαφέρον των παραπάνω σε ό,τι αφορά στον έλεγχο και τη διαδικασία μέσω της οποίας λαμβάνονται ορθές αποφάσεις.

Σε μελέτη τους οι Beasley και Salterio, 2001, εξέτασαν εμπειρικά τη σχέση μεταξύ των βασικών διευθυντών και της σύνθεσης της επιτροπής ελέγχου. Μελετούν εάν η επιτροπή ελέγχου αποτελείται μόνο από διευθυντικά στελέχη εξειδικευμένα στον τομέα των οικονομικών ή και από άτομα με γνώσεις και εμπειρία στον τομέα των ελέγχων. Η έρευνα αυτή, εστιάζει στη σύνθεση του διοικητικού συμβουλίου, γιατί αυτό είναι που ελέγχει άμεσα τα μέλη της επιτροπής ελέγχου. Επιπρόσθετα, οι αποφάσεις που παίρνονται από το διοικητικό συμβούλιο, επηρεάζουν άμεσα τις ικανότητες της Επιτροπής Ελέγχου για την παρακολούθηση της διαδικασίας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης που λαμβάνει η διοίκηση από την πλευρά του διοικητικού συμβουλίου. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι канаδικές επιχειρήσεις, που περιλαμβάνουν στην επιτροπή ελέγχου τους και άλλα ανεξάρτητα μέλη εκτός από τους διευθυντές τους, έχουν και μεγαλύτερα διοικητικά συμβούλια με περισσότερα ανεξάρτητα μέλη (όχι ιδιοκτήτες), που λαμβάνουν τις διοικητικές θέσεις. Επίσης η πλειοψηφία των επιχειρήσεων αυτών, διαχωρίζουν τη θέση του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου από τον Διευθύνοντα Πρόεδρο. Τέλος αξίζει να σημειωθεί, ότι οι επιχειρήσεις που δημιουργούν εθελοντικά τις ελεγκτικές επιτροπές, τις απαρτίζουν από μέλη ανεξάρτητα με την ιδιοκτησία της επιχείρησης, με εμπειρία και εξειδίκευση σε γνώσεις που αφορούν στα χρηματοοικονομικά και τον έλεγχο των οικονομικών εκθέσεων.

Σύμφωνα με τους Fama και Jensen 1983, η σύγκρουση μεταξύ των μελών μιας επιχείρησης, εμφανίζεται με τον ισχυρισμό ότι οι διευθυντές διεκδικούν από την επιχείρηση εις βάρος των μετόχων. Οι μέτοχοι επιλέγουν διευθυντές μέσω προσυμφωνηθέντων συμβολαίων με σκοπό να τους αναθέσουν τη λήψη αποφάσεων. Αυτή η διαδικασία έχει ένα ορισμένο κόστος, το οποίο ονομάζεται κόστος αντιπροσώπευσης. Οι μέτοχοι λοιπόν αναζητούν τρόπους μείωσης του κόστους αυτού. Ο Williamson, 1985, εστιάζει στο ουσιαστικό σημείο αναφοράς που είναι η μείωση του κόστους συναλλαγής μεταξύ των διευθυντών και των μετόχων. Στοχεύει στην εύρεση τρόπων για τη μείωση της εκμετάλλευσης και τον καιροσκοπισμό των εμπλεκόμενων μερών στην επιχείρηση, με στόχο να αυξηθούν τα επίπεδα των επενδύσεων και της κατανομής των πόρων. Σε συμφωνία με τα παραπάνω, οι Shleifer και Vishny, 1997, τονίζουν ότι η εταιρική διακυβέρνηση είναι ένας τρόπος εγγύησης

όπου οι χρηματοδότες των εταιρειών δεν θα χάσουν τα κεφάλαια που θα δεσμεύσουν σε επενδύσεις. Σε αντίθεση με τα παραπάνω, σε έρευνα τους οι Turley και Zaman, 2004, παρέχουν στατιστικά στοιχεία και αποτελέσματα σχετικά με τις επιπτώσεις των προβλημάτων της διακυβέρνησης των επιχειρήσεων που σχετίζονται με τις ελεγκτικές επιτροπές. Περιγράφεται ένα πλαίσιο για την ανάλυση των επιπτώσεων των επιτροπών ελέγχου και την υποβολή εκθέσεων σχετικά με την εταιρική απόδοση. Τέλος καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει αυτόματη σχέση μεταξύ των δομών της επιτροπής ελέγχου ή των χαρακτηριστικών της και της επίτευξης συγκεκριμένων αποτελεσμάτων της διακυβέρνησης.

Η εργασία των Fernandez Munde και Arondo Gareva, 2007, εξετάζει τους παράγοντες που επηρεάζουν τη δραστηριότητα των επιτροπών ελέγχου στην Ισπανία. Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στις αναλύσεις τους, συλλέχτηκαν από την ισπανική αγορά μετοχών το 2003. Τα αποτελέσματα έδειξαν την ύπαρξη μιας μη γραμμικής σχέσης μεταξύ της διαχείρισης της επιχείρησης από τους ιδιοκτήτες των μετοχών και της δραστηριότητας της Επιτροπής Ελέγχου. Οι μεγάλες επιχειρήσεις έχουν πιο ενεργές επιτροπές ελέγχου από τις μικρές επιχειρήσεις. Επίσης, δε βρέθηκε καμία απόδειξη που να αποδεικνύει τη σημαντική επιρροή της σύνθεσης του διοικητικού συμβουλίου ή της επιτροπής ελέγχου σχετικά με τη δραστηριότητα της τελευταίας.

Ο σκοπός της εργασίας των Akhtaruddin και Haron, 2010, είναι να ερευνήσει τις σχέσεις μεταξύ της ιδιοκτησίας των επιχειρήσεων και των ελεγκτικών επιτροπών. Επίσης, εξετάζει την αποτελεσματικότητα σε ό,τι αφορά στο ποσοστό των ανεξάρτητων μη εκτελεστικών διευθυντών (INED) και των εξειδικευμένων μελών στην επιτροπή ελέγχου. Έλαβαν δείγμα από 124 επιχειρήσεις στη Μαλαισία για τη μελέτη των διαφορών που υπήρχαν στα χαρακτηριστικά της εταιρικής διακυβέρνησης και στο πώς αυτά επηρεάζουν τις τελικές αποκαλύψεις των χρηματοοικονομικών στοιχείων. Τα εμπειρικά αποτελέσματα έδειξαν ότι η ιδιοκτησία της επιχείρησης, σχετίζεται με τα χαμηλά επίπεδα των εθελοντικών γνωστοποιήσεων για τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησης. Το αποτέλεσμα είναι συνεπές, με την έννοια ότι η ιδιοκτησία της επιχείρησης (board owner ship) αυξάνει το κόστος εκπροσώπησης που προκύπτει από ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ της διοίκησης της επιχείρησης και των εξωτερικών επενδυτών. Η αρνητική σχέση μεταξύ της μεταβλητής ιδιοκτησία της επιχείρησης (board owner ship) και της δημοσίευσης των στοιχείων της

επιχείρησης, είναι ασθενέστερη για τις επιχειρήσεις με μεγαλύτερο ποσοστό του INED (independent non-executive directors) στην επιτροπή ελέγχου. Τα ευρήματα της παραπάνω έρευνας, υποστηρίζουν την άποψη ότι η διοίκηση της εταιρείας πρέπει να προσλάβει περισσότερους ανεξάρτητους διευθυντές – εργαζόμενους στην επιτροπή ελέγχου, ώστε να μειωθεί η ασύμμετρη πληροφόρηση μεταξύ της διοίκησης και των εξωτερικών επενδυτών.

Σύμφωνα με την εργασία των Yves Gendron και Jean Be'dard, 2006, οι πιέσεις για μια πιο αποτελεσματική επιτροπή ελέγχου και επαρκή εταιρική διακυβέρνηση στις επιχειρήσεις είναι πολύ μεγαλύτερες στη σύγχρονη κοινωνία. Η έρευνα διενεργήθηκε μέσω συνεντεύξεων σε τρεις μεγάλες καναδικές εταιρείες εισηγμένες στο Χρηματιστήριο του Τορόντο.

Ο Sir Adrian Cadbury, 1999, ως εταιρική διακυβέρνηση, ορίζει το μηχανισμό που θα φέρει την ισορροπία μεταξύ των οικονομικών και κοινωνικών στόχων της επιχείρησης, αλλά ταυτόχρονα και των ατομικών στόχων που προτρέπει την ορθή κατανομή των πόρων της επιχείρησης.

Το άρθρο της Roslinda Lim, 2009, διερευνά τη σχέση μεταξύ του διοικητικού συμβουλίου (μέσω ενός δείκτη διακυβέρνησης), της επιτροπής ελέγχου και του εξωτερικού ελεγκτή σε επιχειρήσεις της Αυστραλίας. Τα αποτελέσματα της μελέτης αυτής απέδειξαν ότι υπάρχουν πολύ περιορισμένα στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι οι επιχειρήσεις που ακολουθούν τις συνιστώμενες πρακτικές διακυβέρνησης έχουν ταυτόχρονα υιοθετήσει και μια πιο συντηρητική λογιστική (conservative accounting). Το συμπέρασμα αυτό έρχεται σε αντίθεση με προηγούμενες μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες, την Ευρώπη και την Ταϊβάν, που δείχνουν είτε μια ισχυρή θετική ή αρνητική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών. Το θεσμικό πλαίσιο φαίνεται να επηρεάζει τη σχέση μεταξύ της εταιρικής διακυβέρνησης και του λογιστικού συντηρητισμού. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Αυστραλία έχει σχετικά χαμηλότερο κίνδυνο, διαφορετικές δομές διακυβέρνησης και ένα καθεστώς συνεχούς δημοσιοποίησης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων. Επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι χρειάζεται η απαραίτητη προσοχή πριν κάποιος απορρίψει εντελώς τη σύνδεση μεταξύ των χαρακτηριστικών της διακυβέρνησης και της απόδοσης της επιχείρησης που οφείλεται στη συντηρητική λογιστική.

Ως αποτέλεσμα όλων των παραπάνω αναφορών, ως εταιρική διακυβέρνηση θεωρείται το πλαίσιο των κανόνων, ρυθμίσεων, υποχρεώσεων και μηχανισμών που αποβλέπουν στη διαφάνεια κατά τη λήψη των αποφάσεων, ελαχιστοποιώντας τις εντάσεις και τις συγκρούσεις ανάμεσα στα εμπλεκόμενα μέρη της εταιρείας. Με αυτή τη στάση μειώνουν και το κόστος της αντιπροσώπευσης τόσο στο εσωτερικό της εταιρείας, όσο και στους εξωτερικούς της συναλλασσόμενους

3.2 Παράγοντες που επηρεάζουν τις αμοιβές των εξωτερικών ελεγκτών

Στο θεωρητικό μέρος της εργασίας μας σχολιάσαμε τις έννοιες καθώς και κάποιες σημαντικές θεωρίες που αναφέρονται στην ελεγκτική. Στο παρακάτω μέρος της βιβλιογραφικής μας ανασκόπησης θα αναφερθούμε στις μεταβλητές που επηρεάζουν την αμοιβή του εξωτερικού ελεγκτή είτε θετικά, είτε αρνητικά. Οι παρακάτω έρευνες θα συμβάλουν καταλυτικά στο να κατανοηθεί εις βάθος το τι καθορίζει το ύψος της αμοιβής των εξωτερικών ελεγκτών.

Αρκετές ερευνητικές εργασίες έχουν ασχοληθεί με τη συγκεκριμένη έρευνα, εμείς θα εστιάσουμε στις πιο σημαντικές. Οι Simunic, 1980, 1984 και Wallace, 1984, υποστήριξαν ότι η βελτίωση του εσωτερικού ελέγχου είναι σημαντικό πλεονέκτημα στο να μειωθεί η εργασία του εξωτερικού ελέγχου, ακόμα και στο σημείο ώστε να υπάρξει και υποκατάσταση του εξωτερικού ελέγχου μέσα σε μια επιχείρηση από τον εσωτερικό. Επίσης ο Simunic, 1980, τόνισε ότι μπορεί να υπάρξει μείωση της αμοιβής των εξωτερικών ελεγκτών εάν τον υποκαταστήσουν με τον εσωτερικό και υπάρξει καλύτερη εξειδίκευση και γνώση από τους εξωτερικούς ελεγκτές, ώστε να μην μονοπωλούν τον έλεγχο οι εξωτερικοί ελεγκτές. Ο Wallace, 1984, σε μελέτη που πραγματοποίησε στις τριάντα δύο (32) μεγάλες επιχειρήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής αναφέρει ότι η σχέση μεταξύ των δαπανών της επιχείρησης για εσωτερικό έλεγχο και των αμοιβών των εξωτερικών ελεγκτών είναι αρνητική. Σε αντίθεση με τα παραπάνω, ο Johnson, 1995, διαπίστωσε ότι δεν υπάρχει καμία απολύτως σχέση μεταξύ της βοήθειας που παρέχεται από το σύστημα του εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης ως προς τους εξωτερικούς ελεγκτές και τις αμοιβές αυτών. Οι Walker και Casterella, 2000, βρήκαν μια θετική σχέση μεταξύ των αμοιβών των εξωτερικών ελεγκτών και της παρουσίας της υπηρεσίας του εσωτερικού ελέγχου. Οι Goodwin-Stewart και Kent, 2006, αποδεικνύουν ότι οι αμοιβές του εξωτερικού

ελέγχου θα πρέπει να σχετίζονται θετικά με τα έξοδα της επιχειρήσεως για ένα επαρκές και αποτελεσματικό σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Η παραπάνω θετική σχέση προκύπτει από το δεδομένο ότι οι επιχειρήσεις με ισχυρή εταιρική διακυβέρνηση δεσμεύονται σε μεγαλύτερους και επαρκείς εσωτερικούς ελέγχους, με αποτέλεσμα να πληρώσουν ακριβότερα για έναν ποιοτικά καλύτερο εξωτερικό έλεγχο.

Ο Paul Collier και ο Alan Gregory το 1996 έκαναν έρευνα προσπαθώντας να προσδιορίσουν εάν οι ελεγκτικές επιτροπές είναι αποτελεσματικές για την εξασφάλιση της ποιότητας του ελέγχου. Το παραπάνω επιτυγχάνεται μέσω της προστασίας των ελεγκτών από τις περικοπές στην αμοιβή τους, κάτι το οποίο είναι πιθανό να επηρεάσει τον έλεγχο ή ακόμα και την ποιότητά του. Επιπρόσθετα, η επιτροπή ελέγχου, μπορεί ευλόγα να θεωρηθεί ότι είναι ένα πληρεξούσιο για έναν πιο αποτελεσματικό εσωτερικό έλεγχο. Άμεση απόρροια των παραπάνω είναι ότι οι εταιρείες με ισχυρούς εσωτερικούς ελέγχους ίσως θεωρητικά να αναμένεται να πληρώσουν χαμηλότερη αμοιβή στους εξωτερικούς ελεγκτές από εκείνες με «αδύναμα» συστήματα εσωτερικών ελέγχων. Η εργασία τους υποστηρίζει ότι η πτυχή του ελέγχου, χαρακτηριζόμενη ως «ποιότητα» μπορεί να υπολογιστεί μέσω μια ψευδομεταβλητής που είναι το μέγεθος της επιχείρησης, ενώ οι εσωτερικές πτυχές του ελέγχου μπορεί να υπολογίζονται μέσω της ψευδομεταβλητής του κινδύνου. Οι υποθέσεις που εξετάστηκαν είναι ότι το ύψος των σχετικών αμοιβών ελέγχου είναι υψηλότερο σε εταιρείες με ελεγκτική επιτροπή και ότι ο κίνδυνος και οι αμοιβές των ελεγκτών είναι χαμηλότερες σε εταιρείες με εσωτερικές ελεγκτικές επιτροπές. Οι υποθέσεις ελέγχονται από την ανάπτυξη ενός μοντέλου παλινδρόμησης για την αμοιβή των ελεγκτών από ένα δείγμα πεντακοσίων (500) επιχειρήσεων, με μεταβλητές που λαμβάνονται υπόψη για την παρουσία ή την απουσία της επιτροπής λογιστικού ελέγχου. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η σχέση μεταξύ του μεγέθους που σχετίζεται με τις αμοιβές του ελέγχου και την παρουσία της επιτροπής ελέγχου είναι θετική και στατιστικά σημαντική, αλλά και ότι υπάρχει μια αρνητική σχέση μεταξύ των κινδύνων και των μεταβλητών που σχετίζονται με τις αμοιβές ελέγχου και την παρουσία της επιτροπής ελέγχου. Άρα οι σχέσεις δεν είναι στατιστικά σημαντικές. Τα ευρήματα της παραπάνω έρευνας παρέχουν υποστήριξη στον ισχυρισμό ότι οι επιτροπές ελέγχου είναι τουλάχιστον εν μέρει αποτελεσματικές στην πρόληψη της μείωσης των αμοιβών ελέγχου σε επίπεδα όπου η ποιότητα του λογιστικού ελέγχου

δεν θα τεθεί σε κίνδυνο. Επισκόπηση της βιβλιογραφίας της έρευνας σχετικά με την ποιότητα του ελέγχου, τις αμοιβές ελέγχου και τις επιτροπές ελέγχου οδηγεί στο αποτέλεσμα ότι υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ του ύψους των αμοιβών των ελεγκτών και της παρουσίας της επιτροπής ελέγχου.

Η εργασία των Andrew R. Goddard και Carol Masters, 2000, σε πρώτο στάδιο, αναλύει τη σχέση μεταξύ του ύψους της αμοιβής των εξωτερικών ελεγκτών και της ύπαρξης της ελεγκτικής επιτροπής. Τα δεδομένα σε αυτή τη μελέτη συλλέχθηκαν από τις οικονομικές εκθέσεις διακοσίων πενήντα τριών επιχειρήσεων (253) από το Ηνωμένο Βασίλειο (U.K.), για τα οικονομικά έτη 1994 και 1995. Τα αποτελέσματα της έρευνας, δείχνουν ότι οι ελεγκτικές επιτροπές έχουν περάσει μια μεταβατική φάση που περιλαμβάνει αλλαγές στο γενικό περιβάλλον ελέγχου και μια φάση εκμάθησης για την ίδρυση και τη σωστή λειτουργία των επιτροπών. Μέχρι το 1995 δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία εάν οι επιτροπές ελέγχου τηρούν τους κανόνες Cadbury ή όχι. Η έρευνα έχει όμως αποτελέσματα όσον αφορά στις αμοιβές ελέγχου. Διαπιστώθηκε μια μείωση των αμοιβών των ελεγκτών που οφείλεται στη βελτίωση των εσωτερικών ελέγχων. Υπάρχουν αποδείξεις ότι το μέγεθος της εταιρείας ήταν ο κύριος καθοριστικός παράγοντας της παρουσίας ή όχι μιας επιτροπής ελέγχου. Τα δεδομένα αναλύθηκαν χρησιμοποιώντας δύο εξισώσεις παλινδρόμησης.

Οι Joseph V. Carcello, Dana R. Hermanson, Terry L. Neal και Richard A. Riley, 2000, εξέτασαν στη μελέτη τους τις σχέσεις μεταξύ των τριών χαρακτηριστικών της διοίκησης, (ανεξαρτησία, επιμέλεια και εμπειρία) και τις αμοιβές των έξι μεγαλύτερων ελεγκτικών εταιρειών. Ένα ερωτηματολόγιο στάλθηκε με τους ελεγκτές σε χίλιες (1000) επιχειρήσεις (Fortune 1000 companies), (οικονομικά ιδρύματα και δημόσιες εταιρείες αποκλείστηκαν), ζητώντας τους να παρέχουν το ποσό της αμοιβής του εξωτερικού ελέγχου τους για την εταιρική χρήση που έληξε τον Απρίλιο του 1992 και το Μάρτιο του 1993. Οι υπόλοιπες μεταβλητές του μοντέλου συγκεντρώθηκαν από δημόσιες πηγές (γνωστοποιήσεις, δημοσιοποιημένες έρευνες, 10-Ks, ετήσιες εκθέσεις, καθώς και δηλώσεις proxy). Στην παρούσα έρευνα, έτρεξαν δυο μοντέλα παλινδρόμησης. Τα αποτελέσματα του πρώτου μοντέλου έδειξαν, όπως ήταν αναμενόμενο, ότι πολλές από τις μεταβλητές του ελέγχου είναι θετικά συσχετιζόμενες με τις αμοιβές του ελέγχου (SEGMT,

SQSUBS, FOREIGN, LOSS, RECINT, και LNASSETS)¹⁴. Η αμοιβή του νόμιμου ελεγκτή είναι αρνητικά συσχετιζόμενη με τις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας (UTIL). Ο συντελεστής INVINT είναι στατιστικά ασήμαντος. Τα αποτελέσματα του δεύτερου μοντέλου, έδειξαν ότι υπάρχουν σημαντικά θετικές σχέσεις μεταξύ των ελεγκτικών αμοιβών και στο ποσοστό των ξένων στο διοικητικό συμβούλιο, στον αριθμό των συνεδριάσεων του διοικητικού συμβουλίου. ($p < 0.01$ για PCTOUTSIDE και NUMBODMTG, $p < 0.05$ για DIRECTORSHIPS).

Συνοπτικά, η παραπάνω έρευνα, έδειξε ότι υπάρχει μια σημαντικά θετική σχέση μεταξύ της αμοιβής του εξωτερικού ελεγκτή και των τριών χαρακτηριστικών της διοίκησης (ανεξαρτησία, επιμέλεια, εμπειρία).

Σύμφωνα με τη μελέτη των David Hay, W. Robert Knechel και Helen Ling, 2008, η αλληλεπίδραση στο εσωτερικό της επιχείρησης, μεταξύ του συστήματος του εσωτερικού ελέγχου, της εταιρικής διακυβέρνησης και του εξωτερικού ελέγχου, είναι θετική, υποθέτοντας ότι είναι συμπληρωματικές υπηρεσίες. Σύμφωνα με αυτό, η βελτίωση της διακυβέρνησης και του εσωτερικού ελέγχου, συσχετίζεται με υψηλότερες αμοιβές εξωτερικού ελέγχου. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την άποψη ότι ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να υποκαταστήσει τον εξωτερικό έλεγχο και αντίστροφα, που συνεπάγεται χαμηλότερη αμοιβή στον εξωτερικό ελεγκτή όταν υπάρχει επαρκές και αποτελεσματικό σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Η παρούσα μελέτη εξετάζει την άποψη εάν ο εσωτερικός έλεγχος σχετίζεται με τον εξωτερικό ως «υποκατάστατα» ή «συμπληρωματικά» και αναλόγως τη σχέση, θα φανεί και το πώς καθορίζεται η αμοιβή των εξωτερικών ελεγκτών. Στο τελικό δείγμα των ογδόντα τριών (83) επιχειρήσεων που αποδείχτηκαν κατάλληλες για την παρούσα μελέτη, διαπιστώθηκε ότι οι μεταβλητές: το σύστημα του εσωτερικού ελέγχου, η εταιρική διακυβέρνηση, και η συγκέντρωση της ιδιοκτησίας, είναι όλα θετικά με την αμοιβή των ελεγκτών, σύμφωνα με το αποτέλεσμα ο εσωτερικός και ο εξωτερικός έλεγχος λειτουργούν ως συμπληρωματικές λειτουργίες. Τα δεδομένα για τον εσωτερικό

¹⁴ Σημείωση: AUDITFEE = audit fee in thousands of dollars, LNFEED = natural log of audit fee in thousands of dollars, PCTOUTSIDE = percentage of non-management board members, NUMBODMTG = number of board of director meetings, DIRECTORSHIPS = average number of outside directorships in other firms held by outside directors, SEGMENT = number of business segments, SQSUBS = square root of number of consolidated subsidiaries, FOREIGN = foreign assets/total assets, LOSS = 1 if firm had a loss from continuing operations during the past three years, 0 otherwise, UTIL = 1 if firm operates in the utility industry, 0 otherwise, RECINT = accounts receivable/total assets, INVINT = inventory/total assets, LNASSETS = natural log of total assets in millions of dollars.

έλεγχου, λήφθηκαν από το Εγχειρίδιο (Member's Handbook) που δημοσιεύθηκε από το Ινστιτούτο Internal Auditors στη Νέα Ζηλανδία.

Σκοπός της εργασίας των Mishiel Said Suwaidan και Amer Qasim, 2010 είναι να διερευνήσει τις αντιλήψεις όσον αφορά στους εξωτερικούς ελεγκτές και τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν την ανεξαρτησία τους κατά τη διάρκεια του ελέγχου. Πιο συγκεκριμένα, κατά πόσο επηρεάζονται από τον εσωτερικό έλεγχο της επιχείρησης. Το δείγμα αφορά σε 100 εταιρείες εξωτερικού ελέγχου της Ιορδανίας. Το έγγραφο εξετάζει επίσης τη σχέση, αν υπάρχει, μεταξύ του βαθμού εξάρτησης της αμοιβής των εξωτερικών ελεγκτών και του συστήματος του εσωτερικού ελέγχου. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της παλινδρόμησης, όπου εξετάζεται ο αντίκτυπος αυτής της εξάρτησης με την αμοιβή του εξωτερικού ελεγκτή. Τα αποτελέσματα της εργασίας δείχνουν ότι οι εξωτερικοί ελεγκτές στην Ιορδανία εξετάζουν την αντικειμενικότητα, την ικανότητα και την απόδοση στην εργασία των εσωτερικών ελεγκτών ως πολύ σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις αποφάσεις τους. Διαπιστώνεται ότι η «αντικειμενικότητα» είχε την υψηλότερη μέση βαθμολογία (4.353), ακολουθούμενη από την «αρμοδιότητα» (4.188) και την «απόδοση» στην εργασία (4.156). Τα αποτελέσματα από την ανάλυση της γραμμικής παλινδρόμησης έδειξαν ότι το μέγεθος της ελεγχόμενης εταιρείας είναι η πιο σημαντική μεταβλητή για την εξήγηση της ποικιλομορφίας στις αμοιβές που καταβάλλονται στις ελεγκτικές εταιρείες του δείγματος. Όσον αφορά στη μεταβλητή εξάρτηση από τον εσωτερικό έλεγχο, βρίσκεται στατιστικά ασήμαντη.

Κάνοντας αναφορά στην έρευνα των Effiezal Aswadi Abdul Wahab και Mazlina Mat Zainand Kieran James, 2011, συμπεραίνουμε ότι βασικός της σκοπός είναι να εξετάσει τη σχέση μεταξύ της πολιτικής σύνδεσης, της εταιρικής διακυβέρνησης και των αμοιβών εξωτερικού ελέγχου στη Μαλαισία. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι, οι πολιτικοποιημένες επιχειρήσεις, θεωρούνται ως πιο «επικίνδυνες», και ως εκ τούτου απαιτούν από τους ελεγκτές μεγαλύτερες προσπάθειες ελέγχου, οι οποίες με τη σειρά τους οδηγούν σε υψηλότερες αμοιβές ελέγχου. Επιπλέον, γίνεται η υπόθεση ότι οι καλύτερες πρακτικές εταιρικής διακυβέρνησης απαιτούν περισσότερη προσπάθεια ελέγχου από τους ελεγκτές, Αυτό επίσης οδηγεί σε υψηλότερες αμοιβές που καταβάλλονται στον εξωτερικό ελεγκτή. Το παρόν έγγραφο χρησιμοποιεί πάνελ ανάλυσης παλινδρόμησης. Τα δεδομένα προέρχονται από 382 μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, (1022 παρατηρήσεις) για

τα έτη από το έτος 2001 έως το 2003. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, οι πολιτικά συνδεδεμένες επιχειρήσεις καταβάλλουν υψηλότερες αμοιβές ελέγχου, ενώ οι επιχειρήσεις με την καλύτερη διακυβέρνηση απαιτούν υψηλότερη ποιότητα ελέγχου, οδηγώντας σε υψηλότερες αμοιβές ελέγχου. Ωστόσο, δεν υπάρχουν στοιχεία που να υποστηρίζουν ότι οι απαιτήσεις της εταιρικής διακυβέρνησης για υψηλότερη ποιότητα ελέγχου συσχετίζεται με τις πολιτικά συνδεδεμένες επιχειρήσεις.

Η μελέτη των Lawrence J. Abbott, Susan Parker, Gary F. Peters και K. Raghunandan, 2003, εξετάζει τη σχέση μεταξύ των χαρακτηριστικών της επιτροπής ελέγχου και του ύψους των αμοιβών του εξωτερικού ελέγχου. Στην παραπάνω εργασία χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία που συλλέχτηκαν στο πλαίσιο της τότε Securities and Exchange Commission (SEC) και όλα τα δεδομένα αποκτήθηκαν βάση των νόμιμων κανόνων δημοσιοποίησης. Με την υπόθεση ότι η αμοιβή των ελεγκτών θα πρέπει να σχετίζεται θετικά με την ανεξαρτησία της επιτροπής ελέγχου, την εμπειρία των χρηματοοικονομικών εμπειρογνομώνων που την αποτελούν και τη συχνότητα των συσκέψεων της, εξετάστηκε ένα δείγμα τετρακοσίων ενενήντα δύο (492) επιχειρήσεων που ελέγχονταν από τις πέντε μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες, κατά την περίοδο από τις 5 Φεβρουαρίου 2001 μέχρι 30 Ιουνίου 2001. Τα αποτελέσματα της έρευνας, έδειξαν ότι η ανεξαρτησία της επιτροπής ελέγχου (που ορίζεται ως μια ελεγκτική επιτροπή που αποτελείται εξ ολοκλήρου από ανεξάρτητους διευθυντές) και η χρηματοοικονομική εμπειρογνωμοσύνη (που ορίζεται ως μια επιτροπή ελέγχου που περιέχει τουλάχιστον ένα μέλος με οικονομικές γνώσεις) είναι σημαντικά θετικά συσχετιζόμενη με την αμοιβή των εξωτερικών ελεγκτών. Αυτό είναι σε αντίθεση με τα ευρήματα της εργασίας των Carcello, 2002, οι οποίοι βρίσκουν ότι τα χαρακτηριστικά της ελεγκτικής επιτροπής δεν είναι στατιστικά σημαντικά. Όσον αφορά στην συχνότητα των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου (που ορίζεται ως μια ελεγκτική επιτροπή που συνεδριάζει τουλάχιστον τέσσερις φορές ετησίως) τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δεν σχετίζεται με υψηλότερη αμοιβή ελέγχου. Τα στοιχεία αυτά είναι συνεπή με τις μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί σε μεγάλες επιχειρήσεις, όπου θεωρείται δεδομένη η διασφάλιση ενός υψηλού επίπεδου ελεγκτικής κάλυψης.

Η μελέτη των Jenny Goodwin-Stewart και Pamela Kent, 2006, εξετάζει το κατά πόσον η ύπαρξη μιας επιτροπής λογιστικού ελέγχου, τα χαρακτηριστικά της και η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου σχετίζονται με υψηλές αμοιβές στις

υπηρεσίες εξωτερικού ελέγχου. Υψηλότερο κόστος του ελέγχου συνεπάγεται και υψηλότερη ποιότητα ελέγχου. Τα στοιχεία συλλέχθηκαν με τη μέθοδο του ερωτηματολογίου που εστάλη σε όλες τις εισηγμένες εταιρείες στο Χρηματιστήριο της Αυστραλίας (ASX) τον Οκτώβριο του 2000 (περίπου 1400 επιχειρήσεις), με σκοπό την αναζήτηση πληροφοριών για τις εσωτερικές δραστηριότητες ελέγχου τους. Τα στοιχεία από τα ερωτηματολόγια, συνδυάστηκαν με πληροφορίες που δημοσιοποιούνται στις ετήσιες εκθέσεις. Τελικά η έρευνα διερεύνησε δείγμα άνω των 400 εισηγμένων εταιρειών που περιελάμβανε τόσο μεγάλες όσο και μικρές επιχειρήσεις. Τα δεδομένα μελετήθηκαν με το μοντέλο παλινδρόμησης (OLS). Τα αποτελέσματα παλινδρόμησης OLS μας δείχνουν θετική σύνδεση μεταξύ των υψηλότερων αμοιβών του εξωτερικού ελέγχου και της ύπαρξης της ελεγκτικής επιτροπής, ($R^2 = 0.809$), ($P = 0,001$). Επίσης αποδείχτηκε ότι οι πιο συχνές συνεδριάσεις της επιτροπής λογιστικού ελέγχου σχετίζονται σημαντικά με τις υψηλότερες αμοιβές του ελέγχου ($p = 0,000$), ($R^2 = 0.814$), η ανεξαρτησία και η εμπειρογνωμοσύνη των μελών της Επιτροπής Ελέγχου δεν είναι από μόνα τους σημαντικά, ώστε να σχετίζονται με το επίπεδο των αμοιβών του ελέγχου. Το αποτέλεσμα αυτό έρχεται σε αντίθεση με τη μελέτη του Abbott, L. J., S. Parker, G. F. Peters, και K. Raghunandan, 2003, που αναφέρει σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ των αμοιβών για τον εξωτερικό έλεγχο και την ανεξαρτησία της επιτροπής ελέγχου καθώς και την τεχνογνωσία της, αλλά καμία σημαντική σχέση μεταξύ της αμοιβής του ελέγχου και της συχνότητας των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου. Επίσης, έρχεται σε αντίθεση με εκείνη του Carcello, J. V., D. R. Hermanson, T. L. Neal και R. A. Riley Jr, 2002, που δε βρίσκουν συσχέτιση μεταξύ των χαρακτηριστικών της ελεγκτικής επιτροπής και της αμοιβής των ελεγκτών στο μοντέλο τους, όπου χρησιμοποίησαν μεταβλητές της διοίκησης. Στην παραπάνω έρευνα των Carcello και λοιποί., χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από τις ΗΠΑ που αφορούσαν την χρονική περίοδο στις αρχές της δεκαετίας του 1990, διαπιστώθηκε ότι τα χαρακτηριστικά που συσχετίζονται με τη διοίκηση της επιχείρησης και όχι τα χαρακτηριστικά που αφορούν στην επιτροπή ελέγχου της επιχείρησης, είναι αυτά που συνδέονται με τις υψηλότερες αμοιβές εξωτερικού ελέγχου. Αντίθετα, η μελέτη των Abbott et al. (2003), με πιο πρόσφατα στοιχεία από επιχειρήσεις των ΗΠΑ, αναφέρει ότι υπάρχει σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ της ανεξαρτησίας των μελών της ελεγκτικής επιτροπής και της εμπειρογνωμοσύνης αυτών, με τις αμοιβές του ελέγχου, αλλά δεν

υπάρχει σημαντική συσχέτιση μεταξύ της συχνότητας των συνεδριάσεων της επιτροπής και των αμοιβών ελέγχου. Ο Sharma, 2003, χρησιμοποιώντας επίσης δεδομένα από τις επιχειρήσεις της Αυστραλίας, βρίσκει μια σημαντικά θετική συσχέτιση μεταξύ των αμοιβών των εξωτερικών ελεγκτών και της αλληλεπίδραση που αφορά την ανεξαρτησία, την οικονομική χρηματοδότηση, την τεχνογνωσία και τέλος τη συχνότητα των συναντήσεων της επιτροπής ελέγχου. Επίσης τα αποτελέσματα της έρευνάς του έδειξαν ότι η ύπαρξη της επιτροπής ελέγχου σχετίζεται με υψηλότερες αμοιβές ελέγχου.

Η μελέτη των Santanu M., Mahmud H., και Donald R. D., 2007, εξετάζει εμπειρικά τη σχέση μεταξύ των χαρακτηριστικών της ιδιοκτησίας και των αμοιβών του εξωτερικού ελέγχου. Η βασική παραδοχή είναι ότι το επίπεδο πολυπλοκότητας της ιδιοκτησίας και ο βαθμός διάσπασης της, απαιτεί ένα αυξημένο επίπεδο ελέγχου ως μέσο για την σωστή ενημέρωση των ιδιοκτητών μέσω των οικονομικών καταστάσεων της επιχείρησης. Επιπλέον, οι ιδιοκτήτες που κατέχουν διευθυντικές θέσεις ενδέχεται να μην εμφανίσουν πλήρως τα οικονομικά προβλήματα της επιχείρησης ώστε να αποφύγουν το προσωπικό κόστος. Με τη μέθοδο των ελάχιστων τετραγώνων αναλύθηκαν τα δεδομένα από δείγμα 358 επιχειρήσεων εισηγμένες στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης Χρηματιστήριο και οι οικονομικές τους καταστάσεις ελέγχονται από τις Big Five ελεγκτικές εταιρίες. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι υπάρχει σημαντικά θετική σχέση μεταξύ των θεσμικών επενδυτών με μικρή κατοχή μετοχών (δηλαδή, με λιγότερο από 5% κατοχή) και των αμοιβών εξωτερικού ελέγχου, επίσης υπάρχει μια σημαντική αρνητική σχέση μεταξύ των θεσμικών επενδυτών, blockholder (δηλαδή, με ατομική συμμετοχή στην κατοχή μετοχών με 5% ή περισσότερο) και των αμοιβών ελέγχου. Τέλος, τεκμηριώνουν ότι η κατοχή μετοχών από διευθυντικά στελέχη συνδέονται αρνητικά με την αμοιβή των ελεγκτών. Με βάση την παρατηρούμενη συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών ιδιοκτησίας και των αμοιβών εξωτερικού ελέγχου, συμπεραίνουμε ότι τα χαρακτηριστικά της ιδιοκτησίας μιας επιχείρησης ως μέρος του μηχανισμού διακυβέρνησης του αποτελούν ένα καθοριστικό παράγοντα για τις αμοιβές του εξωτερικού ελέγχου.

Η έρευνα των Stewart J., και Munro L., 2007, χρησιμοποιεί ένα πειραματικό σχέδιο προσπαθώντας να εξετάσει τα αποτελέσματα της ύπαρξης της επιτροπής ελέγχου στις επιχειρήσεις, τη συχνότητα των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου

και τέλος την παρουσία του εξωτερικού ελεγκτή στις συνεδριάσεις της επιτροπής. Έχουν αναπτύξει ένα υποθετικό σενάριο που αφορά μια επιχείρηση με μια νεοσυσταθείσα επιτροπή ελέγχου που μεταβάλλεται κάθε φορά ο αριθμός των συνεδριάσεων, στις οποίες η ελεγκτική επιτροπή έλαβε μέρος στην περίοδο του χρόνου και η ύπαρξη ή όχι του εξωτερικού ελεγκτή στις παραπάνω συνεδριάσεις. Στην πρώτη εκδοχή η επιτροπή συνεδρίασε δύο φορές το χρόνο και ο εξωτερικός ελεγκτής ήταν υποχρεωμένος να παρακολουθήσει και τις δύο συναντήσεις. Στη δεύτερη εκδοχή, η ελεγκτική επιτροπή συνεδρίασε έξι φορές το χρόνο και ο εξωτερικός ελεγκτής ήταν υποχρεωμένος να παρακολουθήσει μόνο τη πρώτη και τη τελευταία συνεδρίαση κατά τη διάρκεια του έτους. Στην τρίτη εκδοχή, η ελεγκτική επιτροπή συνεδρίασε έξι φορές το χρόνο και ο εξωτερικός ελεγκτής ήταν υποχρεωμένος να παρακολουθεί όλες τις συνεδριάσεις. Τα αποτελέσματά μας δείχνουν ότι η ύπαρξη της ελεγκτικής επιτροπής, η συχνότητα των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου και η παρακολούθηση ή όχι του εξωτερικού ελεγκτή κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων είναι σημαντικοί παράγοντες και συνδέονται το επίπεδο κινδύνου ελέγχου. Η ύπαρξη της ελεγκτικής επιτροπής αναμένεται να παρέχει βοήθεια στην επίλυση των συγκρούσεων μεταξύ των διοικούντων βελτιώνοντας το συνολικό επίπεδο της ποιότητας των ελέγχων, αλλά δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές που να εξαρτώνται από τη συχνότητα των συναντήσεων ή την συμμετοχή του εξωτερικού ελεγκτή στις συνεδριάσεις. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η ύπαρξη της επιτροπής ελέγχου και η συχνότητα των συνεδριάσεων της επιτροπής τείνουν να οδηγήσουν σε αύξηση των αμοιβών του εξωτερικού ελεγκτή και αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό για την επιπλέον προετοιμασία και τη συμμετοχή του στις συνεδριάσεις.

Σημαντικά αποτελέσματα μας δίνει και η μελέτη των Shilo Lifschutz, Arie Jacobi, Shlomit Feldshtein, 2010, χρησιμοποιώντας OLS γραμμική παλινδρόμηση εξέτασαν τη σύνδεση μεταξύ των χαρακτηριστικών της εταιρικής διακυβέρνησης και των αμοιβών του εξωτερικού ελέγχου. Λόγω των προβλημάτων που υπήρξαν στη διαθεσιμότητα των δεδομένων από τις μικρές επιχειρήσεις, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις στο Ισραήλ. Το δείγμα που μελετήθηκε, περιλαμβάνει τις 100 μεγαλύτερες εταιρείες από το Χρηματιστήριο του Τελ-Αβίβ, με την εξαίρεση τις τράπεζες και τις ασφαλιστικές εταιρείες. Μετά την εξάλειψη των εταιρειών με τα ελλείποντα στοιχεία, το τελικό δείγμα συμπεριλαμβάνει τις 60

μεγαλύτερες επιχειρήσεις. Τα δεδομένα λήφθηκαν από τις δημοσιοποιημένες οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων και αφορούσαν το έτος 2007. Διαπιστώθηκε ότι το ποσοστό των εξωτερικών διευθυντών στο διοικητικό συμβούλιο και ο αριθμός των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου είναι σημαντικά θετικά και συνδέονται με τις αμοιβές του εξωτερικού ελέγχου. Τα αποτελέσματα είναι συνεπή με τη θεωρία, όπου οι επιχειρήσεις με ισχυρές δομές εταιρικής διακυβέρνησης απαιτούν πρόσθετες διαβεβαιώσεις από τους εξωτερικούς ελεγκτές και υψηλότερη ποιότητα ελέγχου, με αποτέλεσμα υψηλότερες αμοιβές εξωτερικού ελέγχου.

Η μελέτη των William F. Messier Jr., J. Kenneth Reynolds, Chad Simon, David A. Wood, 2010, εξετάζει τον τρόπο που λειτουργεί ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit function, IAF) ως πεδίο εκπαίδευσης των ατόμων που προορίζονται για manager της επιχείρησης (management training ground, MTG) και πώς αυτό επηρεάζει τις αμοιβές των εξωτερικών ελεγκτών και τις αντιλήψεις τους για τον εσωτερικό έλεγχο. Χρησιμοποιώντας δεδομένα από τα αρχεία των επιχειρήσεων, συμπέραναν ότι οι εξωτερικοί ελεγκτές χρεώνουν υψηλότερες αμοιβές για τις εταιρείες που χρησιμοποιούν το IAF ως MTG. Απέδειξαν ότι οι εξωτερικοί ελεγκτές θεωρούν λιγότερο αντικειμενικό το σύστημα εσωτερικού ελέγχου στις επιχειρήσεις που απασχολούν άτομα από το IAF σε MTG, αλλά τα άτομα αυτά δεν είναι λιγότερο ικανά συγκρίνοντάς τα με τα άτομα που έχουν τα ίδια καθήκοντα σε εταιρείες που δεν χρησιμοποιούν το MTG ως πρακτική. Τα αποτελέσματα αυτά έχουν σημαντικές επιπτώσεις για τις αρκετές εταιρείες που χρησιμοποιούν το IAF τους ως MTG.

Σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 2011 στη Νέα Ζηλανδία, από τους Nives Botica Redmayne, Michael E. Bradbury και Steven F. Cahan, ερευνήθηκε η σχέση μεταξύ της επιτροπής ελέγχου και των αμοιβών ελέγχου. Το δείγμα αποτελείται από φορείς του δημόσιου τομέα στη Νέα Ζηλανδία για την περίοδο 1998-2000, όταν ο σχηματισμός της επιτροπής ελέγχου δεν ήταν υποχρεωτικός. Για κερδοσκοπικές δημόσιες οντότητες του δημόσιου τομέα βρέθηκε να υπάρχει μια θετική συσχέτιση μεταξύ της επιτροπής ελέγχου και της αμοιβής του ελέγχου. Τα αποτελέσματα είναι συνεπή με την υπόθεση ότι η επιτροπή ελέγχου είναι ένας από τους σημαντικούς μηχανισμούς για τους κοινωφελείς φορείς.

Κεφάλαιο 4ο Εμπειρική έρευνα.

4.1 Μεθοδολογία έρευνας – ανάλυση

Σε προηγούμενες παραγράφους της εργασίας αυτής έχουν γίνει εκτενείς αναφορές σε παλιότερες μελέτες που εξετάζουν το ίδιο αντικείμενο με την έρευνα μας, (π.χ. Stewart και Munro 2007, Abbott 2003, Carcello 2002, Goodwin, Stewart και Kent, 2006). Χρησιμοποιήθηκε πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση, για να αναλυθεί η σύνδεση μεταξύ των ερμηνευτικών μας μεταβλητών και των αμοιβών του εξωτερικού ελέγχου. Αρχικά η έρευνα μας εστιάστηκε σε ελληνικές επιχειρήσεις, αλλά λόγω των προβλημάτων διαθεσιμότητας των δεδομένων που αφορούσαν τις αμοιβές ελέγχου, στην έρευνα μας τελικά χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από μεγαλύτερες εταιρείες που περιλαμβάνονται στο δείκτη FTSE 100. Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα μελέτη συλλέχθηκαν από τη βάση δεδομένων της Thomson Reuters (www.thomsonone.com) και των συνδεδεμένων εταιρειών που περιλαμβάνονται στο δείκτη FTSE 100. Το τελικό δείγμα περιέχει εβδομήντα εννέα (79) επιχειρήσεις, οι τράπεζες, οι ασφαλιστικές εταιρείες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα εξαιρέθηκαν από την έρευνα. Οι μεταβλητές που χρησιμοποιούμε στις υποθέσεις μας επεξηγούνται παρακάτω:

- Audit Fees = external audit fees = αμοιβή των εξωτερικών ελεγκτών.
- Subsidiaries = number of subsidiaries = αριθμός των θυγατρικών.
- Debt = non-current liabilities to total assets = μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις προς σύνολο ενεργητικού.
- Receivables = receivables to total assets = απαιτήσεις προς σύνολο ενεργητικού.
- Inventory = inventory to total assets = αποθέματα προς σύνολο ενεργητικού.
- Roa = return on assets (earnings before interest and tax divided by total assets) = κέρδη προ φόρων προς το σύνολο του ενεργητικού.
- Loss = a dummy variable given the value 1 if the company has reported a loss in any of the 3 years prior to 2010 and 0 otherwise = ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 εάν η επιχείρηση εμφάνιζε ζημιές ένα από τα τρία έτη 2008-2010 και την τιμή 0 εάν όχι.
- Big-4 = a dummy variable given the value 1 when a Big-4 auditor is used and 0 otherwise = ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 εάν η επιχείρηση χρησιμοποιούσε για τον έλεγχο της κάποια ελεγκτική εταιρεία που ανήκει

στις big-4 και την τιμή 0 εάν χρησιμοποιούσε διαφορετική εταιρεία από τις big-4.

- Opinion = a dummy variable given the value 1 when the audit report is qualified and 0 otherwise = ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 εάν η γνώμη του εξωτερικού ελεγκτή είναι ανεπιφύλακτη στην τελική αναφορά και την τιμή 0 εάν υπάρχει διαφορετική γνώμη από τον ελεγκτή.
- Boardindep = the percentage of non-executive directors on the board = το ποσοστό των μη εκτελεστικών μελών του διοικητικού συμβουλίου.
- Boardmeetings = number of board meetings held during the year = ο αριθμός των συναντήσεων των μελών του διοικητικού συμβουλίου κατά τη διάρκεια του έτους.
- Auditcommittee = a dummy variable given the value 1 for the existence of an audit committee and 0 for no audit committee = ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 εάν υπάρχει επιτροπή ελέγχου στην επιχείρηση και την τιμή 0 εάν δεν υπάρχει.
- ACexpertise = the percentage of committee members with accounting and finance expertise = το ποσοστό των μελών της επιτροπής ελέγχου που έχουν γνώσεις λογιστικής ή χρηματοοικονομικής.
- ACmeetings = the number of audit committee meetings during the year = ο αριθμός των συναντήσεων των μελών της επιτροπής ελέγχου κατά την διάρκεια του έτους.

Ως εξαρτημένη μεταβλητή ελέγχου λαμβάνεται η αμοιβή του εξωτερικού ελέγχου που πληρώνουν οι επιχειρήσεις στις ελεγκτικές εταιρείες.

Η αρχική μας υπόθεση είναι ότι:

H1: Οι αμοιβές του εξωτερικού ελέγχου εξαρτώνται από τις μεταβλητές: ποσοστό των μελών της επιτροπής ελέγχου που έχουν γνώσεις λογιστικής ή χρηματοοικονομικής (AC expertise) και τον αριθμό των συναντήσεων των μελών της επιτροπής ελέγχου κατά την διάρκεια του έτους (AC meetings).

Για να ελέγξουμε την υπόθεση μας χρησιμοποιούμε τις παρακάτω εξισώσεις:

Model 1: Audit Fees = $b_0 + b_1 \cdot \text{Big-4} + b_2 \cdot \text{Auditopinion} + b_3 \cdot \text{Board Meetings} + b_4 \cdot \text{Boardindep} + b_5 \cdot \text{Inventory} + b_6 \cdot \text{Debt} + b_7 \cdot \text{Loss} + b_8 \cdot \text{Receivables} + b_9 \cdot \text{Roa} + b_{10} \cdot \text{Subsidiaries} + b_{11} \cdot \text{ACexpertise} + b_{12} \cdot \text{ACmeetings} + e$.

Στην υπόθεση H2, δεν θα συμπεριλάβουμε τις μεταβλητές: ποσοστό των μελών της επιτροπής ελέγχου που έχουν γνώσεις λογιστικής ή χρηματοοικονομικής (AC expertise) και τον αριθμό των συναντήσεων των μελών της επιτροπής ελέγχου κατά την διάρκεια του έτους (AC meetings):

Model 2 : Audit Fees = $b_0 + b_1 \cdot \text{Big-4} + b_2 \cdot \text{Auditopinion} + b_3 \cdot \text{Board Meetings} + b_4 \cdot \text{Boardindep} + b_5 \cdot \text{Inventory} + b_6 \cdot \text{Debt} + b_7 \cdot \text{Loss} + b_8 \cdot \text{Receivables} + b_9 \cdot \text{Roa} + b_{10} \cdot \text{Subsidiaries} + e$.

Τα αποτελέσματα του πίνακα 1 δείχνουν ότι το R_squared είναι 0.717. Ερμηνεύοντας το R, συμπεραίνουμε ότι για τα δεδομένα μας, το 72% περίπου της μεταβλητότητας της εξαρτημένης μας μεταβλητής αμοιβές εξωτερικού ελέγχου (Audit Fees), ερμηνεύεται από τις μεταβλητές που χρησιμοποιήσαμε στο υπόδειγμα. Επίσης το p-value των μεταβλητών Big-4 (10%), Boardindep (1%), Inventory (10%), Loss (10%), Roa (5%) και Subsidiaries (1%), Ac Meetings (10%), είναι στατιστικά σημαντικό σε επίπεδα σημαντικότητας 1%, 5% και 10%. Κατά συνέπεια των παραπάνω, μια αύξηση της μεταβλητής αποθέματα προς σύνολο ενεργητικού (Inventory), με όλες τις υπόλοιπες μεταβλητές σταθερές, αυξάνει την αμοιβή του ελεγκτή. Μια ενδεχόμενη αύξηση της μεταβλητής κέρδη προ φόρων προς το σύνολο του ενεργητικού (Roa) μειώνει την αμοιβή του ελεγκτή, δεδομένου ότι οι υπόλοιπες μεταβλητές παραμένουν αμετάβλητες. Ανάλογα μια αύξηση του αριθμού των θυγατρικών της επιχείρησης (Subsidiaries), με σταθερές τις υπόλοιπες μεταβλητές έχει σαν αποτέλεσμα την άνοδο της αμοιβής. Στο υπόδειγμα αυτό εντοπίζουμε ότι και η αύξηση των συναντήσεων των μελών της επιτροπής ελέγχου (Ac Meetings), επηρεάζει θετικά την αύξηση των αμοιβών, δεδομένο ότι οι άλλες μεταβλητές παραμένουν σταθερές. Επιπρόσθετα πρέπει να σημειωθεί ότι η μεταβλητή ποσοστό των μελών της επιτροπής ελέγχου με γνώσεις λογιστικές ή χρηματοοικονομικές (AC Expertise) δεν είναι στατιστικά σημαντική στο παρόν υπόδειγμα μας και δεν

επηρεάζει την εξαρτημένη μας μεταβλητή, δηλαδή την αμοιβή του εξωτερικού ελεγκτή.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του πίνακα 2, το $R_squared$ είναι 0.705. Ερμηνεύοντας το R , συμπεραίνουμε ότι για τα δεδομένα μας, το 70% περίπου της μεταβλητότητας της εξαρτημένης μας μεταβλητής αμοιβές του εξωτερικού ελεγκτή (Audit Fees), ερμηνεύεται από τις μεταβλητές που χρησιμοποιήσαμε στο υπόδειγμα. Επίσης το p -value των μεταβλητών Inventory (10%), Boarddindept (1%), Loss (10%), Roa (5%) και Subsidiaries (1%), είναι στατιστικά σημαντικό σε επίπεδα σημαντικότητας 1%, 5% και 10%. Κατά συνέπεια των παραπάνω, μια αύξηση της μεταβλητής αποθέματα προς σύνολο ενεργητικού (Inventory), με όλες τις υπόλοιπες μεταβλητές σταθερές, αυξάνει την αμοιβή του ελεγκτή. Μια ενδεχόμενη αύξηση της μεταβλητής κέρδη προ φόρων προς το σύνολο του ενεργητικού (Roa) μειώνει την αμοιβή του ελεγκτή, δεδομένου ότι οι υπόλοιπες μεταβλητές παραμένουν αμετάβλητες. Ανάλογα μια αύξηση του αριθμού των θυγατρικών της επιχείρησης (Subsidiaries), με σταθερές τις υπόλοιπες μεταβλητές έχει σαν αποτέλεσμα την άνοδο της αμοιβής.

Το F-statistic είναι 16.31688, που ερμηνεύεται ότι σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, υπάρχει έστω και μια ανεξάρτητη μεταβλητή που εξηγεί το υπόδειγμα μας.

Θεωρούμε ότι οι μεταβλητές γνώμη του εξωτερικού ελεγκτή (Audit opinion), μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις προς σύνολο ενεργητικού (Dept) και ποσοστό των μελών της επιτροπής ελέγχου που έχουν γνώσεις λογιστικής ή χρηματοοικονομικών (Ac Expertise), συνολικά δεν έχουν καμία επίδραση στην εξαρτημένη μας μεταβλητή αμοιβές του εξωτερικού ελεγκτή (Audit Fee). Κάνοντας ένα Wald test, βρίσκουμε το F-statistic να ισούται με 0.312, άρα δεχόμαστε την μηδενική υπόθεση ότι και οι τρεις παραπάνω μεταβλητές δεν έχουν καμία επίδραση στις αμοιβές του ελεγκτή (Audit Fee). (ΠΙΝΑΚΑΣ 3).

Variable	ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ 1		ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ 2		ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ 3	
	Coefficient	t-stat	Coefficient	t-stat	Coefficient	t-stat
<i>BIG-4</i>	2.185	1.767***	1.698	1.408	2.203	1.829***
<i>AUDITOPNION</i>	0.058	0.024	-0.161	-0.067		
<i>BOARD_MEETINGS</i>	-0.113	-0.735	-0.017	-0.123	-0.106	-0.726
<i>BOARDINDEPT</i>	1345.161	3.226**	1484.611	3.802**	1319.908	3.405**
<i>INVENTORY_TO_TOTAL_ASSET</i>	13.671	1.688***	13.812	1.754***	13.940	1.835***
<i>DEBT_TO_TOTAL_ASSETS</i>	0.235	0.086	0.191	0.070		
<i>LOSS</i>	-2.154	-1.860***	-2.151	-1.852***	-2.125	-1.906***
<i>RECTTOTASS</i>	5.527	0.971	4.638	0.818	5.348	0.974
<i>ROA</i>	-13.605	-1.979*	-14.402	-2.089*	-13.780	-2.107*
<i>SUBT</i>	0.562	8.568**	0.587	9.724**	0.558	9.160
<i>AC_EXPERTISE</i>	-0.418	-0.177				
<i>AC_MEETINGS</i>	0.464	1.632***			0.464	1.676***
<u>Αριθμός επιχειρήσεων</u>	79		79		79	
<u>R-squared</u>	0.717513		0.705843		0.717318	
<u>S.E. of regression</u>	3.940197		3.961195		3.854918	
<u>F-statistic</u>	13.96994		16.31688		19.45453	
<u>Mean dependent var</u>	5.370633		5.370633		5.370633	
<u>S.D. dependent var</u>	6.819359		6.819359		6.819359	
<u>Durbin-Watson stat</u>	2.092965		2.070754		2.074551	

- * P<0.05 , ** p<0.01, *** p<0.1

Εξάγοντας τις παραπάνω τρεις μεταβλητές από το υπόδειγμα μας, θα καταλήξουμε στο τελευταίο υπόδειγμα:

H3: Higher external audit fees are associated with the variable Big_4.

Model 3 : $\text{audit fees} = b_0 + b_1 \cdot \text{big-4} + b_2 \cdot \text{board meetings} + b_3 \cdot \text{boardindep} + b_4 \cdot \text{inventory} + b_5 \cdot \text{loss} + b_6 \cdot \text{receivables} + b_7 \cdot \text{roa} + b_8 \cdot \text{subsidiaries} + b_9 \cdot \text{ACmeetings} + e$.

Δηλαδή οι υψηλότερες αμοιβές του εξωτερικού ελεγκτή συνδέονται ανάλογα με τον εάν ανήκουν στις big-4 ελεγκτικές εταιρείες ή σε κάποια άλλη ελεγκτική εταιρεία

Σχολιάζοντας τα αποτελέσματα του ΠΙΝΑΚΑ 4, βλέπουμε ότι βελτιώθηκε το Akaike Info Criterion (5.654), που σημαίνει ότι το τελευταίο μοντέλο ερμηνεύει καλύτερα την υπόθεση μας. Οι μεταβλητές Big-4, Boarddindept, Inventory, Loss, Roa, Subsidiaries, AC_meetings, είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδα σημαντικότητας 1%, 5% και 10%. Οι μεταβλητές: η επιχείρηση εμφάνισε ζημιές ένα από τα τελευταία τρία χρόνια (Loss), κέρδη προ φόρων προς το σύνολο ενεργητικού (Roa), επηρεάζουν αρνητικά τις αμοιβές του εξωτερικού ελεγκτή, δηλαδή μια αύξηση της μεταβλητής Loss κατά μια μονάδα με σταθερές τις υπόλοιπες μεταβλητές του υποδείγματος επηρεάζει αρνητικά την εξαρτημένη μας μεταβλητή. Μια μείωση της μεταβλητής κέρδη προ φόρων προς το σύνολο του ενεργητικού (Roa) έχει μια θετική αύξηση στην αμοιβή του ελεγκτή, δεδομένου τις υπόλοιπες μεταβλητές σταθερές. Οι υπόλοιπες εξεταζόμενες μεταβλητές Big-4, Boarddindept, Inventory, Subsidiaries, AC_meetings, επηρεάζουν θετικά την εξαρτημένη μας μεταβλητή. Αναλύοντας τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η εξαρτημένη μας μεταβλητή αμοιβή εξωτερικού ελέγχου αυξάνει ανάλογα με το εάν η ελεγκτική εταιρεία ανήκει στις big -4 ελεγκτικές εταιρείες (Big-4). Επίσης επηρεάζεται θετικά η αμοιβή και από τον αριθμό των συναντήσεων της επιτροπής ελέγχου (AC_meetings), όσο πιο συχνά συναντιόνται κατά τη διάρκεια του έτους τόσο πιο υψηλή είναι η αμοιβή των εξωτερικών ελεγκτών.

Η αρχική μας υπόθεση ότι οι αμοιβές εξωτερικού ελέγχου επηρεάζονται ανάλογα με το εάν η ελεγκτική εταιρεία ανήκει στις big -4, Deloitte & Touche, Ernst & Young (E&Y), KPMG και Price water house Coopers (PwC), επιβεβαιώνεται διότι το coefficient του big-4 είναι στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο (10%).

4.2 Συμπεράσματα

Συγκρίνοντας τα ευρήματα από το εμπειρικό μέρος της παρούσας εργασίας με την βιβλιογραφική ανασκόπηση, βρίσκουμε αρκετές ομοιότητες αλλά και σημαντικές διαφορές με τους παραπάνω συγγραφείς. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έρευνας μας, η αμοιβή του εξωτερικού ελεγκτή εξαρτάται θετικά από το εάν η ελεγκτική εταιρεία ανήκει στις big -4 εταιρείες (δηλαδή , Deloitte & Touche, Ernst & Young, KPMG και Price water house Coopers) και από τον αριθμό των συναντήσεων της επιτροπής ελέγχου της ελεγχόμενης εταιρείας. Επίσης η εμπειρογνομosύνη της επιτροπής ελέγχου (Ac expertise), είναι στατιστικά ασήμαντη στο υπόδειγμα μας. Τα ευρήματα μας έρχονται σε διαφωνία με τη μελέτη των Lawrence J. Abbott, Susan Parker, Gary F. Peters και K. Raghunandan, 2003, που αναφέρει σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ των αμοιβών για τον εξωτερικό έλεγχο και την εμπειρογνομosύνη της επιτροπής ελέγχου, αλλά καμία σημαντική σχέση μεταξύ της αμοιβής του ελέγχου και της συχνότητας των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου. Συμφωνούν όμως με τη μελέτη των Shilo Lifschutz, Arie Jacobi, Shlomit Feldshtein, 2010, που έδειξε ότι ο αριθμός των συνεδριάσεων της επιτροπής ελέγχου είναι σημαντικά θετικός και συνδέεται με τις αμοιβές του εξωτερικού ελέγχου. Τα αποτελέσματα της μελέτης των Jenny Goodwin-Stewart και Pamela Kent, 2006, μας δείχνουν θετική σύνδεση μεταξύ των υψηλότερων αμοιβών του εξωτερικού ελέγχου και της ύπαρξης της ελεγκτικής επιτροπής, Επίσης αποδείχτηκε ότι οι πιο συχνές συνεδριάσεις της επιτροπής λογιστικού ελέγχου σχετίζονται σημαντικά με τις υψηλότερες αμοιβές του ελέγχου, η ανεξαρτησία και η εμπειρογνομosύνη των μελών της επιτροπής ελέγχου δεν είναι από μόνα τους σημαντικά, ώστε να σχετίζονται με το επίπεδο των αμοιβών του ελέγχου. Επιπλέον, έρχεται σε αντίθεση με εκείνη του Carcello, J. V., D. R. Hermanson, T. L. Neal και R. A. Riley Jr, 2002, που δε βρίσκουν συσχέτιση μεταξύ των χαρακτηριστικών της ελεγκτικής επιτροπής και της αμοιβής των ελεγκτών στο μοντέλο τους, όπου χρησιμοποίησαν μεταβλητές της διοίκησης.

Στο σημείο αυτό κάνοντας αναδρομή στην προαναφερθείσα βιβλιογραφία μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι καλύτερα οργανωμένες επιχειρήσεις με ένα πλήρες σύστημα εσωτερικού ελέγχου και επιτροπή ελέγχου στο δυναμικό τους είναι συνήθως οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις και όχι οι μικρές σε μέγεθος οικογενειακές

επιχειρήσεις. Οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις που είναι εισαγμένες στο χρηματιστήριο με τα βλέμματα των επενδυτών στραμμένα πάνω τους προσπαθούν να κρατήσουν την επιτυχημένη πορεία τους, να είναι όσο τον δυνατόν πλήρως οργανωμένες σε όλα τα στάδια συμπεριλαμβανομένου και του ελέγχου. Ο εξωτερικός έλεγχος και η έκθεση του ελεγκτή μπορεί να χαρακτηριστεί και ως η εικόνα της επιχείρησης προς τους τρίτους. Ένας ολοκληρωμένος ανεπηρέαστος και πλήρης εξωτερικός έλεγχος είναι βασικό στοιχείο για κάθε οργανωμένη επιχείρηση και τους διοικούντες της. Στο σημείο αυτό τα αποτελέσματα της έρευνας μας συγκλίνουν με το θεωρητικό μέρος. Αποδείχτηκε ότι οι μεγαλύτερες και καλά οργανωμένες επιχειρήσεις δεν κάνουν έκπτωση στην ποιότητα του ελέγχου τους. Οι επιχειρήσεις που επιλέγουν μια ελεγκτική εταιρεία που ανήκει στις Big-4, πληρώνουν μεγαλύτερη αμοιβή για τον έλεγχο τους. Επίσης τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι συχνές συνεδριάσεις των επιτροπών ελέγχου κατά την διάρκεια του έτους που αυξάνουν τις αμοιβές ελέγχου παραπέμπουν σε εταιρείες άριστα οργανωμένες, με αυξημένες απαιτήσεις, έμφαση στη σωστή λειτουργία και στον λεπτομερή έλεγχο.

Οι περιορισμοί στο εμπειρικό μέρος της εργασίας μας ίσως γίνουν έναυσμα για περαιτέρω μελέτη. Οι μικρές επιχειρήσεις δεν είχαν επαρκή στοιχεία για τις αμοιβές του εξωτερικού ελέγχου με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να τις συμπεριλάβουμε στο δείγμα. Θα ήταν ενδιαφέρον να μελετούσαμε στοιχεία μικρότερων επιχειρήσεων με ελλιπή σύστημα εσωτερικού ελέγχου και εταιρείες χωρίς επιτροπή ελέγχου. Επιπρόσθετα οι μεγάλες επιχειρήσεις που λάβαμε τα δεδομένα του δείγματος μας, είχαν όπως ήταν αναμενόμενο, όλες επιτροπή ελέγχου με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να ερευνήσουμε τον παράγοντα «επιτροπή ελέγχου» και εάν η ύπαρξη της ή όχι στην ελεγχόμενη εταιρεία επηρεάζει την αμοιβή του εξωτερικού ελέγχου.

Τελειώνοντας θα ήταν σωστό να επαναλάβουμε ότι οι έλεγχοι των οικονομικών καταστάσεων στις επιχειρήσεις, έχουν ως σκοπό την ορθή εξακρίβωση των στοιχείων τους όσον αφορά την ειλικρίνεια των ισχυρισμών τους και τις διαβεβαιώσεις που απευθύνονται προς το ευρύ κοινό, δηλαδή προς κάθε ενδιαφερόμενο. Είναι σημαντικό οι διευθύνοντες των επιχειρήσεων να δίνουν την κατάλληλη προσοχή για τη δημιουργία της επιτροπής ελέγχου στην εκάστοτε επιχείρηση και φυσικά για την σωστή λειτουργία της. Η επιτροπή ελέγχου είναι ένας από τους σημαντικότερους μηχανισμούς που μπορεί να θέσει σε λειτουργία η

επιχείρηση και να ωφεληθεί από αυτήν. Η επιτροπή ελέγχου, κατέχει σημαντική θέση στη διαδικασία του ελέγχου των επιχειρήσεων από τους ορκωτούς ελεγκτές για να πιστοποιηθεί η αντικειμενικότητα και η αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεών τους. Αρκετά στοιχεία μας αποδεικνύουν ότι η Επιτροπή Ελέγχου μπορεί να συνεισφέρει θετικά στην αποτελεσματικότερη λειτουργία της Εταιρικής Διακυβέρνησης. Επιπρόσθετα οι επιχειρήσεις με ισχυρές δομές εταιρικής διακυβέρνησης απαιτούν πρόσθετες διαβεβαιώσεις από τους εξωτερικούς ελεγκτές και υψηλότερη ποιότητα ελέγχου, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα υψηλότερες αμοιβές εξωτερικού ελέγχου.

Βιβλιογραφία.

Ελληνική βιβλιογραφία.

Γρηγοράκος Θ., 1989. Γενικές Αρχές Ελεγκτικής, Εκδόσεις Σμπίλιας, Έκδοση Σώματος Ορκωτών Λογιστών, Αθήνα.

Καζαντζής Χ., 2006. Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος, Πειραιάς.

Καραμάνης Κ., 2008. Σύγχρονη ελεγκτική, θεωρία και πρακτική σύμφωνα με τα διεθνή ελεγκτικά πρότυπα», εκδόσεις ΟΠΑ, Αθήνα..

Λουμιώτης Β., 2010. Ελεγκτική, σημειώσεις ΙΕΣΟΕΛ.

Μέκος Κ., 2003. Η Εταιρική διακυβέρνηση: Όψεις του προβλήματος και πιθανές απαντήσεις, Σταμούλης Α.

Μουζούλας Σ., 2003. Εταιρική διακυβέρνηση, Εκδόσεις Σάκκουλα,

Μπαλής Θ. Α., 1998, Σύγχρονη Ελεγκτική - Εσωτερικός Έλεγχος, Εκδόσεις Σταμούλης.

Παναγιωτόπουλος, Β., 1980. Η Βιομηχανική Επανάσταση και η Ελλάδα 1832-1871, (Εκσυγχρονισμός και Βιομηχανική Επανάσταση στα Βαλκάνια τον 19ο, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα).

Παπαδάτου Θ., 2005. Εσωτερικός και εξωτερικός έλεγχος ανωνύμων εταιριών.

Παπάς Α., Αντώνης, 1999, Εκδόσεις Γ. Μπένου, Αθήνα.

Παπαστάθη Π., 2003. Ο Σύγχρονος Εσωτερικός Έλεγχος, Αθήνα.

Σπανός Λ., 2001. Συστήματα Εταιρικής Διακυβέρνησης και Σύγχρονη Επιχείρηση, Ένωση Ελληνικών Τραπεζών.

Τερζάκης Ε., 2001. Εφαρμοσμένη Ελεγκτική των Εμπορικών και Βιομηχανικών Επιχειρήσεων.

Τσακλάγκανος Α., 1987. Ελεγκτική, Θεσσαλονίκη, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Τσακλάγκανος Α., 2008. Ελεγκτική, Έκδοση Δεύτερη, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε.

Τσιμάρας Μ., 1956. Αρχαί Γενικής λογιστικής.

Ξένη αρθρογραφία – βιβλιογραφία.

Abbott, L. J., Parker, S. Peters, G. F. and K. Raghunandan, 2003. The association between audit committee characteristics and audit fees, *Auditing: A Journal of Practice and Theory* 22, No. 2, September 2003, 17–32.

Akhtaruddin, M., and H. Haron, 2010. Board ownership, audit committees' effectiveness, and corporate voluntary disclosure, *Asian Review of Accounting* Vol. 18 No. 3, 2010, pp. 245-259 q Emerald Group Publishing Limited.

Anderson, R.J., 1977. *The External Audit*. Toronto: Cropp Clark Pitman.

Ball, R., 2009. Market and Political/Regulatory Perspectives on the Recent Accounting Scandals, Forthcoming in *Journal of Accounting Research* 47, May 2009.

Beasley and Salterio, 2001. The Relation ship between Board Characteristics and Voluntary Improvements in Audit Committee Composition and Experience.

Berghe, L. V., 2000. The European Corporate Governance Forum, Report on the first European conference on corporate governance, Brussels, November 16-17.

Berle, A., and G. Means, 1932. *The Modern Corporation and Private Property*.

Brenda, P., Jon S., and Hatherly D., 2003. *Principles of External Auditing*, Publisher: Wiley; 2 edition (March 31, 2003)Read more at http://ebookey.org/Principles-of-External-Auditing-By-Brenda-Porter-Jon-Simon-David-Hatherly_957335.html#5kpxVJ89Gosw2JAA.99

Carcello, J. V., Hermanson, D. R., Neal T. L., and R. A. Riley, 2002. Board characteristics and audit fees, *Contemporary Accounting Research* 19, 365–384.

Collier, P., a and A. Gregory, 1996. Audit committee effectiveness and the audit fee., *European Accounting Association*.

David, H., Knechel W. R., and H. Ling 2008. Evidence on the Impact of Internal Control and Corporate Governance on Audit Fees, , *International Journal of Auditing Int. J. Audit.* 12: 9–24.

De Zoort F. T., Houston, R. W., and M. F. Peters. 2001 *Canadian Academic Accounting Association*.The Impact of Internal Auditor Compensation and Role on External Auditors' Planning Judgments and Decisions.

De Zoort F. Todd and Thomas A. Lee, 1998. The Impact of SAS No. 82 on Perceptions of External Auditor Responsibility for Fraud Detection, Article first published online: 1 SEP 2003 DOI: 10.1111/1099-1123.00037

- De Zoort, F. T., and S. Salterio, 2001. The effects of corporate governance experience, financial reporting and audit knowledge on audit committee members judgments, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 20, September, pp. 31-47.
- De Angelo, L., 1981. auditor size and audit quality, *Journal of Accounting and Economics* (December), pp183-199.
- Dockweiler, R. C., Nikolai, L. A., and J. E. Holstein, 1986. The effect of audit committees and changes in the code of ethics on public accounting, *Proceedings, 1986 Midwest Annual Meeting, American Accounting Association*, pp. 45-60.
- Effiezal, A., Abdul W., Mazlina M., and K. J. Zainand, 2011. Political connections, corporate governance and audit fees in Malaysia. *Managerial Auditing Journal* Vol. 26 No. 5, 2011, pp. 393-418.
- Eriotis, N., and Zisis V., 2008. Loose risk management mechanisms of corporate governance of Greek firms; rewards to board from earnings that are not based on performance incentive plans, *International Journal of Risk Assessment and Management*, Volume 9, Number 1-2/2008.
- Fama, E. F., and M. C. Jensen, 1983. Separation of ownership and control. *Journal of Law and Economics* 26, 301-325.
- Felix, W. JR., Gramling, A. A., and M. J. Maletta, 2001. The Contribution of Internal Audit as a Determinant of External Audit Fees and Factors Influencing This Contribution. *Journal of Accounting Research* Vol. 39 No. 3 December 2001.
- Francis J.R., 2004. What do we know about audit quality? *The British Accounting Review*, 36pp.345-368.
- Franks, J .R. and C. Mayer, 1992. *Corporate Control: A Synthesis of the International Evidence*. IFAWorkingPaperNo. 165-92.
- Gendron, Y., and JeanBe´dard, 2006. On the constitution of audit committee effectiveness.
- Goddard, R. A., and C. Masters. 2000. Audit committees, Cadbury Code and audit fees: an empirical analysis of UK companies.
- Goodwin-Stewart, J., and P. Kent, 2006. The relation between external audit fees, audit committee characteristics and internal audit, *Accounting and Finance*, Vol. 46, pp. 387–404. The Authors Journal compilation.
- Gray, Iain, and Manson., 2000. *The audit process: principles, practice and cases*, Business Press Thomson Learning.
- Haka, S., and P. Chalos, 1990. Evidence of agency conflict among management, auditors, and the audit committee chair', *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 9, pp. 271-92.

- Johnson, E. N., Walker, K. B. and E. Westergaard, 1995. Supplier concentration and pricing of audit services in New Zealand, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 14, pp. 74–89.
- Kane, E.J., 2000. Capital movement, banking insolvency, and silent runs in the Asian financial crisis. *Pacific-Basin Finance J.* 8,153–175.
- Knapp, M. C., 1987. An empirical study of audit committee support for auditors involved in technical disputes with client management, *The Accounting Review*, vol. 62, no. 3, pp. 578-588.
- La Porta, Lopez-de-Silanes, Schleifer and Vishny, 1999. *Investor Protection and Corporate Governance*.
- Levitt, A., 2000. *Renewing the Covenant with Investors*.
- Lifschutz, S., Jacobi, A., and S. Feldshtein, 2010. Academic Center of Law and Business Corporate Governance Characteristics and External Audit Fees: A Study of Large Public Companies in Israel. *International Journal of Business and Management*. Vol.5., No 3.
- Lim, R., 2009. Are corporate governance attributes associated with accounting conservatism? Department of Accounting and Finance, Faculty of Business and Economics, Macquarie University, Sydney, NSW 2009, Australia.
- Mariani, L., Tettamanzi, P., and F. Corno, 2010. External Auditing vs Statutory Committee Auditing: The Italian Evidence. *International Journal of Auditing*. 14: 25–40.
- Marshall, A. G., Lowe, D. J., and K. Pany, 1999. The Effects of Internal Audit Outsourcing on Perceived External Auditor Independence. *Journal of Practice & Theory: Supplement 1999*, Vol. 18, No. s-1, pp. 7-26.
- Menon, K., and J.D. Williams, 1994. The use of audit committees for monitoring, *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 13 No. 2, Summer, pp. 121-39.
- Mertzanis, H., 2001. *Principles of Corporate Governance in Greece*, Corporate Governance, Blackwell Publishers.
- Moizer, P., 1988. *Towards a Theory of Auditor's Choice of Audit Quality in a Self regulated Market*. Working paper, University of Manchester.
- Mundez, C. F., and R. A. Garcva, 2007. The Effects of Ownership Structure and Board Composition on the Audit Committee Meeting Frequency: Spanish evidence. The Authors Journal compilation, 2007 Blackwell Publishing Ltd, 9600 Garsington Road, Volume 15 Number 5 September 2007.
- Parker, R. H., 1992. *MacMillan Dictionary of Accounting*, 2nd edn, London:MacMillan.
- Parrat, F., 1999. *legouvernement d'entreprise, Cequivachanger, cequivaevoluer, Suividelen gueteint egralerea liseepar KPMG,Maxima Laurentdu Mesnil Editeur, Paris*.

- Pearson, M. A., 1980. A profile of the “big eight” independence position, *Baylor Business Studies*, vol. 11, pp. 7-27.
- Porter, B., Simon J., and D. Hatherly, 2003. *Principles of external auditing*.
- Raghunandan, K., Read, W. J. and D. V. Rama, 2001. Audit committee composition, “gray directors”, and interaction with internal auditing, *Accounting Horizons*, June, pp. 105-118.
- Redmayne, N. B., Bradbury M. E., and S. F. Cahan, 2011. The Association between Audit Committees and Audit Fees in the Public Sector, *International Journal of Auditing* doi:10.1111/j.1099-1123.2011.00436.x *Int. J. Audit.* 15: 301–315.
- Santanu, M., Hossain, M., and D. R. Deis, 2007. The empirical relationship between ownership characteristics and audit fees, *Review of Quantitative Finance and Accounting*, Volume 28, Number 3 (2007), 257-285, DOI: 10.1007/s11156-006-0014-7.
- Sharma, D. S., 2003. The efficacy of audit committee monitoring of audit quality: tests of main and interaction effects, paper presented at AFAANZ Conference, Brisbane, Australia, July.
- Shleifer, A., and R.W. Vishny, 1997. A survey of corporate governance. *J. Finance* 52, 737–783.
- Simunic, D. A., 1980. ‘The pricing of audit services: Theory and evidence’, *Journal of Accounting Research*, Vol. 18, pp. 161–89.
- Simunic, D. A., 1984. Auditing, consulting, and auditor independence, *Journal of Accounting Research*, Vol. 22, pp. 679–702.
- Smith, A., 1776. *The Wealth of Nations*. Edited by Edwin Cannan, 1904. Reprint edition, 1937. New York, Modern Library.
- Stewart, J., and L., Munro 2007. The Impact of Audit Committee Existence and Audit Committee Meeting Frequency on the External Audit: Perceptions of Australian Auditors, *International Journal of Auditing*, Volume 11, Issue 1, pages 51–69.
- Subrata, S., and J., Sarkar, *Corporate governance in India preprint*, Μάρτιος 2011.
- Suwaidan, M. S., and A. Qasim. External auditors reliance on internal auditors and its impact on audit fees An empirical investigation. *Managerial Auditing Journal* Vol. 25 No. 6, 2010 pp. 509-525.
- Swanger, S.L., and E. G. Chewning, 2001. The Effect of Internal Audit Outsourcing on Financial Analysts' Perceptions of External Auditor Independence. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, September 2001.
- Titman, S., and B. Trueman, 1986). Information quality and the valuation of new issues. *Journal of accounting and economics* 8 pp.159-172.
- Tricker, R. I., 1978. The independent director: A study of the non-executive director and of the audit committee.

Tsipouri, L., and M. Xanthakis, 2004. Can Corporate Governance be Rated? Ideas based on the Greek experience», *Corporate Governance*, Volume 12, Number 1, January 2004 , pp. 16-28(13), Wiley-Blackwell.

Turley, S., and M. Zaman, 2004. *Journal of Management and Governance* 8: 305–332, 2004. Kluwer Academic Publishers. The Corporate Governance Effects of Audit Committees.

Turner, 2001. Chief Accountant of the Securities and Exchange Commission in the United States of America.

Walker, P. L. and J. R. Casterella, 2000. The role of auditee profitability in pricing new audit engagements, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol. 19, pp. 157–67.

Wallace, W. A., 1984. Internal auditors can cut outside CPA costs, *Harvard Business Review*, Vol. 62, pp. 16–20.

William, F., Messier, Jr., J. Reynolds, K., Chad, S., and D. A. Wood, 2010. *Accounting Review*, Forthcoming. The Effect of Using the Internal Audit Function as a Management Training Ground on the External Auditor's Reliance Decision.

Williamson, O.E., 1985. *The Economic Institution of Capitalism*. New York: Free Press.

Zulkarnain Bin Muhamad Sori, Shamsheer Mohamad and Siti Shaharatulfazzah Mohd. Saad, 2008. *Audit Committee Support and Auditor Independence*, January.

Ηλεκτρονικές πηγές.

http://www.hiia.gr/internal_audit_orismos.htm».

www.Wikipedia.com

<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=12476&subid=2&pubid=35115148> (άρθρο του Δρ. Ανδρέα Γ. Κουτούπη ΜΠΑ, ΠΙΑ, CIA, CICA, CCSA, Ανεξάρτητο Σύμβουλο Εσωτερικού Ελέγχου)

www.oe-e.gr

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_economyepix_2_20/03/2005_137824 (άρθρο του Στιλπωνος Νεστορος, Εταιρική Διακυβέρνηση αλλά ελληνικά και πώς θα βγει από την «τρύπα»).

www.nbg.gr

<http://www.accountancygreece>.

http://62.1.43.74/5Ekdosis/UplPDFs//deltia/4_2001/07%20L%20spanou.pdf

ΠΙΝΑΚΕΣ.

Πίνακας 1

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.	
C	-9.301656	4.346719	-2.139926	0.0361	
AUDITNAME	2.185253	1.236676	1.767037	0.0818	10%
AUDITOPNION	0.058840	2.403442	0.024482	0.9805	
BOARD_MEETINGS	-0.113896	0.154927	-0.735154	0.4649	
BOARDINDEPT	1345.161	416.9713	3.226027	0.0020	1%
INVENTORY_TO_TOTAL_ASSET	13.67170	8.095884	1.688722	0.0960	10%
DEBT_TO_TOTAL_ASSETS	0.235523	2.729033	0.086303	0.9315	
LOSS	-2.154288	1.157726	-1.860792	0.0672	10%
RECTTOTASS	5.527563	5.686844	0.971991	0.3346	
ROA	-13.60520	6.872122	-1.979767	0.0519	5%
SUBT	0.562511	0.065647	8.568683	0.0000	1%
AC_EXPERTISE	-0.418626	2.359852	-0.177395	0.8597	
AC_MEETINGS	0.464238	0.284308	1.632870	0.1073	10%
R-squared	0.717513	Mean dependent var		5.370633	
Adjusted R-squared	0.666152	S.D. dependent var		6.819359	
S.E. of regression	3.940197	Akaike info criterion		5.729659	
Sum squared resid	1024.660	Schwarz criterion		6.119568	
Log likelihood	-213.3215	Hannan-Quinn criter.		5.885869	
F-statistic	13.96994	Durbin-Watson stat		2.092965	
Prob(F-statistic)	0.000000				

Πίνακας 2

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.	
C	-8.376297	4.154466	-2.016215	0.0477	
AUDITNAME	1.698508	1.205617	1.408829	0.1634	
AUDITOPNION	-0.161148	2.401654	-0.067099	0.9467	
BOARD_MEETINGS	-0.017473	0.141088	-0.123845	0.9018	
BOARDINDEPT	1484.611	390.4443	3.802364	0.0003	1%
INVENTORY_TO_TOTAL_ASSET	13.81227	7.871019	1.754826	0.0838	10%
DEBT_TO_TOTAL_ASSETS	0.191318	2.720713	0.070319	0.9441	
LOSS	-2.151330	1.161225	-1.852638	0.0683	10%
RECTTOTASS	4.638671	5.664198	0.818946	0.4157	
ROA	-14.40221	6.891684	-2.089796	0.0404	5%
SUBT	0.587021	0.060362	9.724977	0.0000	1%
R-squared	0.705843	Mean dependent var		5.370633	
Adjusted R-squared	0.662584	S.D. dependent var		6.819359	
S.E. of regression	3.961195	Akaike info criterion		5.719510	
Sum squared resid	1066.993	Schwarz criterion		6.049433	
Log likelihood	-214.9206	Hannan-Quinn criter.		5.851687	
F-statistic	16.31688	Durbin-Watson stat		2.070754	
Prob(F-statistic)	0.000000				

Πίνακας 3

Wald Test:
Equation: MODEL_2

Test Statistic	Value	df	Probability
F-statistic	0.312108	(3, 67)	0.8166
Chi-square	0.936323	3	0.8167

Null Hypothesis: C(3)=C(7)=C(9)=0
Null Hypothesis Summary:

Normalized Restriction (= 0)	Value	Std. Err.
C(3)	0.096455	2.376703
C(7)	0.296843	2.687416
C(9)	5.419658	5.613203

Πίνακας 4.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.	
C	-9.270255	3.012061	-3.077712	0.0030	
AUDITNAME	2.203961	1.204720	1.829438	0.0717	10%
BOARD_MEETINGS	-0.106750	0.146988	-0.726251	0.4701	
BOARDINDEPT	1319.908	387.5971	3.405362	0.0011	1%
INVENTORY_TO_TOTAL_ASSE					
T	13.94090	7.595043	1.835526	0.0707	10%
LOSS	-2.125055	1.114412	-1.906885	0.0607	10%
RECTTOTASS	5.348518	5.489328	0.974348	0.3333	
ROA	-13.78094	6.538131	-2.107780	0.0387	5%
SUBT	0.558583	0.060980	9.160171	0.0000	1%
AC_MEETINGS	0.464747	0.277214	1.676492	0.0982	10%
R-squared	0.717318	Mean dependent var		5.370633	
Adjusted R-squared	0.680447	S.D. dependent var		6.819359	
S.E. of regression	3.854918	Akaike info criterion		5.654400	
Sum squared resid	1025.367	Schwarz criterion		5.954330	
Log likelihood	-213.3488	Hannan-Quinn criter.		5.774561	
F-statistic	19.45453	Durbin-Watson stat		2.074551	
Prob(F-statistic)	0.000000				